

AZ ERDÉLYI
KATH. STÁTUSNAK

GYULA-FEHÉRVÁRTT

1868. FEBRUÁR 9—15-IKÉN

MEGTARTOTT

GYÜLÉSE.

81X36

2275

1385

GY.-FEHÉRVÁR.

POLLÁK ÉS VOLZ KÖNYVNYOMDÁJA.

1868.

**AZ ERDÉLYI
KATH. STÁTUSNAK**

GYULA-FEHÉRVÁRTT

1868. FEBRUÁR 9—15-IKÉN

MEGTARTOTT

G Y Ű L É S E.

GY.-FEHÉRVÁR.

POLLÁK ÉS VOLZ KÖNYVNYOMDÁJA.

1868.

I.

Ujabb időben semmi sem nyújtott bővebb anyagot az elmék tevékenységének, mint a magyar kath. egyház önkormányzati szervezése. Erdélyben 1866-ban az erdélyi követek főkirata Eötvös József báró cultus-ministerhez, Magyarországon pedig csak most említett minister úr levele Simor János hercegprímás ő főméltóságához mint az egyházi autonomiára nézve kezdeményező lépések lettek általános érdekeltséggel fogadva.

Ezen kezdeményezés óta a közfigyelem a napi események gyér számai közt inkább e nevezetes tárgyra irányult, s úgy nyilvánosan mint magán körökben nem csekély jelentőségű eszmecserékre adott alkalmat ezen ügy tovább fejlődése és végkimenetele.

Ugy látszik Erdély volt kiszemelve arra, hogy a magyar kath. anyaszentegyházban ezen járatlan utat megtörje, s oly önkormányzati szervezésnek tegye le alapját, minőnek hasonmására nemcsak Magyarországon és Erdélyben, hanem az egész kath. anyaszentegyházban nem akadunk.

Ő Felsége 1867-ben aug. 19-én kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy az erdélyi főkormányzatszéknél fennálló úgynevezett cath. comissio megszüntetvén, az eddig annak hatásköréhez tartozó ügyek az erdélyi rom. kath. státusnak 1866-ik évi január 10-én Kolozsvártn tartott gyűlése jegyzőkönyvében körülírt szerkezetű gyűlésnek és az annak kebeléből választandó bizottmánynak befolyásával kezeltesse és intéztesse azon módzatok szerint, melyeket Ő

Felsége magyar kormánya az összes érdekletekkel egyetértőleg legfelsőbb kegyuri és főfelügyelői jogainak csorbítása nélkül fog megállapítani és legfelsőbb elhatározás alá terjeszteni.

Ezen legfelsőbb engedély által az erdélyi kath. státus, más szavakkal az erdélyi kath. egyház oly álláspontra helyeztetett, melyen saját kebeléből választott jelesebb tagjainak meghallgatása folytán magát rendezheti s a megszüntetett cath. commissio hatásköréhez tartozó ügyeknek ezután hozzá tartozó intézésére a papi és világi rendből egy működő önkormányzati testületet állíthat az egyház eddigi alapszerkezetének megfelelő alapelveken össze. A püspök tehát, mint a kath. státus, vagyis a kath. egyházmegye feje, föl van hatahalmazva, hogy papjaival és hiveivel e végett tanácskozzék, s mint ki az egyházi szerkezet mivoltát leginkább ismeri, ezen szerkezetnek megfelelő javaslatot terjesztszen elé maga köré gyűjtött papjainak és hiveinek eme testület, bárminő névvel legyen az fölruházva, összealakítására nézve.

Ezen körülményből kifolyólag járt el a nagyméltóságu valás- és közoktatás-ügyi minister úr, midőn ő császári és apostoli királyi Felségének fennebi legkegyelmesebb elhatározását Fogarasy Mihály erdélyi püspök ő exczájának oly megjegyzéssel tette át, hogy az erdélyi kath. státus-gyűlést az 1866-ik évi jan. 10-ki gyűlés jegyzőkönyvének 4-ik pontja szerint összehívni s az abban hozandó javaslatokat, s illetőleg a státus-gyűlés jegyzőkönyvét saját becses véleménye kíséretében hozzá fölterjeszteni sziveskedjék.

Püspök ő excellentiája ezen ministeri átirat következtében legnagyobb készséggel sietett tért engedni úgy a papság-, mint a kath. világiaknak arra, hogy az egyházi autonomia létrehozásában közrelessanak, — s a státus-gyűlést folyó évi jan. 6-ikára összehívni kegyeskedett. Azonban a tél zordonsága s az erdélyi utak e miatti járhatlansága akadályul szolgálván, a gyűlés csakis febr. hó 9-én ülhetett össze.

Mily nagy volt a várakozás és feszült figyelem, mely úgy az erdélyi, mint a magyarországi katolikusokat e naphoz kötötte: oly emlékezetes és közérdekeltséget keltő volt a gyűlés folyama és kimenetele.

Az erdélyi kath. egyház megkísértette a világi katolikusoknak az ő érdekeibe közelebbi bevonását, de a világiak ezen

érdekek felfogásában az egyház nézeteitől annyira eltűtő uton indultak el, hogy az anyának meleg ölelés helyett merev távolságban kellett magát gyermekeitől tartani.

Nem is lehet a helyzetnek ezen nem elég jó felfogásán csodálkozni, ha meggondoljuk, hogy a kor szelleme a kath. hitveket sem hagyta érintetlenül s az egyház-ellenes elvek áradatának közepette ők is elsajátítottak oly előitéleteket és divatos jelszavakat, melyekből kiindulva magok elleneik is támadásait intézni szokták.

Az egyház nem gondolt soha arra, hogy midőn önkormányzatát megalapítja, akkor saját belsejében szakadást idézzen elő. Az egyház nem azt akarta, hogy kebelében a papi és világi osztály tagjai egymással szembe állva, egymás iránt bizonyos jogokat követeljenek s egymással ellentétes állást foglaljanak el, hanem azt, hogy az egy célra egyesülés, egy szellemben működés által belől szilárdulva, kívül annál hatalmasabban szállhassanak ki a védelmi térre az egyház ellenségei ellen, s annál sikeresebben mozdíthassák elé a vallás-erkölcsi nevelés és keresztény műveltség szent céljait.

A katolikus világiak ezt nem így fogták föl. Ők oly vádakkal tetézték a tanító-egyház tagjait, minőt a nem-katolikusok szoktak tömegesen azokra szórni. Ők nem azért látszottak a státusgyűlésre jönni, hogy a püspöknek, mint egyházuk fejének, a papságnak, mint egyházuk szellemi tényezőinek jogai mellett harcoljanak, hanem hogy azokat megingassák. Ők nem az érdekesség alaposabb eszközését, hanem annak inkább szétválását tűzték ki célul. Ők nem befolyást akartak nyerni az ügyekben, hanem kizárni a befolyásból azon tényezőket is, kik eddig becsülettel működtek. Ők nem annyira függetleníteni akarták az egyházat az állam-hatalomtól, mint inkább lépést tettek arra, hogy magokat függetlenítsék a szorosabb értelemben vett egyháztól.

Ily törekvés mellett nehéz volt az erdélyi püspöknek még tanácskozni is az egyházi autonómia szervezéséről; mégis tanácskozott, mert nem akarta elvágni az utat az egyház jobb jövője előtt, s mert remélte, hogy az Üdvözítő azon szavai szerint: in patientia vestra possidebitis animas vestras, a kitartás, türelem és felvilágosítás az ügy komolyabb megfontolására részokról

alkalmat nyújtván, az eredmény is majd kielégítő lesz. — A tapasztalat megmutatta milyen lett ezen eredmény.

A tanácskozás kezdete öntött némi lelkesedést belénk s nem vesztettük el minden reményünket a kimenetel iránt, de alig tudtuk e kis lelkesedés és vékony remény élményét csak meg is izlelni, s már is lelkünkre a lehangoztság és csüggedés nehéz érzése borult, s a hirtelen tornyosuló felhők pusztulással fenyegették csekély kilátásunkat is.

Midőn oly pontokat kezdtünk fejtegetni, melyeken autonómiánk épületének sarkallani kellett, az elmék egy végtelen űrben szállottak messze egymástól. Önmagunk kormányzásának módozatait akartuk meghatározni, s versengés támadott a felett, ki legyen a fő ezen önkormányzat gyakorlásában. Önmagunk lábára akartunk állani, s harczoltunk a felett, ki irányozza a lépteket.

A hiba ott volt, hogy világi katolikusaink az önkormányzatot azonosították a tanító-egyháztól való függetlenítéssel s a püspöki hatalom alól való emancipatioval. Azt vélték, hogy ők teszik az egyház lábát, s ha ez önálló akar lenni, csak reájok támaszkodhatik.

Ezen nagy félreértés és helytelen felfogás azt eredményezte, hogy mindjárt a tanácskozás küszöbén kétfelé vált utunk, s egy pár világi férfiú kivételével, két egymással ellenkező irányban indultunk el.

A papság többször megkísértette a szétvált iránynak egyesítését; de kísérlete mindannyiszor hajótörést szenvedett, mivel a világi katolikusok a helyett, hogy a magokkal hozott előítéleteken alapuló hibás felfogásán az érdekeknek valamit módosítottak volna, inkább a szélsőségek örvényébe vezető viták hullámai közé merítették a tanácskozás olykor csendesebben haladó folyamát.

Ily körülmények közt senki sem fog csodálkozni, hogy a püspök és papság nem kísérhették a világi katolikusokat az egyház kétezred éves intézményének felforgatására vezető szélsőségek örvénye felé, s nem fog meglepetve lenni az által, ha kimondjuk, hogy 1-ör a huszas bizottmány munkálata csak egy rohamos tanácskozásnak eredménye, tehát nem tökéletes mű; 2-or hogy a szótöbbséggel beiktatott 1-ső, 53-ik és 66-k §§-ok nem ok nélkül adattak a szöveghez; 3-szor hogy ha a papság a szervezet

oly pontjaiba is beleegyezett, melyek épen ellene vannak intézve, azt csupán azért tette, mert nem akart a világi katolikusok elkeseredett harczának újabb táplálékát szolgáltatni.

Vannak a világi kath. közt is, kik ezeket kellőleg felfogják, de önmagok ellen nem akarván érvelni, színből a papság eljárását megtámadni ügykeznek. Vannak ismét mások, kik távol lévén a hely színétől, a tényállás nem ismerése miatt balítéleteket hoznak a papságról, mintha ennek hibájából származott volna az egyetértés egyensúlyának megingása s a tanácskozás kimenetelének kevésbbé kielégítő jellege.

E füzetnek a lesz feladata, hogy a státus-gyűlés menetének legkisebb részleteit is némi okadatoló és magyarázó észrevételekkel nyilvánosság elé hozva, alkalmat szolgáltatson a tényállás tiszta felderítésére s a papi és világi rend pártállásának részrehajlatlan megítélésére.

Álljanak azért itt a tények kronologiai rendben úgy, mint történtek.

II.

Nem hiszem, hogy sokan lettek volna Erdélyben azon katolikusok, kik mintegy jóslélekkel ne gondoltak volna a febr. 9-re Gyula-Fehérvárra összehívott kath. státus-gyűlésre, mint az erdélyi egyházmegye történelmében korszakot képező eseményre, s kiknek elméjén keresztül ne járt volna azon gondolat is, hogy itt a világi státus magát az egyházzal némely dolgokra nézve könnyen ellentétbe helyezheti, s hogy az összeütközések nehezen lesznek kikérthetők.

Mi legalább ily gondlatokat forgattunk elménkben.

Hogy magok a státus-gyűlés világi tagja is ily gondolattal indulhattak el hazulról, azt bizonyítja többek közt az is, miszerint többen részint észlelődés, részint jókori ismerkedés és tájékozódás tekintetéből már febr. 7-én megjelentek Gyula-Fehérvárrt.

Más nap, vagyis febr. 8-án azon hír terjedt el, hogy a délutáni órákban előleges értekezlet fog tartatni.

Egy kis fénytömb robaja vala ez, mely a szívek belsejébe világított

E hírrel kapcsolatban ugyanis rögtön egy másik terjedt el arról, hogy a világi katolikusok a közös konferenciát megelőzőleg külön tartanak gyűlekezetet.

Miben állapodtak itt meg azt nem tudjuk, de azt igen, hogy a különlegesség sokat ártott a kölcsönös bizalomnak.

Délután 5 órakor mintegy 80-on siettünk a püspöki udvarba.

Midőn a püspöki étterem már jó tömeg vendég zajos társalgásától viszhangzott, a lassu hangokott egy magasabb nyomá el, azt indítványozván, hogy ezen előleges értekezletre elnök s két — egy világi és egy papi — jegyző választassék.

Elnök mgos Ráduly János nagy prépost, papi jegyző Veszely Károly, világi Groisz Nándor urak lőnek.

Elnök „dicsértessék a Jézus Krisztus“ szavak közt elfoglalja székét s megköszönné a benne helyezett bizalmat, Isten áldását kívánja a gyűlés működésére, hogy az az egyház érdekében és szellemében oldhassa meg azon kérdéseket s állithassa meg azon alapelveket, melyek a holnapi gyűlésnek kiindulási pontul és vezérelvtől szolgálnak.

Erre egy kis eszme-hullámváz következett, mely a gyűlés hajocskáját sok ideig egyhelyben csapkodta anélkül, hogy elébb haladhatott volna.

Az asztalon három az autonómiát illető munkálat állott

A magyar püspöki kar (csak is előleges) munkálata, püspök ő excja munkálata, és egy több kolozsvári tag által készített munkálat.

A kérdés a volt, mi módon kezdjük tanácskozásainkat, hogy az jó sikerre vezessen?

Groisz Gusztáv indítványozza, hogy a holnapi gyűlésen egy 20—24 tagu bizottmány lenne kiküldendő, mely a három munkálatot vegye vizsgálat alá s vagy valamelyiket alapul fogadja el, vagy a három összevetéséből készítsen egy negyediket.

Groisz Nándor a bizottmányt mindenesetre szükségesnek tartja, de azelőtt, még a mai konferencián a főbb pontok megismerése, s már a végett is, hogy azokról tovább gondolkodhasunk, mind a három mánkálatot felolvastatni kéri.

Jakab Bogdán szintén úgy vélekedik.

Groisz Nándor felolvassa a magyarországi püspöki kar tervezetét.

Erre többen időnyerés végett a további olvasást annál is inkább megkívánják szüntetni, mivel nyomtatásban mindenki maga olvashatja el otthon.

Elnöklő prépost nem egyszer, hanem tizszer, huszszor tartja szükségesnek egy ily fontos ügyet illető munkálatok felolvasását.

Veszely Károly püspök ő excja tervjavaslatát, Groisz Nándor a kolozsvárit olvassa fel.

Minthogy pedig az utóbbi tervjavaslat abban különbözik az előbbiektől, hogy ez egyedül a nagy kath. státus-gyűlés szervezetével foglalkozik, amazok pedig a községi és esperes-kerületi képviselőt szervezésével is, innen nagy vitatkozás fejlődött ki a felett, hogy a jelen ülésszak alatt tárgyalás alá vegyük-e a kisebb képviselői rendszert is, vagy mivel ez a státus-gyűlési ügyéhez tartozik, azért az állandólag szervezett státus-gyűlés idejére lenne halasztandó.

Groisz Gusztáv a halasztás mellett van, s ez értelemben kívánna utasítást adni a holnap kinevezendő bizottmánynak is.

B. Jósika Lajos ezen utasítást megelőzőnek tartja s azt akarná, hogy a fennebbi kérdéstről is a bizottmány véleményezzen.

Groisz N. gyorsaság kedvéért a bizottmányt mégis a felforgó két kérdésben határozottan óhajtaná utasítani.

Lőnhárt Ferencz pápai praelátus ő maga a teendőik iránti tájékozás tekintetéből a cultus-ministeri átiratot olvassa.

A nézetek már itt kezdettek eltérni.

Az ülés zaj közt oszlott szét.

III.

A státus-gyűlés megnyitott febr. 9-én.

Elérkeztünk tehát az ünnepélyes perczek legfontosabbikához s a kezdeményező tények legünnepélyesebbikéhez.

A megelőző nap estéjén febr. 9-re vonatkozólag következő napi rend osztott hi nyomtatásban: „1) reggel fél 9 órakor egybegyűlés a püspöki udvarban. 2) 9 órakor megyés-püspök ő multga által személyesen tartandó ünnepélyes isteni tisztelet a Szentlélek segítségül hívásával. — Egyházi beszéd. 3) isteni tisztelet után a gyűlés megnyitása püspök ő multga által.

Nem kell mondanom, hogy minden az előírt módon történt.

A követek és meghívottak nagy számban vettek részt az isteni tiszteletben.

Az ünnepi szónok Éltés Károly tudor és hittanár remekül alkalmazván a vasárnapi evangéliumból vett eme jeligét: „mit álltok itt egész nap hivalkodva? Menjetek ti is az én szállómbe,“ élénken csatelte, hogy midőn a katolikusok nagyjai és értelmesei keblük szent sugalmát követve ezen státus-gyűlésre össze sereglettek, csak az ur felszólításának engedtek s a kath. egyház iránti ragaszkodásukban azon ősök nyomdokit követték, kik még a nap reggeli óráiban feláldozták fáradalmaikat, életüket és vértiket a kath. egyház érdekeiért, s ezt minden magyar embernek annál szentebb kötelessége tenni, mivel az egyház hatalmas befolyása állapította meg a magyar haza állandó polgárosodását, s ki az egyházat védi, az a magyar hazát is védi.

Szent beszéd után ismét egy menetté alakultunk fel a püspöki termekbe.

A terem számos státus-gyűlési tag- s több vendégtől hülámzott, midőn b. Jósika Lajos vezérlette mellett egy küldöttség ment püspök ő nmltga után, ki neinsokára éljenzések közt meg is jelent.

Most egyszerre néma csend szállott a terembe. A tekintetek ő excejára irányultak, ki egyháznagyi bölcsességgel és rendíthetelen meggyőződéssel következőleg kezdte szólni:

Mélyen tisztelt státus-gyűlés!

Sz.-István első apostoli királyunk által alapított erdélyi egyházmegyénknek három korszakra osztható történelme arról tanuskodik, hogy anyaszentegyházunk Magyarhon azon földterületén, melyet régebben is Erdélynek neveztek, a szent korona jogára alatt addig élte nagysága s üdvös hatása első dicső korszakát, míg Erdély maga a politikai elszakadás szerencsétlen korszakába nem lépett. Egyházunk ezen első korszakának nagyszerűségét, ha arról a honi és egyházi történelem évlappjai nem tanuskodnának is, mutatják a fennmaradott, az idők vasfogaival maig is daczoló monumentális templomok, melyeket az egykor virágzó erdélyi egyházmegye Isten dicsőségére emelt, emelni elég hitbuzgósággal, anyagi erővel birt. Tanuskodik róla székesegyházunk, melynek magasra emelkedő boltozata alatt s áldozó sz.

oltára előtt az Úrnak világosító szent kegyelmét e gyűlekezetre elébb lecsdettük; tanuskodik maga ez a püspöki lak, mely a hajdani nevezetes Alba-Julianak enyészetét túlélte, s a száműzött erdélyi püspök utódait, megyénknek 155 éves árvasága után törvényes örököseit befogadta.

Megyénk második korszaka romlásának szomorú képét tünteti előnkbe. A miket róla az erdélyi törvényhozás törvénykönyvébe iktatott, sirhalmainak feliratai gyanánt jelentik előbbi dicső életének erőszakos megszüntetését. Az anyaszentegyház fennmaradását biztosító Isten-cimber könyörülő jóságának kell köszönnünk, hogy a vallásújítás akkori rohamárlatában több bérczvédté községek s néhány magasabb rangú családok hit-szilárdsága megyéuket a végenyészettől megmentette. E korszakban az anyaországtól és az egyetemes keresztény egyháztól elszakadt Erdély a folytonos belviszályok s a külellenség gyakori betöréseinek csatapiacza volt. A száműzött catholicismussal együtt költözött el a béke angyala s lépett előtérbe az uralkodásvágy ördöge. De az őshitben megmaradt kisded hű nyáj a magyarhoni kath. egyházhoz, hol főpásztorai tartózkodtak, annál szorosabban fűződve, ezen szomorú időszak alatt is keble meleg érzelmein hordozta az anyaországhoz ragaszkodását s azon reményt, hogy a szakadás megszüntével szenvedéseinek s lealáztatásának korszaka véget ér, s erélyes kitartásának jutalmául, midőn ismét a magyar szent koronát fején hordozó és jogarát jobbjában tartó Erdély fejedelmének alattvalói hűséget esküdendett: egy harmadik örvendetes történelmi korszaknak kapui nyílnak fel előtte, mely alatt ismét azon állásra küzdheti fel magát, honnan elvesztett jogait visszaszerezze s fentartásának s új életfejlődésének eszközeiről gondoskodjék, és e korszak ismét másfélszázad hosszú folyamán tertül el s a szent törekvések dicső és áldásos mozzanataiban nem szűkölködik.

Egyházmegyénk e harmadik korszakának is alkonyához jutottunk. A nem rég átélt események hatalmas a társadalmi viszonyok s politikai kormányzat eddig fennállt rendszerében változásokat hozott létre, melyek az egyházi kormányzat módosítását teszik szükségessé; módosítását mondom, mert annak Istentől rendelt kormánysszervezete nem változható alapokra lévén fektetve, lényeges átalakulás alá nem jöhet. Előttünk tehát, mélyen

tisztelt státus-gyűlés, anyaszentegyházunk újabb jogviszonyai megállapításának fontos feladata áll. Egyházi autonomiánk megszilárdítását s kiterjesztését oly eredménnyel kellend magalkotnunk, miszerint egyházpolitikai állásunk a többi vallásfelekezetek mellett sem hátrányosabb ne legyen a mostaninál, sem belkormányzatunk tekintélye, egyházi s iskolai intézményeink emelkedése csökkenést ne szenvedjen, sőt inkább vallásbuzgóságunk s a közérdekeltség fölkeltésével ezek oly lendületet nyerjenek, mely által az erdélyi megye az egész világra terjedő katolikus egység kapcsolatában valamint Krisztus egyetemes egyházának minden kegyelmében, dicsőségében és szenvedéseiben részes: úgy legyen méltó az igazságot hirdető, isteni és emberi jogokat védő, a keresztény civilisatiót megalkotó, abba nemzetünket is befoglaló és a pogány ellenség dűlásai közt oltalmazó és segélyző romai közönséges anyaszentegyházunk tetszésére és szeretetére.

Ugyanis a rom. kath. anyaszentegyház akár a hitszakadás dulta fel egységét, akár a polgári hatalom zsarnoksága törekedett elnyomni szabadságát és jogait, mindig meg tudta tartani mind Istentől vett hit- és erkölestudományának sérthetetlen épségét, mind apostoli eredetű szervezetének fokozatosságát, mind pedig változatlan alapokon álló kormányzatának szorosan egyházi jellemét. Az ezek megrontására törekvő mozgalmak alatt azok lezajlása után teendői iránt nem habozott tanácstalan kétkedésben, nem ejtette el a kormányrudat s nem tévedt el magától az isteni Mestertől kijelölt s tízennyolcz század hosszú folyama alatt követett egyenes útról. A polgári társadalom terén s a politikai kormányformákkal szemben mindig önmagában találta fel békés megférhetésének és szilárd állásának eszközeit, s ha szűkségét érezte időszerű reformok általi javításoknak, nem másoktól kért arra nézve tanácsot és javaslatot, hanem saját isteni szellemétől, az őt tanai és intézményeiben csallhatatlanul kormányzó Lélektől.

Nincs okom kételkedni azon, hogy most is, midőn egyházunk szabadságát s annak önálló kormányzatát a társadalmi újabb alakulások terén és a kormány irányában úgy, mint saját egyházmegyénk belső területén szilárd és tartós alapokra kívánjuk fektetni, e tiszteletre méltó nemes gyűllekezetben is szintazon egyházi szellem fogja vezényleni tanácskozásainkat s megérlelni határozatainkat. Erről biztosít engemet a meleg részvét és fel-

lelkesezés, melyet intézkedésünk előhíre az egész országban s azon-
túl is felkeltett; a készség, melylyel tisztelendő papságunk s
legkedvesebb hiveink nagy tekintélyű választottjai, kiket itt a
szeretet megáldó szavaival szívem mélyéből üdvözlök, daczára a
téli utazás kellemetlenségeinek, megtudván főpásztori hívásunkat,
ösrégi püspöki széktünk városába eljöttek, hogy itt velünk érte-
kezve és tanácskozva körvonalozzák alapzatát egyházmegyénk
autonomiájának s e tekintetben egyházunk új aerája megnyitá-
sának ünnepét a püspöki megye központján megüljék. Biztosít
továbbá az ez érdemben értekező és intézkedő nuntgu magyar
püspöki karnak bölcs és tapintatos eljárása. Az erdélyi egyház-
megye nyolcz század óta a magyar hierarchiához fűződve össze-
kötötését és kormányzati egyformaságát avval mindig fentartotta
és féltékenyen megőrizte, — az egyházi önkormányzat kérdése-
ben is csak annyiban térhet el tőle, mennyiben azt külön tarto-
mányi helyzete fogja kívánni. Biztosít felséges urunk királyunk
legfelsőbb előre kijelentett szándoka és akarata s magas kor-
mányának az egyházak szabadságát tiszteletben tartó fenkelt
nézete. De leginkább biztosít az, hogy a Jézus szent nevében
vallásos érzülettel megkezdett s egyházas szellemben folytatandó
munkára leszáll Istennek minden jóakaratot megszentelő áldása.

Én tehát, mint e megyének méltatlan főpásztora, kit az
isteni gondviselés, hogy a kath. anyaszentegyház kormányzásában
az ő ereje és örökődése annál feltünőbb legyen, eszközül helye-
zett épen azon időben az erdélyi püspöki székc, az Atya, Fiu
és a Szentlélek egy Isten nevében megnyitom a gyűlést és meg-
kezdem annak tanácskozásait.

Nagy horderejű, 260,000 erdélyi kath. feleink üdvére, lelki,
szellemi s több tekintetben még anyagi jóllétére is beható mun-
kához fogunk. Egyházmegyénk megszélesített kormánysservezete
alapjainak lerakásához. — Egyházunk szabadsága s függetlensé-
gének lényeges kérdéseit nemcsak elméletben kell megvitatnunk,
ami könnyebb, de úgy kell megoldanunk, hogy az az életbe is
átnehessen és benne az ohajtott cél elérssék, ami már több
megfontolást kíván. Nem állunk politikai törvényhozás terén;
nem tartunk akademiái vitatkozást; mi az isteni bölcseség által
szervezett, örök igazságokon nyugvó s tizenneolcz századok fer-

getegeit kiállott közönséges anyaszentegyháznak fiai vagyunk; annak tudománya, bölcsészete s törvényei a mieink, melyeknek öntudatával minden felmerülő kérdést könnyen megoldhatunk; de a melyeknek törvényétől eltérve a különböző tanok szelétől ide s tova fognánk hanyattatni.

Mielőtt tehát a munkához fognánk, számba kell vennünk az útba vezető, irányadó és sikert biztosító vezérelveket; körvonaloznunk a tanácskozás tüzetes feladatát; kijelelnünk a határokat, melyeken túlterjedni katolikusokhoz sem illő, sem megengedhető nem volna.

Úgy hiszem, hogy kath. egyházi gyűlés előtt nagyravágyás, önzés gyanújába nem esem, ha legelőbb is e tiszteletre méltó gyűlekezet figyelmét a megyét kormányzó püspök joghatósága megfontolásra terelem. A kath. anyaszentegyházban az egyházi hatalom a püspökben összpontosul, kitől, mint vízforrásból a folyam, a megyében tovább terjed. A püspöki joghatóság nem szoríthatatik egyedül csak vallási és papi ügyek kormányzatára, az egyházi kormányzat alá tartozó mindennemű ügyben és ügylőz neki hozzászólása van. Hitelveink szerint tehát nemcsak a *jus in sacra* az, a miről a püspök rendelkezhetik; hanem a *jus circa sacra* is tulajdonképen az ő hatáskörébe esik. A töltünk 300 év előtt elszakadt protestans egyházakban ezen isteni és apostoli intézkedés ellenére a kormányhatalom a népre átruházott és tőle száll által egyes az egyházi ténykedést végző személyekre, kiktől azt vissza is veheti. A protestánsoknál tulajdon papi rend és papi hatalom nem létezvén, az egyházi hatalom különbség nélkül papi és világi tagok által ugyanazon eredeti joggal gyakorolható, valamint hogy gyakoroltatik is. Ezekből már látható, hogy a kath. anyaszentegyházban, midőn az önkormányzatnak alaki elrendezése forog szóban, a protestans consistoriumok kormányrendszerét utánozható egyházkormányzati mintának nem tekinthetjük.

Nálunk az egyházi ügyvezetést a vegyes természetűekben sem lehet egészen seculárizálni; itt a világiak mint fiak segítik az anyát a háztartásban, gyámolítják és támogatják a házi bajokban, védik és oltalmazzák szabadságát és függetlenségét, őrzik javait és jogait a megtámadók ellen, de egy magukra püspök

és papság nélkül az egyházban és az ahhoz tartozó intézmények körében nem rendelkeznek.

A politikai kormány, míg a kath. egyház védelmét vállalta magára és a kath. hitvallást saját állami vallásának tekintette, egyházi ügyekben mint olyan az illetékességen túl is befolyást gyakorolt, mely sokszor nyomasztóvá is vált. Ezen protectorátust mintegy önkényt felmondván s a vallások között a politikai különbséget megszüntetvén, anyaszentegyházunk is bizalommal fordul saját fiainak támogatásához és jogosan számít segédelmökre. Örömet fogadja be őket az egyházi kormányzat körébe; de nem mint külön- és kívülálló tényezőket, hanem mint vele egyesült egyháztagokat.

Azon több ízben hallott panasz, hogy a kath. hierarchiai rendszer a világiak befolyását egyházi dolgokban meg nem tűri, inkább tapasztalt eddigi részvétlenségük mentésére volt kigondolva, vagy az eddig fennállott egyházközi viszonyok téves fel fogásából származott. Nem a hierarchia szorította le világi férfitársainkat az egyházi térről, hanem a politikai kormány, mely az egyház patronátusával megbízott kath. fejedelmek nevében az egyháztól nyert jogokat sokszor az egyház szabadságának kárára és nagy hátrányára gyakorolta. Midőn világiak vesznek részt az egyház ügyeinek elintézésében, külön pártot nem képeznek; egyházunknak főjelleme mindenben az egység, melyet megosztani nem lehet, de a melyben mindenkinek illő munkaköre meg van.

Mikép az Úr a maga szőlőjébe, mely az egyházat példázza, a nap különféle óráiban küldé el dolgozóit s még estenden is felszólítja a hivalkodókat, hogy azt mivelni menjenek: úgy anyaszentegyházunk a jelen válságos időben a szorgalmas és folytonos mivelést igénylő Úr szőlőjébe szólítja világi fiait, hogy papi munkásaival együtt fáradozzanak annak jó karban tartásán és gyarapításán, s ha jól végzendik későn kezdett munkójukat, az egész álló nap dolgozóinak jutalmára teszi őket érdemesekké.

A világi kath. hívek részesítése az egyház kormányzatában nem áll csupán a jog és hatalom részesiségében, hanem az egyház védelmének, pártolásának, vagyona megőrzésének, jogai fenntartásának kötelmét szabja elbök, különösen most, midőn az álbölcsészlet s az anyagiasság uralma azt mindenfelől megtámadta. Óvjon meg minket attól a kegyes isteni gondviselés, hogy az

erdélyi státus-gyűlés akár most, akár jövőben az egyházi hatalom feletti osztozkodás keserű versengését idézze elő, s a bár külső állapotra nézve papi és világi rendre osztályozott fiak a legjobb védszer feltalálásában elleneink örömeire megegyezni ne tudjanak.

E mély megfontoltsággal elmondott s feszült figyelemmel halgatott beszéd végén Jósika Lajos báró ő excája emelkedett fel székéről, s így kezdett szólni.

Ő Felsége kegy. rendeletét megértve, nem lehet, hogy első felszólalásuuk azon hálás örömnök nyilvánítása ne legyen, mely az erdélyi rom. kath. hívek keblét ősi autonómiájok helyre állításával lelkesíti.

Nem a jelenkor mozgalmainak nyugtalan kitörése, nem egyéni érdek, mi ezen érzést bennünk ébreszti, hanem azon meggyőződés, hogy vallásfelekezetünk elhanyagolt ügyeinek helyre igazítását csak ezen az úton lehet eszközölni.

Ha visszatekintünk azon időkre, midőn nemzeti fejedelmeink alatt a vallásos surlódások korszakában hazánkban a katolikus érdekek nagyon is háttérbe voltak szorítva, úgy fogjuk találni, hogy katolikus elődeink csekély számának közreműködése saját körében a vallásos buzgalmat fentartani, és a vallás érdekei körül lelkesedéssel működni képes volt.

Később Erdély a nagy osztrák birodalomhoz csatlakozván, a katolikus érdekeket soknemű előnyök halmozták el. Többeket nem említve vallásos intézeteink szép vagyonnal láttattak el, nagyjellemű férfiak ültek püspöki székuken és diszes hivatalokat viseltek hazánkban hitsorsosaink jelesebbjei. De midőn a kormány a katolikus ügyek kezelését magához ragadta és a közönséget ezektől elrekesztette, megszűnt azon központ, mely vallásfelekezetünk tagjai működéseit egy szent célra egyesítette — és a vallás érdekei iránt való közömbösség napról napra terjedett.

Ősi autonómiánk helyreállítása reánk nézve nemcsak azért üdvös, mert a bureaucraticus rendszer alatt elhanyagolt egyházi ügyeink helyreállítását biztos úton eszközli, hanem azért is, mert a katolikus szellem ébredésének erőteljes rugója lehet. Hálás indulattal fogadjuk azért ő Felségének kegyelmes rendeletét, mely vallásos autonómiánkat helyreállítja. Köszönettel ismerjük el a magyar kormánynak ebbeli kérésünkre fordított figyelmét. Dicsőítjük egyházi főnökeink és ezek között nmltgu püspökünk

hathatós közbenjárását és tisztelettel emlékezünk azon multunkról is, mely a jelent elősegítette jövőnk biztosítására.

Egy oly nagy horderejű fellépés, milyennek jelen gyülekezetünket tekinteni lehet, meg kívánja, miszerint már első fellép-tünkkel tisztában legyünk magunkkal, tisztában álljon a világ előtt, hogy miért tartjuk ezt szükségesnek? minő alapra fektetett erővel kívánunk e szükségnek megfelelni? és mi az, a mit működésünk körében szemünk előtt kell tartani, hogy működésünk a magasztos czélnek megfeleljen. És ha ily fontos kérdések megoldását csekély tehetségem kimerítőleg tárgyalni nem is bírja, de midőn nekem jutott az a szerencse, hogy nagyméltóságu püspökünk után itt első felszólalhassak, hivatta érzem magamat, mindazokat érinteni, melyek ily kérdések megfejtése körül nézetem szerint figyelmet érdemelhetnének. Nagyméltóságod és e t. egyházi gyülekezet bölcs belátása fogja előterjesztésemet meg-bírálni; de bár miként ítéljenek felette, szerencsésnek érzem magamat, ha igénytelen szavaim ily egyszerű kérdések meg-fejtésére alkalmat nyujthattak.

Talán soha sem küzdött anyaszentegyházunk leverőbb kör-ülményekkel, mint most. A pogányság üldözései keresztény hive-ink buzgalmét elnyomni nem bírták, sőt vértanuink emelkedett lelkesedése magasztosságát tüntette föl. A reformatio milliomo-ka idegenített el hitvallásunktól; de ezeknél több millióknál nevelte a szentegyházhoz való ragaszkodást; és ha egyházunkat gyakran érték szomorú csapások, melyekkel az ellenszenv súly-totta, vigaszt találhatott mindig azok emelkedett lelkesedésében, kiket tőle elidegeníteni nem lehetett. A civilizatio haladásával a vallásos surlódások megszüntetvén, művelt nemzetek közt, a szabadság terén többé helyet nem találnak. De azért ellenségeink vannak, és a mi aggasztó, ezek keblünkben is emelkednek, kö-zöttünk terjednek. Ilyen a hitetlenség az egyik, a vallás iránt való közömbösség a másik részről. Terjeszkedik az egyik a párt kitartó mozgalmai által, terjeszkedni fog a másik, ha a vallásos buzgalom lobogóját nem úgy tűzi ki, hogy az elszéledett nyáj örömmel és bizodalommal szeregelen körülötte.

Mérges támadásoknak van annak szent széke kitéve, kit hitünk e földön Isten helytartójának vall. Hogy a csillapító ha-talmak közbenjárása meunyiben fogja védeni, politikai járatlan-

ságom előre belátni nem képes. De arról meg vagyok győződve, hogy ha a vallásos buzgalom tágas e világ katolikus közönségeit egy szabad mozgás mezején egyesíthetné, kimondhatnám azt, hogy a pápai birtok felett más hatalom nem rendelkezhetik, mint a katolikusok milliomi együttessége. Ezek érdekében volt és van ez felállítva, ezek érdeke kívánja, hogy a világ minden részében elterjedt hivek lelki nyugalma főpásztorra bármely hatalmasságnak alattvalója ne legyen, hogy függetlenségét az uralkodó tekintélyének fénye környezze. És milliomok ily felaszólításával szemben nem hiszem, hogy a szent szék környékét senki is ostromolná azon okból és csak azon okból, mert ezen birtok épen keze ügyében fekszik. Miglen jelenleg támadói csak gúnymosolylyal néznek azon sympathiák kifejezésének erőlködéseire, melyek eddig tekintélyes egyesülési térre találni nem tudtak.

Láttuk, hogy katolikus szellemben tett alapítványokat kormányok magokhoz ragadtak, nem gondolva azon birtokbiztosság szentségével, melynek oltalmát mindnyájan épen a kormánytól várjuk. És hallgatva tűri a katolikus nép, és közömbösséggel nézi, ha más, rendeltetésökkel épen ellenkező czélokra használtatnak. De mit is tegyen az egyes egyebet ott, hol ezen érdekek védelmétől elszigetelve áll, és a hol az erők egyesítésének tere hiányzik. A katolikus alapítványok kezelői eddig oltalmukat csak a kormány pártfogásában keresék. A kormány pártfogásában, mely zsarnok kezében kedélye játékvá válhatik s alkotmányos téren nyugtalan mozgalmak változásai között épen ellenei hatalmába juttathatja. De ha a katolikus érdekek emelésére adományozott vagyont a katolikus tömeg buzgalma fedi, ha az egyház hivei mint testület örködhetnek a felett, a mit a kath. érdek fentartani kíván, egy védbástyája emelkedett, melyet megtámadni nagy hatalomra fektetett kormány is óvakodik.

Nincs a nép osztályai között egy is, melyet a jelen idő mozgalmainak szöveztői oly kiméletlenül támadjanak meg, mint a katolikus papságot; hol ezek között az emberi gyarlóság vétkezik, kárörömmel hirdetik, hol a rágalom térre talál, ennek szárnyokat adnak és a védelem csak itt-ott, elszigetelve mutatkozik. — Azzal vádolják a kath. papságot, hogy magasztos feladatának befolyásával az eszme függetlenségét kívánja behálozni, és maga hatalma alá keríteni. Hogy a katolikus papság

a jelen idők mozgalmaira valami tulnyomó befolyással kecsegtethetné magát, azt épen nem látom, — de azt elismerem, hogy a legszentebb cél-, a vallásos buzgalom ébresztésének is lehet hibás eljárása. Elismerem, hogy az indulatok korlátlanlansága, a hibás felfogás és a tulbuzgalom félrevezethet. Emberek vagyunk mindnyájan és az emberi gyarlóságon felül emelkedett néposztály nem létezik; de egyesek hibájáért a szent célra működők hatását megsemmisíteni annyi, mint ezt magát feladni. — Hogy vallásunk ellenei ott támadják, hol leginkább sérthetik, állásuk természetének következése. De a kinek vallása tisztaságát a világ előtt is fenntartani szíven fekszik, annak ily támadások ellen védelemről is gondoskodni kell, még pedig oly védelemről, mely a hibák elhárításával a támadók fegyverét tompítja, oly erő előállításáról, mely a köztünk működőkre hatni, mely a hibákat elhárítani, s a helytentul támadókkal szemben erőteljesen megállani képes legyen.

A vallásosság bölcsője az iskola, s ki hitéhez ragaszkodik s ezt maradékában is fentartani akarja, annak akarnia is kell, hogy gyermeke vallásos érzelnek befolyása alatt növekedjék. — De fájdalommal kell tapasztalnunk, hogy épen katolikusok azok, kik nevelő intézeteinktől az egyházi befolyást el akarják zárni és ezeket egészen a kormány rendelkezése alá bocsátani. Én a kormánytól soha sem tagadom meg azt, hogy ott, a hol a köztársaság érdeke forog fen, felügyeljen. Megkívánja azt azon egyensúly fentartása, mely mindegyikünk jogainak sérthetlenségét biztosítja, meg azon közreműködés egyesítése, melyet előmozdítani polgári kötelességünk. — De hogy katolikus ifjaink nevelésétől a katolikus szellem befolyását elrekeszsze, hatalma egy oly túlterjesztésének tartoin, mely igenis gyakran vallásos érzelmeinket sértheti. — Protestans hazánkfiain hiven őrzik azon dicső feladatukat, hogy nevelő intézeteiket önállólág kezelik, és csak elismeréssel lehet említeni azon vallásos buzgalmat, hazafiérzést és művelődési emelkedést, melynek terjesztésében működnek. — Hasonló állásban miért ne tudnánk mi is hasonló eszközzölni?.. Hogy kizárólág a kormány igazgassa nevelő intézeteinket, a katolikus érdekeket ki nem elégítheti. — De a sem kielégítő, ha csak egyházi személyek képviselik a kormánynyal szemben az érdeket, mely körül működni a szülőknek Istentől rendelt fel-

adata. Egyesüljön azért azon tekintély, mely az Isten szavát hirdeti, azon erővel, melynek kebelében ez gyökeret vert, és ha a nevelés feladatában részt vehet mindenki, ki erre hivatva van, hogy mindenkit kielégít, körülöttünk álló példák bizonyítják.

Többeket nem is említve, az elősoroltak talán eléggé bebizonyítják, hogy midőn az államélet mozdonyai tágasabb tért foglalnak, az államfőkkel és kormánynyal való egyezkedés valóságos érdekeink fentartásának már elegendő biztossága nem lehet, hol kellessék tehát ezek támaszait keresni, az a miről e t. gyűlékezet engedelmével tovább szólni kívánok.

A világ kereke forog és egy is más is bármiként vélekedjék ennek haladásáról, elmaradni senkinek sem szabad, ki hivatva van, hogy ezen haladás üdvös legyen.

Az alkotmányos elvekhez való ragaszkodás a kor haladása jelleme, és ennek terjedésével terjed az emberiségben azon önértzet is, hogy a köztügyek előmozdítására már nemcsak anyagi eszköz, hanem szellemi rúgó is akar lenni. A terjedő közvélemény folyamat megállítani nem lehet, de ennek helyes irányt adni az ész tevékenységének feladata.

S ha a democraticus elvek mozgalmi itt-ott már a fenálló társadalmi rendet bántalommal is fenyegetnék, ezen elvektől sem kell elijedni.

Nem az elv itt a veszedelem, hanem a kezelők, kik ily eszmék éretlen gyümölcseivel akarják a politikai életet táplálni ott, hol csak veszedelmes lázokat idézhetnek elő. Minden időkorban találunk példákra, hol büszke hatalmasságok is a néptömeg lelkesedését hívták fel segítségül; s ha ily erők gondatlan megfeszítése igenis gyakran a kitűzött célon túl csapott, és bajt és szerencsétlenséget okozott, azt annak kell tulajdonítani, hogy azok, kik a szükség perczében a tömeg lelkesedését felhívták, maga idejében arról gondoskodni elmulasztották, hogy ez ne egy otromba gomolyt képezzen, melyet a lejőnek indítani lehet, de pusztító rohamát feltartani nem. Itt az idő, midőn a kath. anyaszentegyház hívei összességének buzgalmában kell hogy találja oltalmát. De nem mult el annak ideje, miszerint anyaszentegyházunk hívei lelkesedését oda engedje, hol nem durva tudatlanság rohama, nem ingatag közömbösség hajlékonysága képezi támaszait, hanem egy oly erő, mely ott állani tud, hol állania

kell. Érdekeltség és értelem vezesse testületünket, ezt terjeszteni legyen főfeladatunk, és nevedetni fog azon erő, mely a szent cél előmozdítására hivatva van.

Ily alapelvek gyakorlati alkalmazása alakulásunk nem csekély feladata

Mert ha tagadni nem is lehet, hogy a közreműködés ébreszti az érdekeltséget, és a tárgyakkal való foglalkozás emeli ezek értelmezését, igaz az is, hogy kevés napokra szorítkozott gyűléstünk igen felszaporított személyzete nem hogy könnyítené, hanem hátráltatja a tanácskozást, nem hogy tisztázná, hanem zavarja az eszméket. Azért komoly megfontolást és a körülmények sürgősen tekintetbe vételét igényli egyházi gyűlekezettünk személyzetének kijelölése. Én magam részemről egyelőre inkább igen csakély, mint igen nagy számra emelném, mert a szükség esetében a csekély számot szaporítani könnyű; hanem kényes, alkalmatlan és terhes feladat akárkit is kirekeszteni, ki már közöttünk áll.

Gyűléstünk megnyitására alkalmazott beszédemnek nem feladata előre a szervezés részleteibe ereszkodni. De annak talán helye lehet, hogy alakítása alapelveiről szóljak. — Gyűléstünket egyháziak és világiak képezik. A világiakra nézve két categoriára fektetem a súlyt. Az egyiket teszik a kegyurak, (patronusok) kik akár egyes személyek, akár közönségek legyenek, akár magok, akár jogelődöik alapítottak, vagy tartanak fen ecclesiákat, méltán megkívánhatják, hogy személyes befolyásokkal örködhessenek azon intézkedések felett, melyek adományaik felett rendeltetnek. De ez szükséges azért is, hogy ösztönül és biztosítékul szolgáljon azoknak, kik ezentúl az egyház és hívei ilyen szükségait vagyonukból nagyobb mértékben pótolni hajlandók lesznek. De főképen, és mindennek felett kell itt illően képviselve lenni meggyénk egyházi közönségeinek; azok teszik a státus erejét, azoknak tehát vallásos érdekeit fentartani és emelni mindnyájunknak érdeke és főfeladata. Hogy ezenkívül még oly erők, melyek az egyház javára üdvös hatással lehetnek, itten helyet foglaljanak, az ellen sem szólhatok, hanem csak annyiban foglalhatnak helyet, a mennyiben gyűléstünk személyzetének helyes számán túl nem szaporítjuk, és figyelmezve arra, hogy ha a biztos kikelésre szemet bőven hinteni szükség, a magvat mégis jól meg kell vá-

logatni, hogy gyomot és dudvát ne teremjen, mely ha kikel, kiirtani bajos, ha megáll, drága növényeink veszedelme.

Az egyházi rend képviselőjére nézve a vallásos érzethez való ragaszkodás megkívánja, hogy oly befolyással álljon közöttünk, mely a hit szentsége sérthetlenségét közöttünk fentartani képes legyen. De világi érdekeink kezelésére az egyháznak mint testületnek tulnyomó erőt adni nem tartom tanácsosnak. Mint az egyházi rendnek vallásos érzetből mély tisztelőjét engem ezek irányában a bizalmatlansággal vádolni nem lehet sehol. Nem, uraim, nem bizalmatlanság, hanem féltékenység az, hogy az egyház közöttünk a nyomás színét se látszassék gyakorolni, mi a mostani világ ingatag körülményei között igenis könnyen ingerültséget szülhet, és megingathatja hiveink szívében azon szellemi befolyást, mely az egyházi rend magasztos állásának szüksége és üdve, és nincs az a világi erő és hatalom, mely ezen szellemi hatás erejét pótolni képes legyen.

Gyülekezettünk alakításával gondolkoznunk kell továbbá arról is, minő szempontból kíván működésében kiindulni? Minő határok között mozogni? és minő vezérlés alatt föllépni, hogy magasztos feladatának megfeleljen? — A szabadság eszméje az, mely lelkesíti az ifjút, mely körül működik az érett kor és melyhez az öregnek is ragaszkodni kell, ha elhagyatva maradni nem akar. A szabadság az az eszme, melyet ezerek meg ezerek dicsőítenek. — De ezek közül valljon hányan értelmekzik úgy, hogy a társadalmi élet fentartásának és fejlődésének biztosítéka lehessen? Szabad a ragadozó állat, midőn a mezők békés lakóit szétszaggatja. Szabad a gyermek, midőn izgatott kedéllyel sért, ront és tör. Szabad az éretlen csoport, midőn elbizakodásában a békés polgár csendességét és nyugalma háborítja. De az ilyen szabadság a társadalmi szövetségnek nem biztosítéka, hanem romlása. Mert azon szabadság, mely a hatalom erőszakát, a féktelenség kicsapongásait törvényesíti, egy örvény, mely a veszélyek mélységébe ragad. A politikai szabadság megalapításának első kelléke oly anyagi erőket szilárdítani, melyek egyfelől mindennek oltalmat nyújtanak, másfelől mindenkit arra szorítani képesek, hogy tegye azt, a mit tenni kell; eltartóztatni, eljlesztetni attól, a mit tenni nem szabad; — és a politikai szabadság ígé-
nyeinek elég van téve, ha ily erő hatalma tulterjedését a törvény

oltalma alatt gátolni képes. Egy ily anyagi erő az államéletben egy szükség, de az egyházi köztársaság kezei között csak egy tompa eszköz, mely sért, ront és tör, de a mestert dicsőítő művet nem teremt. — Egy szellemi erő az mely közelíti az államéletet a tökéletesedéshez, és egyedül ezen szellemi erő az, mely az egyházat fentartja és fenállását dicsőíti — és ez a vallásosság. — Én uraim! katolikus vagyok, ennek születtem, neveltetem és Isten után mint ezen hit híve élni és halni kívánok. — Mint ilyen más vallás irányában idegenséggel viseltetni nem tudok. A hit a lélek sugalma és egy magasztos érzés, melyet mindenkiben tisztelnünk kell, tisztelnünk szükség, hogy egyetértéssel a köztársaság javát, az emberiség nagy feladatait előmozdítani képesek legyünk. — De a türelmetlenség vádja azt nem érheti, ki a hitetlenség terjedését gátolni törekszik. — Igaz ugyan, hogy a hitetlenség is az emberi eszme oly kifolyása, melyet erőszakkal elnyomni nem lehet; igaz, hogy hitetlenekre is találunk, kik egy bizonyos társadalmi műveltség fokára emelkedve elismernek egy oly morált, mely némileg a köztársaság igényeinek megfelel, de midőn csak azt ismeri morálnak, a mit annak elismerni tetszik és semmi durva hajlamokat gátló erkölcsi kötelezettségekről nem tud, a hitetlenség eszénjével szemben ott nem állhatok, a hol állók minden vallásos érzet mellett, mely egy Isten akaratja előtt meghajlik, mely velünk egy az emberi hajlamokon felülálló erkölcsi kötelezést ismer el. De továbbá, ha a vallás az, a mi az embert oda emeli, hogy boldog óráiban elbizakodás ne tántorítsa, hogy a sors balcsapásai súlya alatt meg törjék; ha a vallás az, mi földi pályánk végperczében mindenkinek úgy, mint ragaszkodik hozzá, adja a megnyugvást: kegyetlenség, ha a homályban borongó emberi ész kétkedéseivel azon támaszt akarja megingatni, melybe az emberiség bizodalnát helyeztetve, hivatásának megfelel. — De a vallásosság az államéletnek is egy szüksége, mert kötelezettségei oda is elhatnak, hová az anyagi erő nem jut; mert az államéletet a tökéletesedéshez közelíti ott, hol az anyagi erő nyomását mellőzhetővé teszi.

Ragaszkodjunk azért a szabadság terein szent vallásunkhoz, tiszteljük a vallásosság érzetét mindenkiben, de a hitetlenség terjedésének kebelünkben gátot vetni tartsuk vallásos polgári kötelességünknek. — Minden társadalmi egybeköttetésnél kell egy

fő, mely a közczél előmozdításának sulypontja; kellenek közegek, melyek a közczél szükségének kezeléscivel vannak megbizva.

Az egyház világi állása is egy ily társadalmi szövetség, melynek feladata föntartani, hirdetni azt, mi az Isten szava.

Itt is mellőzhetlen a fő és vallásunk isteni alakítója ezt földi helytartójában kijelölte. Itt is szükség van kezelőkre; ezeket feltaláljuk az egyházi személyekben, kik közöttünk az Isten szavát hirdetni és nekünk a vallás szentségeit szolgáltatni hivatva vannak. Vannak a kik azt mondják, hogy a szabadság eszméje a papi befolyással meg nem fér. Előttem az egyházi befolyás csak egy szellemi befolyás lehet, mely a meggyőződésre, a szabadság vezéreszméjére hat. Ki vallásunk rendelkezésében megnyugvást nem talál, eltér ezen hittől, én azt mint katolikus sajnálni fogom, de kárhoztatni nem; mert vallásomat oda törpíteni nem akarom, hogy a meggyőződés, a lelki szabadság leigázója legyen. Kárhoztatom azt, ki ellenszenvvel kebelében közöttünk marad és hiveink buzgalmát botránnyal sérteni nem átalja. Vagy talán az egyháznak szellemi befolyását is a szabadság lelánczolójának tekiuti valaki? Az emberi ész zsengejében csak csirája van annak, a mire fejlődésében emelkednie kell, s ha nem tanul abból, mit az idő folyama érlelt, és azoktól, kiknek ezt előbb felfogni alkalmuk volt, egy emberi élet lefolyása az állatiaságon nem igen sokkal fogja fölül emelhetni. Azért ki a tökéletesülés felé emelkedni törekedik, annak vezérlőkre, tanítókra mindig van szüksége. Első gyermekségünk kora vezetőit hol találja, az csak a Gondviselés rendelkezésétől függ. De az érett kor szabadságában kell hogy álljon itt meggyőződése vonzódásához ragaszkodni. És ha a köztársaságban figyelmet arra fordítani szükség, hogy olyan befolyások erőre ne kapjanak, melyek az államélet békéjét és fenállását veszélyeztetnék; de hogy gyanúsítások, izgatás, mérges indulatok kitorései, a meggyökerezett vallásos érzést azon forrásoktól elzárják, melyekből meggyőződésünk táplálékát meríteni kívánjuk: a szabadság eszméje legméltatlanabb bántalmának tartom.

Ime Uraim! azon eszmék, melyeket ez adott alkalommal a tisztelt gyülekezetnek figyelmébe ajánlani bátorkodom. Legyen nekem megengedve befejezésül azon érzésnek is szavakat adni, mely e dicső nap felviradásával keblemet lelkesíti.

Nm!tgu püspök! tisztelt egyházi gyülekezet! Az igazság egy és változhatlan, erkölcsileg ennek szívünkben minden körülmények közt élni kell, de gyakorlatilag a világi erők nyomása alatt áll. Az emberiség magasztos hivatásának nagyobb bizonytsága nem lehet, mint az, hogy ily erökre hatni hatalmában áll úgy, hogy az igazság mellett küzdeni érdeme, a küzds nehézségeitől elrettenni kárhozata. Az evangelium példabeszéde hibáztatja azt, ki a rábizott talentumat haszonvétele nélkül heverteti; azért kinek-kinek, mit mint ilyent a gondviselés juttatott, az Isten dicsőítésére, az emberiség java előmozdítására gyümölcsöztetni, élete feladata kell hogy legyen.

Elöttünk az egy és változhatlan igazság vallásunk; ki ebbe bizik, ehhez ragaszkodik, annak tekintélye fentartása körül működni Isten és ember előtt kötelessége. Az erők nem hiányzanak, 200 milliomat felülhaladja a föld területén hitsorsosaink száma! . . .

Egy főlekipásztor, mint Isten helynöke karolja át mindazok szellemi érdekeit, kik hozzá ragaszkodnak. Egy nyelv valóságos intézkedéseink közege; ily erőt, ily biztos egyesülési központot Isten dicsőítésére és az emberiség java előmozdítására föl nem használni, nagy hiba volna! Csak azt ne higyük, hogy a világszerte elterjedett katolikus népet az erőszak lánczaival egybetartani lehet. A szabadság kell hogy legyen egyesülésünk tere, és a valláshoz való ragaszkodás azon kapocs, mely ezt fentartja.

A sas a madarak királya szárnyait ha lekötjük, letörjük, porba heverve egy elgyengült, egy elszigorodott állat lesz, mely a természettől rendelt feladatának megfelelni nem képes.

Csak szárnyai szabad mozgása emelheti azon magasságra, terjesztheti annyira látterét, hogy méltán a repdesők királyának tekinthessük. De bármily magasra is emelkedjék, bármennyire is terjedjen láttere az állatiság terhet magáról lerázni nem fogja. Szárnyai a fáradságtól lankadnak, teste eledelt kíván és a végzetlenség homályában nyúgpontra nem talál. És visszatér az anyaföld kobeléhez és itt keres eledelt, nyugalmat és új erőt, hogy a viharok hatalmával megküzdeni képes legyen.

Ilyen az Isten legnemescbb földi teremtsései: az ember. — Az ész ennek szárnya, melynek szabad mozgása emeli lelkét az

állati élet durvaságából a tökéletesség magassága felé. — De bármily magasra emelje, bármily tágas láttér is környezze, a földi anyag terhe — míg él — rajta csügg; a megfeszített erő lankad, a lélek biztosító eledelt kíván és a véghetetlenség homályában tévelygő emberi ész ott nyúgpontra nem talál. Ekkor a katolikus vallásos buzgalma a szentegyház kebeléhez tér, mely mindenkinck, ki benne bizik, nyújtja azon nyugalmat és lelki erőt, mely az élet viszontagságai alatt lelkét föntartani és a tökéletességhez vezetni képes.

Szabadság és szent vallásunkhoz való ragaszkodás legyen azért jelezavunk. És első megnyílasával üdvözlöm ezen gyülekezetet nemcsak mint ősi jogaink helyreállítóját, nemcsak mint kebli ügyeink bizodalmas vezetőjét, hanem üdvözlöm, mint egy olyan fellépést, mely fejlődésében egész anyaszentegyházunk világi állása biztosítására és dicsőítésére egy nagy horderejű előlépés lehet. —

Bezárom beszédemet e jelszóval: szabadság és szentvallásunkhoz való ragaszkodás.

A beszédet nagy hatás és éljenzés kísérte és követte.

Keserű Mózes apátkanonok és kormányzéki referens ő naga az 1848- és 1866-diki gyűlés elvei szerint a megyés-püspök mint természetes elnök mellé egy világi alelnököt, ugyszintén jegyzőket is kíván választatni. Báró Jósika Lajos alelnöknek, Veszely Károly és Groisz Nándor jegyzőknek kikiáltatnak.

Berzenczei László m.-vásárhelyi országos és státus-gyűlési képviselő érzelmdus és megkapó szavakban ömleng.

Beszédje végén a görög-katholikusok érdeke vonását is megemlíti, s erre nézve interpellatio formát tesz ő excellentiájához, s egy indítványnak később teendő benyújtására szabadságot kér.

Erre egy kis vita fejlődött ki. Ő excellentiája nyilvánítja Berzenczeinek, hogy a görög-katholikusok ügye itt, legalább jelenleg, nem foroghat fen, miután mi szorosban egyházmegyénkhez tartozó autonomiánk elintézése végett jöttük össze, s csak ha ezt elintéztük, azután leszünk azon állásban, hogy a görög-katholikusok hozzánk való viszonyának is tárgyalásába ereszkedjünk.

Groisz Gusztáv is ezen nézetben van.

Berzenczei is meglátszott a feleletben nyugodni.

Most a gyűlés folyama rendes medrébe visszatérvén, püspök ő excejá egy verificáló bizottmányt nevezett ki a státus-gyűlési tagok összeszámítására, mely a jogosultak névsorának felolvasásával megkezdvén munkálatát, kitűnt, hogy a jelen ülészakra eddig 103-an jelentek meg, kik következők:

A káptalan, u. m. Ráduly János, Keserű Mózes, Andrásy István, Hubácsék Ádám, Ferenczi József, Barts Ferencz, Bodnár Lajos, Lönhárt Ferencz, ifj. Kovács Ignác, Ludvig János, Vajda Ignác, id. Kovács Ignác, Csató József, Nagy Lajos. Esperesek: Szőke Endre, Möller Ede, Salamon Alajos, Hoppé Ferencz, Veszely Károly, Mártonfy Antal, György István, Sántha Imre. Szentszéki ülnökök: Kolosi Antal, Beke Antal, Kardos Ignác, Kovács Ferencz, Finta István, Gábor János, Ninger Ignác. Lyceumi tanárok: Balog Elek, Éltés Károly, Biró Béla, Inets Jákó. Gymn. küldöttek és növeldei igazgatók: Pittner Ignác, Szabó Károly, Bors Lázár, Éltés Elek, Roszkoszni Elek, Gencsi József, ifj. Simon Endre, Nagy Imre, Márton Lajos. Szent-ferenczrendi tartományi főnök. Főtisztviselők, kegyurak, egyházi és világi küldöttek: Groisz Gusztáv, b. Bornemisza János, Jakab Bogdán, Gál Lajos, Sándor János, Horváth Sándor, Cseh Lajos, gr. Béldi Ferencz, Mikó Mihály, gr. Béldi Gergely, Karácson János, Dánffi Károly, gr. Bethlen Camilló, b. Jósika Lajos, b. Nopcsa László, Tolnay Gábor, Bálint Károly, Bodó Miklós, Betegh Imre, Horváth Ferencz, Décsei Péter, Publics Gergely, Bodó Alajos, Albert Mihály, Vas Ferencz, Benkő Pál, Apostol Alajos, Ávéd István, id. Simon Endre, Rácz István, Kedves Tamás, Kis Antal, Góla Mózes, Benedicti Albert, Ugron Lázár, Pap János, Frendl Dénes, dr. Kein Adolf, b. Apor János, Szentiványi Ignác, Berzenczey László, dr. Donogányi Jakab, Zeyk Antal, Bocskor Mihály, Sándor László, Márton Ferencz, dr. Otrobán Nándor, Finály Henrik, Torma István, Kremer Samu, Horváth János, Ferenczi Miklós, Kovács János, Boér Kálmán, Groisz Nándor, Simon Elek, Biázini Domokos, Pánczél Joákim, Steiner Béla.

Ezalatt a gyűlés tagjai közt 20 névvel ellátott s kinyomatott cédulák osztattak szét a végett, hogy kiki gondolkodik azok mint az előmunkálás végett kiküldendő bizottmány tagjai felett.

Ráduly János nagy prépost nem látja jónak ezen kinyomott jegyek által praeoccupálni a véleményeket

Groisz Gusztáv azzal nyugtatja meg a prépost urat, hogy az oda nyomtatott nevek közül mindenki tetszése szerint törölhet ki és írhat be másokat.

Ebben igaza van ugyan Groisz Gusztávnak, de a prépost urnak is igaza abban, hogy a rögtönzött szétoztás és azon körülmény, hogy a nevek csoportosítottak, mégis nagy hatással volt arra, hogy a kinyomtatott nevek többséget nyerjenek.

Püspök ő excja a cultusministeri átíratot ezen státus-gyűlésre vonatkozólag felolvastatván, kimondja a huszas bizottmány nak báró Jósika Lajos elnöklete mellett kiküldése iránti határozatot.

Erre egy három tagu szavazatszedő bizottmány neveztetvén kt, s az ülés felfüggesztetvén, az erdmény következő tett:

Andrási István, gr. Béldi Ferencz, Betegh Imre, Berzenczei László, Bocskor Mihály, Csató József, Groisz Náudor, Jakab Bogdán, Keserü Mózes, Horváth János, Mikó Mihály, Nagy Lajos, Pap János, Páuczél Joáchim, Ugron Lázár, Sánta Imre, Salamon Alajos, Simon Elek, ifj. Simon Endre, Veszely Károly.

Ugyanezen egy negyed 12-től délután 3-ig tartó gyűlésben két nevezetes indítvány merült föl.

Egyik Fogarasy Mihály püspök ő excájé egy ő Szent-ségéhez itézendő hódolati és ragaszkodási felíratot illetőleg. Másik Jakab Bogdáné egy ő Felségéhez és egy a magyar cultusministeriumhoz intézendő köszönő felíratra vonatkozólag.

Mindkét indítvány egyhangulag elfogadtatott s csupán kivitele halasztatott a státus-gyűlés végére.

IV.

Nem akartunk nagy jelentőséget tulajdonítani a státus-gyűlés megnyitása alkalmával előfordult vitatkozások hirtelen elzúgó szelének azt vélve, hogy az első lökés megszüntetével a kedélyek láthatára is lassankint kitisztul s a beállott szélcsend lassu lebbenezési mellett tanácskozásaink is menedékeőbb mozdulatokkal haladnak a nagy cél megközelítése felé.

Azonban mi is, mint másokkal is igen gyakran történik, nagyon csalódtunk.

A megnyitó közgyűlésen rögtönözött szavazással kiküldött bizottmányba a világi katolikusok saját embereiket választván be, nem csodálkozhatunk, ha már a munkálat megkezdésénél észrevehetőleg nyilvánult a világiak ellentétes iránya a papi rend törekvéseivel szemben.

Két tervjavaslat képezte azon válfalat, mely a papság és világiak közé emeltetett. Egyik Fogarasy Mihály püspök ő excellentiájáé, másik a kolozsváriaké.

Püspök ő excája, hogy mint illetékes kezdeményező a tanácskozás alapját meghatározza s folyamatját annál könnyebbé tegye, következő programmot állított ki:

Előszó.

Az egyházat mindenhol és mindenütt jogosan megilleti az önkormányzat. Erdélyben az a köztörvény által is biztosítva lévén, az erdélyi püspöki megyében egyházi, iskolai és alapítványi ügyek elintézésére kathol. státus nevezet alatt világi kathol. hazafiak is időnként befolytak; de ezen vegyes önkormányzat mind-egyeddig rendszeresen szervezve nem volt.

A változott politikai kormányrendszerből keletkező egyházközi viszonyok szükségessé tévék a kath. státus kifejlesztését és megállapítását, minnek tervét a következőkben adjuk elé.

I. FEJEZET.

A szervezetnek alapvonalai.

1. §. Az erdélyi kath. státus egyházi és kath. világi férfiakból az erdélyi püspök mint egyházmegyei főhatóság mellé a végre alakul, hogy az erdélyi egyházmegyének templomi, iskolai, alapítványi, kegyes intézeti és egyéb — nem szorosan papi — ügyeit kívülre képviselje, az egyházi önkormányzat terén elintézzze, kezelje, gondozza és azokra felügyeljen.

2. §. Mind az egyházi, mind a világi tagok, vagy hivataluk és állásuknál fogva azok, vagy választás által lesznek azokká.

3. §. Mikép e püspöki megye parochiákra és esperesi kerületekre van felosztva, melyek a püspöki székhely központjából kormányoztatnak: úgy e megyének önkormányzati újabb szervezete

is három fokozatban nyer teljes kifejezést és testületi alakulást; miszerint alant az egyházközségek saját egyházi ügyei közvetlenül érdeklettek befolyásával intéztetnek el, az esperesi kerületekben kisebb társas intézkedés felsőbb fokozatába jutnak, innen pedig a püspöki megye központi fűtanácsába főlebb vitetnek, mely az egyház-megye minden ügyei felett évi státus-gyűlésében, vagy állandó bizottmányában rendelkezik. Ennél fogva az egyházmegyében kathol. anyaszentegyházunk autonómiája az egyes egyházközségekből kiindulva az esperesi kerületekben képviseleti alakban tovább fejlődén, a püspöki szék központjánál a katolikus státus-gyűlésben s illetőleg ennek állandó bizottmányában összpontosul, s a hatásköréhez tartozó ügyekben az összes püspöki megyére kiterjed.

4. §. Az egyházi autonómiát tehát gyakorolja: a) az egyházi községekben a község tagjaiból alakult gyűlés és a gyűlésben választott egyház-községi tanács; b) az esperesi kerületekben az egyes községek papjaiból, képviselőiből, s némely hivataltosokból alakuló kerületi vegyes gyűlés; c) az egész egyházmegyére nézve az esperes-kerületi képviselőkől és választás alá nem eső papi és világi tagokból álló státus-gyűlés, és az állandó egyházmegyei fűtanács.

II. FEJEZET.

Az egyház-községi autonómiaról s annak hatásköréről.

5. §. Minden plébániában az egyház és iskola külső és helyi ügyeit ugyanazon egyházközségnek arra jogosult tagjai intézik és gondozzák: a) együttesen az egyház-községi gyűlésben, — b) állandóan az egyház-községi tanácsban, a helybeli lelkipásztornak mint rendes és törvényes elnöknek vezérlete alatt. — A fiók-egyházak — hacsak külön érdekek és tekintetek mást nem kívánnak, — önkormányzati tekintetben is az anyaközséghez csatoltatnak.

6. §. Az egyház-községben minden kath. családfő, ki önálló házat tart, s kötelmeit az egyház irányában rendesen teljesíti, és semmi bélyegző és botránykoztató cselekedettel keresztény-katolikus jellemét be nem szennyezte, az egyházközségi gyűlésnek tagja,

s mint ilyen szavazattal bir az előforduló egyházközségi ügyek elintézésében.

7. §. A mely községben a kath. családfők száma 120-nál többre nem megyen, ott minden családfő szavazattal bir az egyházközségi gyűlésekben; a hol pedig a családfők e számon is tul vannak, ők maguk közül 120-at kiválasztanak, kik a községet három éven át képviseljék. A választásban az egyház és iskola jótévéire, a székelységben az egész kepet fizetőkre, s egyenlő jó tulajdonok mellett az öregebbekre tekintettel kell lenni.

8. §. A választást a helybeli plébános az egyház gondnoka és egy harmadik avégre felszólított közbizalmu birtokos gazda segélyével vezeti. A választás felkiáltással történik, megoszlás esetére szavazással; egyenlő szavazatoknál az elnök szava dönt.

9. §. A választottakon kívül a szavazattal biró tagok közé sorozandók: a) a községben akár hivatali minőségben, akár máskép tartózkodó papi személyek; b) a kántor-tanítók, egyházi, fő- és algonodnok, helyben lakó kath. földesúr, kath. köz-hivatalnokok.

10. §. A polgári törvény szerint választói jogától megfosztott honpolgár ugyanazon erkölcsi ok miatt az egyházi községben is szavazati jogától elesik.

11. §. Az egyházközség képviselőinek hatásköre kiterjed a községi templom- és iskolára, ezeknek vagyonára, a községben létező kegyes alapítványokra, ezenkívül a keresztény tisztességes élet és rendtartás védelmére, s az azt sértő botrányok eltávolítására, mely képviselői jogok és kötelmek a gyűlésekben gyakoroltatnak.

12. §. Gyűlésen kívül az egyházi községet minden parochiában állandóul képviseli: a) a főgonodnok, b) az algonodnok, c) a kisebb községekben hat, — a nagyobbakban tizenkét egyház-községi tanácsos, kik a községi gyűlésben szavazattöbbséggel választatnak, s a megyei főhatóságnak megerősítés végett fölterjesztetnek.

13. §. Ezen hivatalokra oly helybeli szavazattal biró községtagok választhatók, kik 30 évet meghaladván, írni s olvasni tudnak, keresztény jámbor életet élnek, s mint ilyenek egyházi s iskolai tartozásaiknak eleget tesznek.

14. §. A megválasztott egyházközségi tanács működése 3

évig tart, kivéven a fő- és algondnokot, kiknek hivatala állandó leend, és vagy lemondás-, vagy felmentés által szűnik meg. Az egyházközségi tanácsosok mellé egy-két póttag is választandó a végből, hogy halálozás- vagy más okbóli üresedés esetén az üresség azonnal betölthetessék. Ha ily póttagok előlegesen megválasztva nem lennének, az üresség az előbbi választás alkalmakor legtöbb szavazatot nyert tag által fog pótoltatni. Három év múlva a lelépő tagok újból megválasztathatnak.

15. §. Minden fennevezett hivatalra három egyén választatik ki egyszerű szavazattöbbséggel; egyenlő szavazatszámnál a kor határoz.

16. §. Ezen egyházközségi tanácsnak is elnöke a helybeli rendes lelkipásztor, s ha az gátolva volna, a községi főgondnok. Jegyzőt a tanács maga kebeléből választ.

17. §. Ezen egyházközségi tanács mindannyiszor ülést tart, valahányszor az egyházközség érdekei kívánják. Az ülést a plébános hívja össze, vagy akadályoztatása esetében az ő belecgyezésével a főgondnok.

18. §. Ezen egyházközségi tanács az egész egyházközségnek érdekeit állandóul képviselvén, a megyében fenálló püspöki rendeletek és kánoni szabályok pontos teljesítemellett gondozza a községben lévő egyházi és iskolai vagyont, templom-, papi s kántori lak- és iskolai épületeknek jókarban tartását; ellenőrzi a plébániai, templomi és iskolai ingó és ingatlan javakat; megvizsgálja az évi számadásokat, bérbeadások- s építkezések körül őrködik és intézkedik; a keresztény jámborságot sértő botrányok eltávolítását és jóvátételét az evangeliumnak tévedő felebarátunk megintéséről szóló szabálya szerint elpróbálja, s tetteiért mindekben a püspöki hatóságnak és a községnek felelettel tartozik.

19. §. Különösen őrködik afölött, hogy az egyháznak vagyona rövidséget ne szenvedjen, hanem mindinkább gyarapodásnak örvendjen; -- és hogy a számadások az év bevégezte után minél előbb elkészitessenek, s helyben megvizsgáltatván, az esperes felülvizsgálata mellett az év első negyede alatt az egyházmegyei hatóságnak bemutatassanak.

20. §. Továbbá ezen egyházközségi tanács feladata a helybeli parochiális iskola és népnevelés körül a következőkben teljesítendő: a) a tanítók anyagi állásának javítását a községben

szorgalmazza és módok kimutatásával előmozdítja, jó példáival megindítja; — b) a rendes iskolába való járást serkenti, eszközli, szorgalmazza; — c) a jó és szorgalmas gyermekek megjutalmazásáról, a szegények segélyezéséről lehetőleg gondoskodik; — d) az oktatás és nevelés rendjét és sikerét szemmel tartja, ellenőrzi, s ezekre javítólag hat; — e) a tanítók és szülők közt netalán felmerülő viszályokat kiegyenlíteni törekszik; — f) ha befolyása és működése a tanító hanyagságán, képtelenségén, vagy más helybeli akadályokon megtörik, a bajt az egyházmegyei hatóságnak orvoslás végett följelenti.

21. §. Az egyházközségi gyűlés rendszeren minden évben egyszer összehívandó, hogy az azon évben lefolyt egyházi ügyek állásáról, s az egyház és iskola sürgetőbb szükségéről értesítessék.

22. §. Ha a megyés-püspök az évi státus-gyűlést meghirdeti, minden egyes plébániában egyházközségi gyűlés tartatik a végből, hogy az esperes-kerületi gyűlésre egy vagy több választó tag választassék.

23. A hányszor 30 tagból álland a községi gyűlés, annyi választót küld a kerületi gyűlésbe; ha pedig 30-nál kevesebb tagból állana a községi gyűlés, akkor is küld egy képviselőt. — A kerületi gyűlésbe küldendő tagok választása szótöbbséggel történik. —

24. §. Ezen gyűlésben a választáson kívül értekezik a község a státus-gyűlés elé terjesztendő kívánatairól és kérelmeiről, s azokhoz képest kerületi képviselőit utasítással ellátja.

25. §. Ha időközben az egyház-községnek valamely fontos ügye forog kérdésben, és a plébános, főgondnok és egyháztanács jónak látják, rendkívüli közgyűlés hivatik össze.

26. §. A gyűlés napját az elnök, a ki rendszeren a plébános, ennek akadályoztatása esetén az ő belecgyezésével a főgondnok, határozza meg és hirdeti ki, s ugyanakkor tudósítja a községet a gyűlés tárgya- és céljáról is.

27. §. Az egyházközségi gyűlés és tanács üléseiről a tanács kebeléből választott jegyző külön jegyzőkönyvet vezet, s ez minden oly ügyben, mely a fenálló szabályok szerint püspöki elintéztést, vagy jóváhagyást kíván, a püspöki hatósághoz fölterjesztetik.

III. FEJEZET.

Az esperesi kerületi vegyes gyűlések hatásköréről.

28. §. Az esperesi kerületek képezik az egyházkormányzatnak közbelső fokozatu testületét, melynek tagjai hivataluknál fogva: a) a kerület lelkipásztorai és más a kerületben hivataloskodó megyei áldozárok; b) a kerületben létező középtanoda és nevelde igazgatója és a középtanoda egy képviselője; c) a világi rendből állásuknál fogva: a kerületben lakó legfőbb kath. hivatalnok és olyan egyes patronusok, kik papot és egyházat tartanak; d) választás útján: a községnek választott képviselői; e) a kerületi főgondnok és két algondnok.

29. §. Az esperesi kerület ezen vegyes egyházi testülete minden évben gyűlést tart a végből, hogy a státus-gyűlésbe képviselőket küldjön, s azokat utasítással ellássa.

30. §. E gyűlésnek elnöke a kerületi esperes, vagy akadályoztatása esetében az alesperes, mindkettőnek akadályoztatása esetében a megyés püspök nevez elnököt.

31. §. A gyűlést a községi választások bevégezte után az esperes hirdeti ki és hívja meg.

32. §. A gyűlés isteni tisztelet tartása után összeül, jegyzőt és az elnök mellé két szavazatszedőt választ.

33. §. A státus-gyűlésbe küldendő papi képviselőt a papok maguk kebeléből általános szavazattöbbséggel választják; világi képviselőt a vegyes gyűlés hasonló szavazattöbbséggel választ. — A kegyuraságot gyakorló közösségek részéről a státus-gyűlésbe azoknak képviselői közül egy külön képviselő választandó.

34. §. A választás megtörténvén a választott tagok megbíróleveleket kapnak s alkalmasszerű utasítással láttatnak el.

35. §. A kerületi vegyes gyűlés ezenkívül csak azon esetben tartathatik meg, ha a megyés-püspök arra az esperest különösen felhatalmazza.

IV. FEJEZET.

A kath. státus szervezete és hatásköre

36. §. Az egész erdélyi egyházmegyét képviselő katolikus státus a püspök elnöksége alatt oly egyházi és világi férfiakból

alakul, kik vagy már állásuk- és hivataluknál fogva, vagy választás útján arra minősítvék, hogy az erdélyi kath. egyház ügyeinek elintézésében részt vegyenek.

37. §. Az egyházi rendből állásuk és hivataluknál fogva ilyenek: a) a székes káptalan, a püspöki consistorium és a püspöki hivatal minden tagjai; b) czimzetes apátok, prépostok és kanonokok; c) fő- és alesperesek, vagy ezek akadályoztatása esetében az esperesi kerület jegyzője; d) a szerzetes rendek tartományi főnökei, püspöki lyceum igazgatója és tanárai, a nagy gymnasiumok igazgatói. — A világi rendből: a) a vármegyék rom. kath. főispánjai, kir. városok polgármesterei, vagy főbírói; b) az esperesi kerületek főgondnokai; c) kegyuri köteleességeket teljesítő egyes patronusok; d) az állandó igazgató vegyes bizottmány alelnöke s tagjai; e) a kolozsvári jogakadémia kath. igazgatója.

38. §. Választott képviselő tagok: a) minden esperesi kerületből egy papi s egy világi képviselő; b) azon hét esperesi kerületnek, melyeknek községei a patronatusi terheket maguk hordozzák, e ezimen egy-egy külön képviselője; c) a patronatust hordozó kir. kincstár két képviselője; d) a patronatust hordozó városok egy-egy képviselője; e) ő cs. kir. ap. Felségének mint az egyházak és alapítványok legfőbb védnökének legkegyelmesebben kinevezett képviselői; f) a tanügy két képviselője, a népnevelési ügy két képviselője.

39. §. Az esperesi kerületből a státus-gyűlésbe küldendő papi és világi képviselők választásának módja főnebb tüzetesen meg van határozva.

A tan- és népnevelésügy képviselői az egyházmegye területén működő tanfélérták, vagy szakértők köréből az esperesi gyűlésekben s a tanári értekezletekben jelölhetnek ki, s miután a megyés-püspöknek a szavazatok felküldettek, ő a legtöbb szavazattal választottak neveit a közönséggel tudatja.

40. §. Ezen egyházmegyei főtanács, vagyis státus-gyűlés rendszeren minden évben egyszer hivatik össze a megyés-püspök által, ki a gyűlés idejét és helyét meghatározza és kihirdeti.

41. §. Ezen státus-gyűlés elnöke mindenkor a megyés-püspök, székküresség esetében a káptalani helyettes; ha pedig ezek bármelyikéből akadályozva volnának, maguk helyett elnököt ők neveznek.

Alelnököt a gyűlés választ, ki egyszersmind az állandó bizottmánnak alelnöke lesz.

42. §. A gyűlés mindenkor ünnepélyes isteni tisztelet tartásával nyittatik meg.

43. A választott tagok igazoló bizonyítványainak megvizsgálására az elnök háromtagu bizottmányt nevez ki.

44. §. Az ülés jegyzőkönyvét egy papi és egy világi, szótöbbséggel választott jegyző vezeti.

45. §. Ezen gyűlésnek hatásköre és teendői általában az 1792. május 20-án kelt kir. leiratban, és a mult évi sept. 12-én kelt ministeri leiratban vannak kijelölve. Az előbbinek szavai szerint: „Admissum est, ut catholici etiam negotia sua scholastica, ecclesiastica et fundationalia, exceptis iis, quae directe Episcopo reservata sunt, tractent.“ — Ez utóbbiban pedig ekkép: „Ő cs. s apostoli királyi Felsége folyó évi augustus 19-én kelt legfelsőbb elhatározásával megengedni méltóztatott, hogy az erdélyi főkormányshéknél fenálló úgynevezett catholica commissio megszüntetvén, az eddig annak hatásköréhez tartozó ügyek az erdélyi rom. kath. státus-gyűlésnek és az annak kebeléből választandó bizottmánnak befolyásával kezeltesse és intéztesse azon módozatok szerint, melyeket Ő Felségének magyar kormánya, az összes érdekeltekkel egyetértőleg — legfelsőbb kegyúri és főfelügyelői jogainak csorbitása nélkül — fog megállapítani és legfelsőbb elhatározás alá bocsátani.“

46. §. Ezek szerint tehát, és az önálló egyházkormányzat értelmében a katolikus státus hatásköre kiterjed az egyházi, iskolai, alapítványi ügyek feletti azon intézkedésekre, melyek eddig a catholica commissióra voltak bízva, és annak munkaköréhez tartoztak.

De oda nem fognak tartozni: a) a katolikus hit- és erkölcsstan; b) az egyházi szertartás; c) az egyházi kormányzat; d) az egyházi fegyelem bármínemű tárgyai és kérdései; e) papi intézetek szervezése és kormányzása; f) az egyházi javadalmakra vonatkozó bármily intézkedések; egy szóval: szorosabb értelemben vett papi és egyházi ügyek.

47. §. A katolikus státus-gyűlés az iskolák és alapítványok fölötti intézkedéseit úgy mérsékli, hogy azok a megyés-püspöknek a katolikus iskolákra, nevelő-intézetekre és más kegyes

alapítványokra kiterjedő joghatóságát ne sértsék és ne korlátozzák.

48 §. Különben ezen első gyűlésben elkészíti a legfelsőbb helybenhagyás alá terjesztendő státus-gyűlési szervezetet, és azzal kapcsolatosan egy állandó egyházi főbizottmány szervezetét, mely az eddig fenálló *catholica commissiót* helyettesíteni fogja.

49. §. Ezen új szervezetben a katolikus státus- és főbizottmány fogja átvenni és kezelni az erdélyi egyházmegyének eddig kormányi úton kezelt egyházi és iskolai alapjait.

50. §. Az évi gyűlésben a) az ezen alapokról készült előirányzatot megvizsgálja és jövő évre megállapítja; b) a megállapított tervek kezelését és végrehajtását a főbizottmány által eszközli és gyűlésen kívül is ellenőrzi; c) az átvett alapítványi jóságok, tőkék és vagyonok kezeléséről intézkedik; d) a kezelők megvizsgált számadásait tudomásul veszi, s az észrevett hiányok és hátrányok fölött határoz; e) az oktatás és nevelés ügyét ellenőrzi, azokban időszerű javítások- és módosításokról gondoskodik; f) az egyházi főbizottmány által elébe terjesztett elvi és anyagi kérdések felől határoz; g) tárgyalja az espereskerületi és egyházközségi gyűlésekből fölterjesztett sérelmeket, kérdéseket, indítványokat, azok felől intézkedik s határoz; h) a katolikus anyaszent. egyház szabadságának s törvényes állásának, ha az bármely részről és oldalról háborítatnék, biztosítására alkalmas módokról és eszközökről gondoskodik; i) képviseli az egyház és állam közti jogviszonyt; k) az egyház és iskola szellemi és anyagi jobbléte előmozdítását főgondjai közé számítja.

51. §. A státus-gyűlés tanácskozásainak rendjét az elnöklő püspök vezényli; s minthogy ezen egyházi gyűlésről föltétetik, hogy csak a hitettség és vallásos buzgóság lelke fogja vezérelni, elnöki hatáskörét korlátozó szabályok mellőzendőknek tartatnak. A megyés-püspök úgy fogja vezetni a tanácskozásokat, hogy azok a kath. egyház szellemével egyező központban egyhangu, vagy legalább a többségtől támogatott határozattá emeltethessenek.

52. §. Oly indítvány, mely a rom. kath. anyaszentegyház tanaival, törvényeivel, elveivel, jogaival és szabadságával, vagy az erdélyi megyének jól fölfogott érdekeivel össze nem fér, a tanácskozás tárgyai közé föl sem vétethetik.

V. FEJEZET.

Az egyházmegyei igazgató-tanács szervezete- és hatásköréről.

53. §. Az erdélyi egyházmegye vegyes természetű ügyeit a státus-gyűlésen kívül egy főtanács fogja állandóul gondozni és kezelni, mely egy elnökből, tizenkét tanácsosból és a kezelő hivatalnokokból lesz összeállítva. Tagjai a státus-gyűlésen általános szavazattöbbséggel választatnak.

54. §. Elnöke ennek is az erdélyi püspök; alelnöke a kath. státus-gyűlés alelnöke. A tanácsosok mindkét rendből egyenlő számmal választatnak; ezek közül egy papi előadó és egy világi titoknok, a többiek szavazó ülnökök.

55. §. A kezeléssel megbízott hivatali személyzet szintén részt vesz a tanácsulésekben, de csak informáló szavazattal.

56. §. Az elnök akadályoztatása esetében az előülést az alelnök, ennek is akadályoztatása esetében a tanácsosok által választandó helyettes alelnök viszi; később ezen tiszt az élet- és hivatali korra nézve idősebb tanácsost illeti.

57. §. Ezen vegyes egyházi tanácsnak a püspöki szék mellett K.-Fehérvártt kellene rendszeresen üléseit tartani és hivatalát végezni, mi által a gyakori érintkezések nehézségei is mellőzve volnának, de jelen körülmények között ez még most kivihető nem lévén, a székhely kedvezőbb viszonyokig más helyre is áttétethetik.

58. §. A benne akár halálozás-, akár kilépés által felmerülő üresedéseket a státus-gyűlés választás útján tölti be; a szükséges helyettesítéseket a megyés-püspök és az alelnök egyetértve eszközlik.

59. §. Ezen egyházi főtanács, vagyis vegyes egyházi bizottmány hatásköre általában mindazon ügyekre és tárgyakra kiterjed, melyek a mostani catholica commissióból oda átszármaztatni fognak. —

60. §. A megyés-püspöknek egyházakra, iskolákra, alapítványokra, neveldékre eddig gyakorlott befolyása és hatásköre érintetlen és sértetlen fentartatván: hivatali viszonya ezen igazgató főtanácshoz azáltal nyer gyakorlati kifejezést, hogy a) az egyházmegyéből egyházi, iskolai és alapítványi ügyekben fölter-

jesztendő kérvények, jelentések és bármi más hivatalos iratok ezentúl is hozzá intéztetnek; b) általa, véleménye kíséréte mellett, tárgyalás végett az igazgató tanácshoz áttétetnek; — c) minden — egyenesen az igazgató-főtanácshoz menesztett — fontosabb tárgy elintézés előtt vele hivatalosan közöltetik; a rendelvények véleménye és ajálata tekintetbe vételével hozatnak, és d) e főtanács határozmányai az illetők értesítése végett hozzá átiratnak; e) intézkedései ellen fellebbező folyamodványokat a főtanács el nem fogad. — — —

Nagyon természetes, hogy ő excja, midőn e tervjavaslatot készítette, nem fektethette a státus-gyűlés szervezetét oly széles alapokra, melyek az eddig gyakorlott püspöki joghatóság előítéletére és rovására szolgáltak volna; nem dobhatta el egészen magától azon ügyeket, melyeket eddig jogosan és önállólag intézett, s nem foszthatta meg magát némely befolyasoktól a nélkül, hogy az eddigi joggyakorlat ellenére a státus-gyűléstől ne korlátoztassék.

Ha a kolozsvári urak is tekintettel kívántak volna lenni erre, s püspökjöknek kétségkívül a kath. egyház javára gyakorlott jogait szemelőtt tartják: mindenesetre el kellett volna fogadniok e tervezetet az egyházi autonomia szervezését illető tanácskozás allapjául, fentartva magoknak azon szabadságot, hogy mit nem látnak jónak, arra nézve véleményüknek kifejezést adhassanak, s hol valami jobbat vélnek, azt indítványba hozhassák.

De ők a helyett, hogy ezen testvéries egyetértésre s biztosabb célra vezető eljárást követték volna, egy egészen elűtő munkálatot hoztak magokkal s mindkét rendű státus-gyűlési tagok közt proselytákat szereszték annak számára a helyett, hogy a püspökkel tették volna magokat közelebbi érintkezésbe.

A két munkálat egymástól nagyon különbözvén, a tagok közt is két egymással szemben álló párt képződésére nyújtott alkalmat.

A világiak külön kezdettek csoportosulni és értekezni. A papi kar hasonlóképen magán gyűlésekben kicserélt eszmék útján kívánt módokat találni, ha lehetséges lesz, a nézetek egyesítésére, ellenkező esetben a jogi álláspont megvédelmezésére.

Ily állapotban a remény és csüggedes változó érzelmei közt néztünk a bekövetkezendő közgyűlés elé.

V.

A huszas bizottmány két egymásután következő nap folytonosan munkálkodott.

Ez alatt volt ideje mind a papságnak, mind a világi katholicusoknak, kik a státus-gyűlésre megjelentek, a dolog felett komolyan gondolkoni.

Volt is ok ezen komoly gondolkodásra.

A huszas bizottmányba beválasztott világi urak azon kívül, hogy a püspök ő excellentiája által készített programmot nem fogadták el, a munkálkodás folyama alatt nemcsak ellenzéseket képeztek a papság ellen, hanem oly kifejezésekkel illették a papi bizottmányi tagok föllépéseit s az egyházi érdekek szempontjából kiinduló javaslatait, melyek a kedélyekre leverőleg hatottak s a közös szent cél elérésére irányuló törekvéseket már gyökerükben elfojtották.

A bizottmány ily irányu működése a többi tagok előtt sem maradhatott titok, sőt a legkisebb részletekben is közérjük átszivárogván, a mennyire fűlcsigázta a közfigyelmet, annyira szomorította a jó érzéssel telt s még jobb reménytől lelkesülő sziveket.

Ha a papság azt kívánta, hogy az egyházban eddig elfoglalt jogi állása szem előtt tartassék; ha sügette, hogy a státus-gyűlés szervezésénél az egyenlő számarány papok és világiak közt megtartassék: rögtön azon vádat lobbantották szemére, hogy tulsulyra törekedik, vagy a világiakkal akar szembetűzni.

Megtörtént az is, hogy némely világiak csupán azért nem hívtak meg saját rendfeleik magán értekezleteire, mivel papoknál voltak szállva.

Nagyon természetes, hogy ezen idegenkedő magatartással szemben a papságnak is külön kellett összejöveleteket tartani s úgy a helyzet, mint a követendő eljárás felett komoly eszmecserét váltani.

Ezt nem azért tette a papság, mintha pártszellemtől vezéreltetett volna, vagy a világi státus iránt ellenszenvi indulatot táplált volna, hanem mivel át volt hatva azon feladat nagy fontosságától, mely neki az egyházi élet terén osztályrészül jutott, s mivel látta azon tévirányt, melyben a fenforgó autonomiai kérdések megoldása a világi katholicusok részéről szándékoltatik.

Sőt a papság éppen azáltal mutatta meg az autonómiai ügy iránti érdekeltségét, azáltal adott kifejezést a világi státussal való közreműködés iránti hajlamának, hogy éppen akkor, midőn ezek magokat ellenséges állásba helyezték, ő minden előítélettől menten komoly szándékot tanúsított oly módozatok föltalálásában, melyek a megoszlás daczára is célhoz vezessenek.

Lehet, hogy sokan nem így fogják fel a papság eljárását s más indokokból törekednek azt megmagyarázni; de azok vagy nincsenek beavatva az egyházi szerkezet lényegébe, vagy nem latják át a papi hivatal horderejét, vagy végre nem hatottak be a státus-gyűlés céljainak és hivatásának valódi értelmébe.

Ezeknek előrebocsátását szükségesnek véltük arra, hogy a febr. 12-én tartott konferentiának történetek jól megérthessük.

Fenn nevezett napon ugyanis, miután a huszas bizottmány munkálatát elvégezte, három conferentia tartatott, egy parallel-conferentia külön papok és külön világiak által fél 12-től háromnegyed 1-ig, és egy vegyes háromnegyed 1-től 3 óráig.

A világiak konferentiájáról nem szólhatunk.

A papiban Fogarasy Mihály püspök ő excellentiája az elnöki széket elfoglalván mély aggodalommal terjeszté elé, hogy a bizottmányi munkálatban a püspök által eddig törvényesen gyakorlott jogok egészen fel vannak forgatva. Az iskola és nevelés annyira ki van ragadva a püspök kezéből, hogy ha eddig szomoruan tapasztaltuk az oktatási és nevelési ügy gyenge állását, ezután még rosszabb stadiumba fog lépni. Azon kérdést intézi a papsághoz: mit kell tehát most tenni?

Csató József udvarhelyi esperes-plébános jónak látja, hogy a munkálat nyomassék ki s addig ne tartassék nyilvános közülés, míg a papság minden pontot beható tanácskozás alá nem vesz. Minden elhamarkodás veszélyes volna.

Kovács Ferencz hittanár a státus-gyűlés elnapoltatását indítványozza.

Veszely Károly marosi esperes és m.-vásárhelyi plébános felkéri ő excját, hogy aggodalmát a vegyes gyűlés előtt nyilvánítsa ki, s egyszersmind alkottasson egy cikket, melyben a püspöknek a kath. vallás elveiből kifolyó joghatósága biztosításék.

Keserű Mózes apát ur semmiesetre sem akarja, hogy a püspök csupán a templomba szorításék. Csató mellett van, hogy a munkálat vétessék előbb tüzetes tárgyalás alá.

Lönhárt Ferencz pápai praelátus ur több részletes kérdésben az iskola és nevelés körül tájékozó észrevételeket tesz.

Püspök ő excja megjegyzi, hogy Erdélynek Magyarhonnal való egyesülése bevégezett tény lévén, egyháziilag is oda kellene gravitálnunk, s azért inkább kellene elfogodnunk a magyarországi püspöki kar munkálatát, mint attól egészen eltérőt dolgoznunk ki, s ezáltal a teljes unió útjába akadályokat görditenünk. Készebb bármit elszenvedni, mint a hierarchiából folyó s az egyház változhatlan elveiben gyökerező jogokat feladni.

Csató József esperes-plébános is ily nézetben van, s csak akkor véli elfogadhatónak tanácskozás alapjául a bizottmány munkálatát, ha e kifejezett elvek sértetlenségében a világi urak is belecgyeznek.

A többi papság is teljes lelkesedéssel ragaszkodott ez ügyben főpásztorához.

A két külön gyűlés háromnegyed 1 órakor egy vegyes gyűléssé alakult.

Ő excája nem lévén jelen, gr. Béli Ferencz kijelenti, hogy ezen magán értekezletnek czélja az lévén, hogy a holnapi tanácskozást előleges eszmecsere által könnyítse, a bizottmány munkálatának felolvasását vélné szükségesnek.

Groisz Nándor olvassa a munkálatot.

Torma István általánosságban elfogadja.

Kardos Ignác n.-kászoni plébános nem látja biztosítva a püspöki joghatóságot; az egyházi főtanácsba választandó tiszteleti tagok által a paritás elve egyensúlyt vesz, az egyházi főtanács és a püspök közti viszony nincs szabatosan meghatározva, azért a munkálatot alapul nem fogadhatja el.

Mikó Mihály marosszéki főkirálybíró roppant kath. érzéssel szól. Magával buzgó vallásosságot hozott s fájdalom-érzettel távoznék innen el, ha mi egymás iránt féltékenységgel s véleményeink iránt türelmetlenséggel viseltetnénk, s eredmény nélkül kellene haza tértünk. Nagy felelősség terhe sulyosodnék ez esetben vállainkra, oly nagy teher, hogy a legerősebb ember is összeroskadna alatta. A munkálatot el kell fogadni. Kinek kifogása van, a részletes tárgyalásnál vehet el belőle vagy tehet bele valamit módosításképen. Kardosnak feleli:

A paritás elvének jó értelme van, de az egyházban rosszul alkalmazzatik. Hogyan lehet azt mondani, hogy 300 pap 300,000 katholikussal paritásban legyen? Mi kurtulás történik azáltal, ha minél több kath. hívő sorakozik a papság körébe? Eljőhet az idő, midőn a Leonidás hősiségével harczoló kis csapat nyere-ménynek fogja tartani, ha a katholikusokat maga mellett látja. A kath. commissionnak protestáns tagjai is voltak, tettek-e felterjesztést ezen visszaélés ellen a papok és püspökök? Nem, mert kevesen, gyengék voltak; sirhattak, de fel nem léptek. Erőre kell szert tenni. Azért ki a katholikus egyház javát akarja, az örvend, ha a hívők sorakozásában az erő huszszorosodik százszorosodik. A püspöknek jogai vagy szorosan püspökiek, vagy az oktatás és nevelésre vonatkoznak. Ha ezek az autonomia mellett is megmaradnak, akkor ez nem autonomia. Nem látja át, mi veszélyeztetnék azáltal, ha a püspök nem lenne elnöke az egyházi főtanácsnak. E főtanács a sátus-gyűlés kifolyása, ennek pedig elnöke a püspök. Miért lenne a püspök elnöke az alsó és felső forumnak is? Azzal végzi, hogy nincs semmi ok, miért a bizottmány munkáját el kellene vetni.

Csató József találólag felel előbb szólónak szavaira kifejezván, hogy ő is fájdalom-érzettel távoznék e gyűlésből minden eredmény nélkül, de még fájdalmasabban rossz eredménynyel; a püspöki jogokat fel nem adhatja. Nincs oka a világi státusnak arra, hogy a paritás elvének alkalmazásánál a papság nemzeti és loyális érzületére féltékeny legyen.

Simon Endre a munkálatot elfogadhatónak tartja, de úgy, hogy a püspöknek joghatósága a tan- és nevelés-ügyet illetőleg biztosítassék. Kath püspök nélkül nincs kath. nevelés.

Kolozsi Antal püspöki irodai igazgató Mikó Mihály azon vádjára, mintha a püspökség részéről a kath. commissionnál történt visszaélések ellen semmi lépés nem történt volna, kijelenti, hogy a püspöki hivatal ez ellen sokszor felszólalt és harczolt, sőt Haynald Lajos akkori erdélyi püspök a kir. helytartó tanácsnál erre nézve gyűlést és tartatott.

Berzenczei László ismert nagy hangon mondja, hogy a vallás legyen az egyháziaké, de a nevelés övék. A paritás felállítását furcsának tartja, utoljára még a falu-gyűlésben is elnök a püspök lesz s a paritást is beviszik.

B. Jósika Lajos elveket fejteget, a világi és papi státus nem egy, de együtt kell működnie. Egymásra szükségünk van. A püspöki hatalmat elismeri, de szellemi tulnyomó hatalmat nem ismer. A püspököt sem befolyásától, sem állásához méltó tekintélyétől megfosztani még a gondolatától is távol van.

A vegyes értekezleten mondott ezen utolsó beszédnél a kedélyek hullámozása némileg csillapulni látszott, de azért rendkívüli érdekeltséggel és a figyelem feszültségével néztünk a más nap tartandó közgyűlés elé.

VI

A leirt előzmények után nem csodálkozhatik senki, hogy a febr. 13-án fél 9 órától délután fél 4-ig tartó második közgyűlésre mindnyájan komoly gondolatok közt s a feladat nehézségének mély érzetével jelentünk meg.

Ki is fejezhetjük előre, hogy e gyűlés úgy az ünnepélyesség, mint a nagyszerűség és nagy horderejűség jellegét hordotta magán.

Ennek jutott ugyanis azon hivatás, hogy egyházi autonómiánk magalkotása körül határozott lépéseket tegyen s közelebbről megjelölje azon irányt, melyben működésünk tovább fog haladni a feladat megoldására.

Az alap felett kellett itt határozni, melyen az autonomia épülete emelkedni fog, s épen azért valamint mindenkinek szíven feküdt tartós épületet emelni, úgy szíven feküdt az is, hogy eszméivel a tanácskozás folyamában ezen alap letételénél üdvösen közrehasson. Lássuk tehát a részleteket.

Fogarasy Mihály püspök ő excája székét éljenzések közt elfoglalván, Jósika Lajos báró, mint a huszas bizottmány elnöke, átnyujtá neki a munkálatot.

A munkálat nemcsak elvben tért el a püspök ő excja által készített tervjavaslatától, hanem a státus-gyűlést oly széles alapra fektette, hatáskörét annyira kiterjesztette, hogy az -- mint alább látni fogjuk -- nemcsak az egyházi kormányzás terén, hanem a kormányoknak országos intézkedéseivel szemben is az önállóságnak semmivel sem okadatolható nemével birt volna.

Nem csoda tehát, hogy azon heves vitát idézte elő, mely a papságot a világiaktól sok pontban elszakította, s az egyetértő működést akadályozta.

Legelőször püspök ő excja kezdett szólni, komoly nyugalommal s az üggyől való áthatottsággal figyelmeztetvén a gyűlést, hogy a bizottmány munkálata még egészen ki sincs nyomatva, azért nemcsak hogy át nem tanulmányozta, de el sem olvashatta azt senki, valamint ő nemlta sem. Pedig a püspöknek joga van nemcsak szavazatot szedni, hanem az üggyhöz érdemlegesen is hozzászólni. Azután kérdi: azt akarja-e a gyűlés, hogy a bizottmány munkálata fölvétessék a tárgyalás alapjául, aztán pontonként tárgyalassék, végre jegyzőkönybe irassék, vagy visszamenjünk a ministeri leiratra s annak tartalma szerint folytassuk a tanácskozást?

Mikó Mihály: Teljesen meg vagyok győződve, hogy a gyűlés püspökében nem akar csak szavazatszedőt szemlélni, hanem nézeteit is hallani akarja. Minden gyűlésen szólhat az elnök: mennyivel inkább a püspök egy rom. kath. státus-gyűlésen? Ha azonban a majoritás véleménye eltérend excellentiád véleményétől, mint a ministeri leirat mutatja, excellentiádnak joga van becses nézeteit a majoritásával együtt a Felséghez fölterjeszteni. A gyűlés kiküldvén a huszas bizottmányt, ezáltal egyszerűen kinyilatkoztatta, hogy ennek munkálatát tanácskozása alapjául elfogadja. Ebből azonban nem következik, hogy munkáját minden pontban helyeselni fogja. Olvassuk el tehát, s aztán tegye meg észrevételeit felette.

Püspök ő excellentiája: A munkálat roppant nagy, tárgya igen fontos, azért nem lehet fölötte rögtön ítéletet hozni. Előbb behatólag kell tanulmányoznunk, hogy érdemlegesen hozzászólhassunk. Ha rögtönözve határozunk, egyetértést létre nem hozunk, sem oly eredményt, melyet mindnyájan ohajtunk. Csak komoly megfontolást akarok, s azért tettem a kérdést: elfogadja-e a gyűlés a munkálatot úgy a mint van?

Berzenczei László: Előleges értekezlet legyen-e, vagy rendes gyűlés? Megnyugszik-e püspök ő excellentiája abban, ha előbb elolvastuk s aztán értekezünk fölötte? Zaj: olvassuk el! Veszely Károly és Górosz Nándor elolvassák a 20-as bizottmány munkálatát.

Püspök ő excja: Engedjen meg nekem, a tisztelt státus-gyűlés, hogy mi szívenem fekszik, azt szabadon kimondhassam. Ha e munkálatban keresem a püspöket, mint romai katolikus

püspöket, én azt benne sehol föl nem találom. Nem találom azt a püspököt, kiről szent Pál Miletumban beszél mondván: *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* Nem találom azt a püspöket, kinek alakját Timotheus és Titushoz irt levelében a nagy apostol rajzolja, meghagyván nekik, hogy az anyaszentegyházban intézkedjenek és Krisztustól nyert hatalmuknál fogva kormányozzák azt. Nem találom abban sz. Ignác püspökét, kiről ő leveleiben oly dicső képet hagyott hátra. Mein találom abban a bárom első század püspökeit, kiket nyájaik atyjoknak, főpásztoruknak tekintettek. Nem találom azt a püspöket, kit az egyház 18 százados életén keresztül még a József-féle jogtan is elismer. Azért e tervezet a kath. egyháznak Erdélyben új átalakítása, mely azt sarkaiból kiforgatja. Azt kérdem tehát: föl van-e arra e gyűlés hatalmazva? Föl van-e hatalmazva még a ministeri rendelet által is? Honnan kapta a gyűlés azt a hatalmat, hogy egy ily alapjaiban egészen új kormányformát alkosson. A szent írásban olvassuk, hogy Simon Magus szent Péterhez menvén, pénzzel kínálta meg őt, hogy azért adjon neki lelki hatalmat. Péter visszautasította őt, de Simon mégis felsőbb hatalmat akarván gyakorolni, magasra fölszállott, mint mondják. E gögje bukását okozta és ő lezuhanván, nyakát törte. Így az egyház kulcsait senki sem bírhatja, kit meg nem illet. Vannak ügyei az egyháznak, melyekbe a világiak is szólhatnak, s én mint püspök lelkemből óhajtom, hogy minél többen és minél lelke- sebben beleszóljanak; de beleegyezni sohasem fog az egyház s vele én sem egyezem bele soha, hogy a püspök kibocsássa kezéből a kormányrudat. — Az egyház az anya, a hivek gyermekei; gyermekeiben az egyház segéderőt akar nyerni, de azt nem akarja, hogy a gyermekek az egész háztartás vezetését kezökbe kerítsék. Már pedig e tervezet elveszi a püspöktől mind a községek és esperesi kerületekre, mind pedig az egész megyére gyakorlott befolyását és hatalmát. Lelkiismeretökre kérem azért önöket, fölsegítik-e az anyaszentegyházat azáltal, ha szervezetéből kiforgatják? Úgy tegyünk-e vele, mint a protestánsok tettek? Nem lehet-e utat, módot találni, melyen fiai rajta minden beforgatás nélkül segítsenek? Oda adhatja-e befolyását az iskolákra, melyeket ő alapított? Kövesse-e példáját az oly kötelességfele-

dett szülőknek, kik gyermekeiket nem katolikus iskolákba küldik? Erdélyből induljon-e ki oly mozgalom, mely meghasonlást okoz és mindent összetör? Azt hiszem, és teljesen meg vagyok győződve arról, hogy ezt tenni nem szándékozták soha. Ez a katolikus világban sem Magyarországon, sem azonkívül viszhangot nem nyerne, habár papok és világiak mindnyájan bele is egyeznek. Az anyaszentegyház készebb volna inkább végletekig menni. Igen, mert a püspöki hatalom dogma, abból tehát engedni nem lehet. S hogyan is lehetne megengedni, hogy egy oly javaslat elfogadtassék, mely a püspöket superintendenssé teszi? A püspökön kívül nincs egyház, ki ezt tudja, ilyesmibe belecgyezni nem fog soha. Azért tettem föl a kérdést, hogy meg van-e a dolog jól fontolva? Mert vannak benne állítások, melyek merőben ellenkeznek az egyházzal. Nem volna-e tanácsosabb, szükségesebb csak arra szorítkozni, mit a minister rendelt? Akarják-e, hogy a püspök jogairól lemondjon? Tőlem azt nem kívánhatja senki, hogy eskü által megpecsételt jogaimat s hatalmamot kezemből kiadjam. Ha azt tenném, tudom, dicsőítenének engem sokan; de ily dicsőséget, ily jó hirt szerezni nem akarok; inkább mindenre kész vagyok, de jogaimat kezemből ki nem adom soha. Kerüljük azért a szakadást, legyünk egyetértők, s iparkodjunk fentartani az összhangzatot. Én nemcsak szívből ohajtottam, de a mennyire tőlem kitelt, működtem is, hogy a katolikus hivek a püspökkel kezet fogva működjenek; de nem számítottam arra, hogy egy ily tervezet rögtönöztesse. Azt hittem, hogy velem egyetértnek, s segélyökkel kormányozhatom megyémet. Ha e cél el nem érjük, legkeservesebben fogom fájlalni, valamint most is érzékenyen fájlalom. Engedjék meg, hogy egy püspök saját hiveinek keble érzéseit elmondhassa. Önök mindnyájan az én hiveim, azért őszintén szólok. Rajtam győzhetnek ugyan, de arról meg vagyok győződve, hogy az egyházi hatalomba való erőszakos markolás senkinek javára nincs. — E terv továbbá elszakítja Erdélyt Magyarországtól. A politikai unio ki van mondva; de ezenkívül hierarchiailag Erdély mindenkör össze volt kapcsolva Magyarországgal. Attól tehát elszakítani most sem szabad. Vegyük tehát tekintetbe a magyarországi püspökök tervét. A püspöket illeti a jog indítványozni oly tervet, mely az egyházi hatalom módosításába vág, nem pedig azokat, kik még nincsenek benne a püspöki hatalomban. Oly téren

állunk, hol törvényesen nem intézkedhettünk. Oly befolyás, hogy a püspök, ha tetszik, bemehet a főtanácsba, ki nem elégít. Én e munkálatban a püspöki jogokat nemcsak nem biztosítva, hanem a püspököt egyházi állásában egészen megingatva látom, azért azt el nem fogadhatom, valamint egy jó katolikus sem fogadhatja el. Én ohajtom az egyetértést, de olyant ne kívánjanak, mit meg nem tehetek. Két út áll előttünk: vagy egyetértés, vagy pedig én kénytelen vagyok külön véleményt terjeszteni ő Felsége elé.

Ráduly János ragaszkodik ő excellenciája elmondott elveéhez.

Jósik a Lajos báró ő excellenciája: A gyűlés választmányt nevezett ki, melynek elnöke én voltam. Engem sujtanak ő excellenciájának szavai, midőn azt mondja, hogy a választmány az egyház törvényeit lábbal tapodja. Ez nemcsak itt, hanem mindenütt mély fájdalomra esnék. Erre nem votlam elkészülve. Mikor a munkálatot készítettük, nem gondoltuk, hogy azt még meg se tekintsek. Mi a püspöket atyánknak tartjuk s ő is tartson minket gyermekeinek. Mondja meg, a mi nem tetszik, s ha belátjuk, hogy tévedtünk, ne vélje, hogy megfontolóra nem veendjük. Ne kárhoztasson tehát, ne mondjon anathemát felletünk, mint ha az egyháznak kárát akarnók.

Horváth János: Excellenciád oly vádakat emelt ellentünk, hogy szívem megdöbbsent, valljon az éjjel nem történt-e conspiratio arra, hogy új vallást teremtsünk. Magyarországtól elszakadni nem akarunk. 48-ban munkálatot adtak ki Magyarország püspökei: a miénk annál sokkal gyöngédebb a püspöki hatalom iránt. Az excellenciád által előnkbe terjesztett terven indultunk meg. Excellenciád akarta, hogy a község és casperes-kerületi szervezetbe is szóljunk. Ha véleményünk eltért, legalább a sort követtük. Jelölje ki a sértő pontokat, s mi hódolui fogunk.

Csató József czim. kan. és udvarhelyi esperes-plébános: Püspök ő excellenciájának méltó oka van az aggodalomra; mert a munkálatban nem fordul elő jogainak biztosítása. Ez aggodalom megszüntetésére jó lesz kimondanunk, hogy a püspököknek törvényes hatásköre fentartatik. Ha ezt kimondjuk ő excellenciája meg lesz nyugtatva, s akkor én is kész vagyok a részletesebb vitába bocsátkozni.

Mikó Mihály: El voltam határozva nem szólni, de egy körülmény kényszerít, hogy t. i. püspök ő excellenciája e mun-

kálatról azt mondotta, hogy jó katolikus azt el nem fogadhatja. Mi húszan készítettük azt, ebből tehát az következne, hogy nem vagyunk jó katolikusok. E váddal terhelve nem szeretnék elmenni. Czelunk nem az, hogy a bajokat szaporítsuk, hanem hogy jó eredményt szerezzünk. Csató József indítványához a részletes vitánál szölok.

Veszely Károly nem akar veszérszerepet játszani. Az atya és gyermekei közötti viszony egyeztetését vállalja föl, miért a multra tekint vissza. Autonomiát akarván, tudnunk kell, hogy mi az autonomia? Önkormányzat. És mi az egyházi autonomia? Független egyházi önkormányzat. Kik teszik az egyházat? Van tanító és tanuló egyház. E kettőnek függetlenségében áll az egyházi autonomia. Ha a kormány az eddig gyakorlott hatalmat csak a püspök kezébe tenné le, akkor is volna autonomia, mert a püspök a hivektől el nem választható. Erdélyben a hitújítás után sajátságos volt a katolikusok helyzete. Volt országgyűlés, mely a katolikusokat bálványozóknak nevezte. Ily kedvetlen viszonyok közt egyházunk egynéhány palota zugaiba és a székelyek magas bércei közé szorult. Püspöke távol volt, papjainak nem szabadott saját ruhájokban megjelenni a városokban. E sajnós helyzet fölszólitotta a világiakat, hogy sorakozzanak. Gyűléseket tartottak tehát; de mindig a papsággal együtt és a vicariusnak tudtával és jogainak sértetlen megőrzésével. Az osztrák ház uralma alatt a katolikusok kezdettek gyarapodni. A leiratok státusnak nevezték őket. A törvény: *admissum est, ut catholici negotia sua . . . ad normam aliarum confessionum tractent*, nem azt teszi, hogy szerkezetünket azoké szerint módosítsuk. Mikor a kormánytól függetlenek akarunk lenni, nem akarunk függetlenek lenni a püspöktől is, mintha ez is a kormány volna. A világi hűvek befolyását régebben is mutatják a *synodi mixtae*. Most is útát kell nyitnunk nekik, de nem az egyház rovására. Azért ő is elfogadja tanácskozási alapul a huszas bizottmány munkálatát; de úgy, hogy a püspök hatásköre és befolyása a főtanácsra épségben maradjon, és a Magyarországgal való unio elé akadály ne gördítessék.

Jósika Lajos báró ő excellentiája vádolja Veszelyt, hogy a munkának némely részét kárhoztatja. Kifejezi fájdalmát afölött, hogy őket a kath. egyház szervezete felforgatásával vádolják. Mutassák ki hibájakat.

Püspök ő excja: Vádolnak, hogy anathemát mondtam a munkálat készítőire. Én általánosságban szólottam az egyházi ügyekhez; chez mint püspöknek nemcsak jogom van, de kötelességem is. Egyes személyeket azonban gyanúsítani és kárhoztatni szándékomban nem volt. Simon Mágus példája csak azokról szól, kik az egyházi hatalmat bitorolni akarják. Értsük meg egymást és ne vigyük oly térre a dolgot, melyen járni soha sem akartam. Egyes kifejezések lehetnek nem szabatosok, az mással is megtörténik. Ne egyes szavaimat latolgassák, hanem fogják föl szellemét beszédemnek, mely oda megy ki, hogy püspöki jogaimról le nem mondhatok és oly alkotmányt, mely az egyház eddigi szervezetével, hierarchiai rendszerével meg nem egyez és a püspöket a legcsekélyebbre szorítja, behozni nem akarok, abba bele nem egyezhetem. Ezt önök is belátják.

Jósika Lajos báró első fájdalmában, mely lelkét a nézetegység megszakadása miatt elfogta volt, rosszul alkalmazta az „anathema” szót. Kéri ő excáját, hogy tegye meg észrevételeit a munkálatra, — s ők készek visszalépni attól, mi az egyháznak elveibe ütköznék s e miatt hátrányára szolgálna.

Jakab Bogdán Jézus Krisztusnak, ki a keresztfán kinhalált szenvedett, szent nevében, s a mennyei szentek és vértanúk lobogója alatt szól.

Az 1861-diki országos értekezleten, mely Gy.-Fehérvárt tartatott, rendkívüli keserű érzet rezgett kereszttől lelkén, látván, hogy a különféle remzetiségű és vallásu értekezleti tagok a bizalmatlanság átkos szellemét hozták magukkal. Most sokkal nagyobb a fájdalom érzete, midőn látja, hogy nemcsak ugyanazon hazának, hanem ugyanazon nemzetnek, ugyanazon egyháznak gyermekei, ugyanazon vallásnak hívei vagyunk, s mégis egymással viszálykodunk, egymás iránt féltékenyek vagyunk. Midőn elidültünk, mindent tettünk úti táskánkba, csak bizalmat nem. Mi oka e bizalmatlanságnak? Mit féltünk? Az egyházat? Fogadást tesz, hogy nem gondolkodom másképen, mint az egyház parancsolja. Bocsánatot kérek, ha valakit megtalálnék sérteni.

A papok magoknak akarják vidicálni a nevelési ügybeni legfőbb gondosságot. Hogyan lehet az, hogy a szülők több gondot ne fordítsanak gyermekeik nevelésére, mint a papok? De nincsenek is leszorítva a nevelés teréről. Ott van a püspök mint

a státus-gyűlés elnöke, ott vannak a papok, mint a megyegyűlés elnökei és tagjai, van tehát a befolyásra, ezt ők is akarják, mert vallásos nevelést úgy ohajtanak, mint a papok.

Talán az egyházi hatalomra féltékenyek? Meddig terjed ezen egyházi hatalom? Ezen egyházi hatalom nemcsak a templomra, az iskolára, hanem az én lakomra is kiterjed; igen, de az én lakomban nekem is jogom van. Körvonalozzák tehát azon határt, hol az egyházi és az én hatalmam végződik. — A világiaktól nincs ok félni. Veszely Károly példákat hozott fel, melyek fényesen bizonyítják a világi státusnak egyházas érdekelttségét. Mit az ősök megtettek, azt az utónemzedék is meg fogja tenni.

A kereszténység első századaiban a hiterkölcsei elvek meg-alapítása és megszilárdítása nagy küzdelembe került. Most is küzdenünk kell. Az újabb kor politikai elvei nagy fejlődésen és átalakuláson mentek keresztül. Ezek ráánk is káros hatással lehetnek, ha nem készülnünk.

Hivatkoznak a kétszáz millió kath. lelkesedésére.

Megjegyzem, hogy ezen kétszáz millió katolikus nem fog soha egy pontban csoportosulni, hanem mindenik otthon sorakozik. Mi is legelőször itthon rendezzük magunkat. Egyesüljünk azért a szent célra egy akarattal, egy lélekkel. Én a munkálatot elfogadom.

Berzenczei László: Azt hittem, hogy keresztény gyűlésbe jövök. Nem részletességben van a baj, hanem az általánosságban. Az a kérdés, ki legyen a főtanács elnöke? Hic Rhodus hic salta. Ő excellentiáját akarják elnököknek. Elismerjük, hogy van az egyházi rendnek szenvedése, de ismerjük el, hogy nekünk is van, kik nem (?) vagyunk az egyházban. Minket fognak hibáztatni küldöink, ha lemondunk minden beszólásról. Van joga a püspöknek a neveléshez, de nekem is van gyermekeimhez. Ő excája minket nem vádolt, munkánkat vádolta. Még vádoljon valamit. Van cultusministeriumunk, pedig az nincs a jus canoniciumban. Eötvös báró állam-egyházat akar. Nekünk az nem kell. Mi ellen gyűltünk mi össze? Huzzunk egy vonalt, mely megmutassa, meddig terjed a kormány hatalma, meddig az egyházé. Ha sem Fehérvártt, sem Magyarországon nem fogunk valamit tenni, a kormány fog tenni. Szent Péter gyógyított, de nagyságtok nem tudnak gyógyítani, csoda-erővel ma már nem rendelkezhetünk. Ha maga

a király meghajlott a nép akarata előtt; ha az aristocratia lemondott előjogairól, a hierarchia is egy kissé a képviseleti rendszerre léphetne. Mit fog mondani a nép, mely minket küldött, ha neki semmi jogot nem tudunk az egyház körében felmutatni? Pedig a nép, a nemzet az egyháznak is alapja. Hol a nemzet elveszett, az egyház is elveszett.

Azért ne akadályozzák a világiak befolyását. Az egyházi főtanács elnöke, bárki legyen, nem egyéb mint exciád „jurium inspector“-a, kit bármikor számadásra vonhat. Én kath. ember vagyok, s tudom, mi egy kath. püspök. Én püspökömet nem akarom tisztartórává tenni, kit a státus-gyűlés minden tagja kérdőre vonhasson. Fogadjuk el a bizottmány munkálatát.

Groisz Gusztáv: Én a huszas bizottmány munkálatát a tanácskozássra alkalmasnak hiszem. Ezzel azonban nem akarom azt mondani, mintha rajta nem változtathatnánk. A mi jobb, azt tartsuk meg. A püspöki jogok nincsenek megsértve. A tervjavaslatnak három fő része van: egyik a megyegyűlésekről, másik az esperes-kerületi képviseletről, harmadik az egész státus-gyűlés szervezéséről.

Ezek egy részt ő excellentiája programjából, másrészt az 1848- és 1866-ki gyűlés alapelvei szerint készítettek. Ha van a szervezetben valami hiba, vessük ki, azért tanácskozunk. Győzőn meg ő excája a hiányról, s mi készek vagyunk meghajlani; de ha mi győzőnk meg valamely ponban ő excáját, akkor kérjük, fogadja el nézetünket.“

Végre még egyszer Jósika Lajos báró szólott, s a nézeteiket egy kissé már közeledőknek látván, kérte a gyűlés tagjait, hogy a további disputának vessenek véget s a munkálatot általánosságban fogadják el, hogy aztán részletesen is hozzá szólhassanak.

Erre a bizottmányi munkálat általánosságban elfogadtatott.

VII.

Az általános vitánál kifejtett harez, melyre semmi egyéb nem szolgáltatott okot, mint ő excellentiájának az egyházi jogtörténelem alapján nyugvó állásponthoz való rendíthetlen ragaszkodása s a világi státus jelen lévő tagjainak ezen jogalapot ig-

noráló talkövetelése, a részletes vitáknál is mint nehéz felhő mindenütt zúgva vonult heresztül, míg végre sűrű zápor lehullásával a láthatár némileg megkönnyebbült.

Hol az általános elvek nem egyeznek meg, ott nehéz a részletekben is megegyezni.

Imen van, hogy mindjárt az első §-nál, melyet Groisz Nándor felolvasott, tanácskozásunk kereke ismét megakadt.

Nevezett §. így szól: „Az erdélyi püspökmegyei rom. kath. státus saját ügyeit az őt törvényesen megillető autonomia folytán önállólag és függetlenül intézi.”

Csató József azt indítványozza, hogy ezen szó után: „folytán” tétessék be a következő mondat: „épen fentartatván a püspöknek mindazon jogai, és befolyása, melyeket ő mint kath. püspök az egyházi jog értelmében eddig is gyakorolt.”

Jósika Lajos báró elfogadja a módosítványt, ha nem hozzuk belőle ki azt is, a mi benne nincs.

Finály Honrik kérdi: csupán az első cikkre vonatkozik-e a módosítvány, vagy az egész szervezetre? Mert előbbi esetben némi visszásságot lát benne, minthogy kath. státus nincs kath. püspök nélkül; utóbbi esetben csak mint külön §-t lehetne beiktatni úgy, hogy a módosítvány legyen első §., a mostani első pedig második §.

Püspök ő excja megjegyzi, hogy az egész szervezetben egy cikk sincs, mely a püspök jogait biztosítsa, azért maga is egy külön §. beiktatását szükségesnek látja.

Jósika Lajos báró a püspöki hatalom és jogok biztosítását a katolikusok jó szellemében és ragaszkodásában látja letéve.

Ráduly János ő excja tervezetének első §-át kívánja ide átvenni, melyben a van mondva, hogy a státus-gyűlés az erdélyi püspök mellé alakul.

Groisz Gusztáv: A státus-gyűlés nem alakulhat az erdélyi püspök mellé, mert akkor egy tőle egészen különálló testületet képezne, mit senki sem akarhat.

A státus-gyűlés nem a püspök mellé, hanem vele alakul.

Jósika Lajos: Elvet kell megállapítanuk, elv nélkül lehetetlen szervezni semmit. Távol legyen, hogy mi a püspöki jogokat rontani akarnók; sőt arra kell törekednünk, hogy a püspökkel

hívei a legszorosabb kapcsolatban legyenek. Gondoskodnunk kell, hogy ne legyen hatalom, mely a püspök és hívei közé fűrődhatnék. A kormány eddig barátunk volt, most pedig a fejedem mellett oly hatalom van, melytől félnünk is lehet. Én ha Fogarasy Mihálynak kellene engednem, mindent engednék; de ha arról van szó, kik lesznek ezután püspökeink, félnünk lehet, mert a püspöki kinevezés a kath. egyház iránt közömbös rendszerű kormány kezébe került. Nem kell a szent atyára hivatkoznunk, hogy ő érdekeinket védelmezni fogja. Jó szándékáról nem kételkedem; de azt mondhatom, hogy a szent atya nem védelmezhet mindenben, mert, mint az egész világ tudja, befolyásoknak van kitéve. Azért nem lehet kikerülni a hívek befolyását. Nem követelem, hogy a világiak mindent kezökhöz ragadjanak, de azt sem akarhatom, hogy a clerus mindenben maga intézkedjék. Bizonyosjhatároknak kell lenni. A hit és erkölcs ügyei fölött intézkedjek a clerus kizárólagosan. De vannak az anyaszentegyháznak világi érdekei is, ezekben helyet kell engedni a híveknek. Paritást emlegetnek? Én nem akarom kizárni a clerust. Legyen a papnak nagy befolyása az egyház világi érdekeire, hisz azért egyházi érdekek, egyházi ügyek; sőt egyházi gyűlést a papság befolyása nélkül gondolni sem tudok. Azonban a papságnak ne legyen tulnyomó befolyása; mert akkor a világiak egészen leszorulnak a térről. A papság egy testület, míg a világiak együtt véve nem képeznek testületet. Azért legyen a papságnak hivatása szerint nagy befolyása, de tulnyomó ne; nehogy a kikben az egyház segítséget keres, ép azoknak ne legyen terök és alkalmok erejüket kifejteni.

Ráduly János: A kormánytól átveendő ügyek között különbséget kell tenni. Vannak, mik csak a püspökhöz tartoznak, s ezeket a püspök kezére kell bízni. Ha meg akarjuk mutatni, hogy a püspökben bízunk, fogadjuk el az ő tervezetét.

Püspök ő excellenciája: Én a magas kormány iránt ép oly érzellemmel viseltetem, mint minden más hű alattvaló. Csak mi hatáskörömhez tartozik, abban ohajtok független lenni. Mondják ki, meg akarják-e a szervezetet tartani vagy pedig azt módosítani kívánják?

Jakab Bogdán: Csató József módosítványa homályos, homályos törvényt pedig nem akarunk alkotni. A püspök vagy döntő befolyást enged a státus-gyűlésnek, vagy önhatalmilag in-

tezkedik. Utóbbi esetben státus-gyűlés nem létezik. Ha tehát státus-gyűlésnek lenni kell, akkor önálló hatalommal is kell bírni. A püspök a státus-gyűlés elnöke, a státus-gyűlés tehát felelős nem lehet senkinek.

Mikó Mihály nem látja át, miért kellene módosítani az 1. §-t. Abban világosan ki van mondva, hogy a státus-gyűlés az őt megillető ügyekben intézkedik. A püspök ügyei nem illetik meg, tehát azokról nem is intézkedhetik. Sőt mi a státus-gyűlés körébe vág, az sem intéztetik el a püspök nélkül, miután a püspök a státus-gyűlés elnöke.

Lönhárt Ferencz nem az első, hanem egy későbbi §-ban szeretné a püspöki jogokat biztosító módosítványt beilleszteni.

Többen: Szavazzunk! Szavazzunk!

Püspök ő cxeja felteszi a kérdést: maradjon-e az eredeti szöveg vagy ne?

A szavazás előbb felállással történt, de mivel a többség a szöveg ellen látszott lenni, a világiak által névszerinti szavazás indítványoztatott, minek következtében az eredeti szöveg 44 szavazattal 39 ellenében elvetetett.

A szavazás eredménye mint egy nehéz golyó gurult végig további tárgyalásainkon.

A többséget néhány világgal a papság képezte.

A világiak nem hitték, hogy mindjárt az első összettkezésnél nom részükre döl el a csata, s éreztették is rohamos kedőlyüket a majoritással.

Azonban azt is meg kellett volna gondolniok, hogy a papság önmagát meg nem tagadhatta, s ros bizonyítványt irt volna magáról, ha az egyház 18 százados elveit oly könnyen feladta volna.

Mit méltán lehet sajnálni, csak az, hogy kisebbségben levő világi testvéreink a helyett, hogy parlamenti szokás szerint külön vélemény bejelentésén megnyugodtak volna, szenvedélyeik viarszerű kitöréseivel estek a majoritásnak, s nem törekedtek arra, hogy az e pontban egymástól elütő nézetkülönbséget a többiekben egyesítsék

Tudjuk, hogy a világ előtt nem fog titok maradni az, mi a falak közt, zöld asztal mellett történt, sőt talán a világ még többet is fog megtudni, mint mennyi történt: azért kötelessé-

günknek tartjuk részletes tudósítással és hiteles elsorolással megakadályozni, nehogy a közönség érdekeltsége különféle elferdítésekkel saturáltassék.

Boér Kálmán némi türelmetlenséggel azt indítványozza, hogy, miután a clerus képezi a majoritást, fogadja el ez ő excejá programját, s a huszas bizottmány munkálata csatoltassék melléje mint a kisebbség véleménye.

Berzencei László: A papság megverte a világiakat. Azonban figyelmeztetem, hogy ne sorakozzék ellenünk, mert így semmi eredményt nem érünk el. A papság csak magát képviseli, de minket a népek ezrei küldöttek.

Groisz Gusztáv: A szavazás eredménye két táborra osztott, de ez így szokott történni minden szavazásnál. Folytassuk békében tanácskozásainkat. Én reméllem, hogy a két párt közeledni fog egymáshoz.

Mikó Mihály: Szavaim reszketnek. Mint a megvert kisebbségnek tagja, lelkem mély fájdalmát öntöm ki. A majoritás tombol, pedig gyöngédnek kellene lenni a megverték iránt. Csodálkozom, hogy ennyi pap közül csupán egynek volt eltérő nézete. 1866-ban excellentiája vette kezébe a státus autonomiája ügyét, midőn a kolozsvári országgyűlés kath. képviselőit maga köré gyűjtötte. Mind magunk vágytunk az eredményre, mind pedig a nép ezreinek szívébe ügyekezttünk beplántálni ezen vágyat és érdekeltséget; irtsa ki most ezen vágyat a papság, ha tudja a nélkül, hogy izgatottságot idézzen elő.

Megdöbbenve állottam a munkálat feletti tanácskozásaink kezdetekor. Itt tanácskozás nem volt. Egy hallgatag testületet láttam. A clerus részéről mindig ő excellentiája beszélt. Két táborra osztoltunk, melyek közt kiegyezés alig jöhet létre. A papság majoritást képez e teremben, de félek, nehogy künn minoritásban legyen, ez nagy fájdalmat okozna. Ha az ügy meghiusul, mi okainemvagyunk.

Az egyházi rend annyira ragaszkodik az egyházhoz, mint az édes anya gyermekéhez, kit heves ölelésével megfojt. Nem akarok senkit keseríteni a hasonlat alkalmazásával; de mégis kimondom, vigyázzon a papság, nehogy közte s a nép közt az eddigi szoros viszony tágulni kezdjen. Mindazonáltal ha ez bekövetkezik, azon rövidségért, melyet ez által az egyház szenvedni fog, nem mi, hanem a tomboló majoritás lesz felelős.

Püspök ő excja elútasítja Mikónak azon tendenciáját, mint-ha a papságra pressiót gyakorolt volna a szavazásnál. A papság a nélkül is tudta s teljesítette volna is azt, mi kötelessége. A papság nem oka a szakadásnak, csak mennyiben kötelességét teljesítette. Sem nem következetes, sem nem méltányos azt emlegetni, hogy a papság megverte a világiakat. Hol vita van, ott rendesen egyik félnek vereséget kell szenvedni. Mit szólnának, ha a világiak verték volna meg a papságot?

Mikó Mihály arany betűkkel szeretne volna beiratni Fogarasy Mihály nevét az erdélyi történelem lapjaira azért, hogy az egyházi autonomia nagy műve általa kezdeményeztetett és közakarattal be is végeztetett.

A papságot nem volt szándéka pressioról vádolni. A püspök jogait és hatalmát nem akarja sérteni, de az autonomiából sem akar semmit engedni.

Éltes Károly: Nagyobb az ingerültség, mint mekkorát a szavazás eredménye előidézhett volna. A minoritásnak több jeles tagjaitól hallottam, hogy a püspöki jogokat sérteni nem akarják. Fejezzük ki tehát mindjárt az alapszabályok kezdetén, hogy a püspöki jogokat tiszteletben és épségben akarjuk tartani. Ez méltányos dolog. Ezt akarta a majoritás is. Nincs tehát ok sem az elkeseredésre, sem pedig oly ijesztgetésekre, melyek még csak képzeletben léteznek.

Jósika Lajos a mindinkább növekedő zaj közt kéri ő excját, hogy fejezze ki leplezetlenül szándékát e tárgyra vonatkozólag.

Püspök ő excja feleli: Ha a püspöki joghatóság az eddigi határok közt nem biztosítatik, a programhoz nem járulhatok.

Többen: A többség nézetéhez sem? Ugy nincs, miért tanácskozzunk.

Csató József: püspök ő excja úgy érti a fenebb kimondott véleményt, hogy azon pontokat nem fogadja el, melyek püspöki jogaiba ütköznek. Mikónak feleli, hogy azért, mivel valaki kisebbségben maradt, teljességgel nem érezheti felhatalmazva magát arra, hogy a majoritás ellen vádló szavakat intézzen.

Barts Ferencz az ellentétet nem a státus-gyűlés és a püspök között, hanem a státus-gyűlés és a kormány közt látja. Egy kis gyónást tesz. Eddig a kormány szárnyai alá vonultunk.

Lehet rossz kormány, mely nem fog pártolni. A világiakról felteszi, hogy nem ártani, hanem használni akarnak az egyháznak, nem elnyomni, hanem védeni fogják a püspöki jogokat. Folytassuk tehát tanácskozásainkat s könnyedén ne szakaszszuk félbe a tárgyalás menetét.

Otrobán Nándor is egyesülésre int s figyelmeztet, hogy eredmény nélkül szégyen lesz haza menni.

Püspök ő excja alárendeli nézetét a többségnek, hol azt egy magasabb szempont kívánja. Nem maga személyét, hanem az egyházi hatalmat tartja szem előtt. Lehet hogy sajtó útján is meg fogják támadni, ha e státus-gyűlés minden eredmény nélkül találna szétoszlani; de van út arra is, hogy nyilvánossá legyen, miszerint nem a püspök, hanem az igazság védelmezése oka a meghasonlásnak. Különöst nem követel. Enged mindenütt, hol csak lehet, de a vallás-egyházi elvekből semmit sem engedhet. A világiak iránt bizalommal viseltetik, de ők se viseltessenek bizalmatlansággal s ne követeljenek olyant, miről le nem mondhat. Az iskola-ügy az egyházhoz tartozik, most egészen magok kezére akarják keríteni. Az egyházi dolgokban eddig a püspök önállólag intézkedett, most ezeket is a státus-gyűlésre akarják bízni.

Groisz Gusztáv: Régóta törekedtem arra, hogy a státus-gyűlés és egyházunk autonómiaja létrejöjjön. Ezt lelkemből ohajtottam. Ohajtásom teljesedni is látszott, midőn a magas kormány beleegyezett, hogy egyházi ügyeinket magunk intézhessük. Összegyűltünk tehát, hogy szervezzük magunkat. S im nagy fájdalomra látom, mily nagy a megoszlás. Azonban még nem mondok le a siker minden reményéről, csak bizzunk egymásban, s higgadtan folytassuk tovább tanácskozásainkat.

Fél négy óra levén s a kedélyek is kifáradván, a gyűlés eloszlott. —

Hat órákor ismét összegyűltünk.

Minthogy az első §. módosítása szavazattöbbséggel elfogadtatott, püspök ő excellentiája most a többféle módosításokat felolvastatja.

Finály Henrik a törvény clausuráinak módjára az egész szervezet alapszabályainak végén kíváuna egy külön álló §-t beiktatni; különben az ellen sincs kifogása, ha legelől tétetik.

Nagy Lajos Finálynak utolsó szavait fogadja el, t. i. hogy a § legelől tétessék.

Simon Elek: Mi a törvényhozás. terén állunk. Mind az országos törvények, mind a ministeri leirat szerint szerveztünk kell magunkat. A szervezés kölcsönös bizalom nélkül lehetetlen, a bizalmat pedig csak tiszta okoskodás szerezheti meg. Én minden generalis definitionak ellensége vagyok; mert lehetetlen, hogy abból zavar ne következék. Mint katolikus ember tudom s el is ismerem, hogy a megyés-püspök az egyház feje és tőle származik minden vallási institutio. De itt nem vallási institutioról van szó. Vannak ugyan is a püspököknek olyan jogai, melyek vele születtek és ex divina institutione származtak; de vannak olyanok is, melyek később hozattak vele kapcsolatba. A reformatio következtében tájainkon az anyaszentegyház ügyei hanyatlani kezdvén, azoknak megvédéséért az egyház a trónra támaszkodott, vagyis jobban mondva, az állam támaszául fölvette kebelébe az egyházat. Mi az ausztriai ház alá jutván, pártfogolt vallás lettünk. Én e pártfogást hálásan köszönöm; mert az elnyomatás ellen megvédett, gazdag beneficiumokat alapított és tekintélyes státust alkotott az eddig szétszórt katolikusokból. Azonban e pártfogásnak jó eredményein kívül az az árny oldala volt, hogy az állam minden hatalmat kezéhez ragadván, a hiveket leszorította a kellő befolyás teréről, s a magához ragadott jogok némelyikének gyakorlatát a püspökre ruházta, minő a suprema scholarum directio. 1848-ban új korszak keletkezett, az átalakított alkotmány szerint megszünttünk pártfogolt vallás lenni, és lettünk, mint a többiek, a hazában egy felekezet. A mély belátású püspöki kar felfogta az új helyzetet, s a 20-ik törvénycikkelyt mint vívmányt üdvözölte; de egyszersmind bizonyos alapelveket mondott ki, melyek szerint biztosítva legyen egyházunk szellemi és anyagi fölvirágzása. Ezen elvek szerint az egyház már ezután pártfogást nem a kormányban, hanem saját híveiben kell, hogy keressen, mi hogy annál hatalmasabb legyen, megkivántatik, hogy a hives még egyszer oly nagy számmal befolyjanak az egyház ügyeibe, s az állam által eddig gyakorlott jogokat ezután a hiveseknek kell gyakorolniok. Ahoz nekünk is jogunk van, mivel a zsidók is birnak, — az önkormányzatuo. Az autonomia nem új institutio; ezt régi törvényeink is biztosítják, csak most érkezett el az idő, midőn annak újból gyakorlatába léphetünk. S e fontos lépés alkalmával, midőn tudniillik a minket megillető helyet elfoglaljuk, bizalomra van szükség, az pedig nem lesz, ha az egyik min-

dent meg akar nyerni, a másik mindent meg akar tartani. Ha a státus-gyűlés csak a püspök mellé alakul: akkor mik az autonómiai jogok? mi tartozik a püspökhöz? mi közös velünk? A vallás szellemi ügyei mindenesetre a püspökhöz és a papsághoz tartoznak, mert lelki hatalommal csak ők bírnak; de azokon túl a többi, úgy vélem, megosztott dolog, s ilyenek a nevelés, oktatás és alapítványi ügyek. Ezeket ha megosztja velünk a püspök, hálásan vesszük, s némi jó-junk van is hozzá az 1792-iki rescriptum szerint. Azonban e leirat szavai is általában szólanak; nekünk pedig tiszta definitio kell. A püspöki jogokat tisztelem, de a közösügyeket azok közé számítani nem akarom.

Béldi Ferencz gróf és Mikó Mihály elfogadják 1 §-nak Finály indítványát.

Ráduly János nagyprépost és Csató József visszaveszik módosítványukat. És így a Finály Henrik módosítása által a szevezet I. fejezetének 1. §-a következőleg bővített ki két §-ra:

„1. §. Az erdélyi megyés-püspököknek az egyházi és országos törvényekből folyó jogi és hatósági köre az e szabályzatokban foglalt határozatok által nem érintetik és teljes érvényében fentartatik.“

„2. §. Az erdélyi püspökmegyei rom. kath. státus az öt törvényesen megillető autonomia folytán önállóság és függetlenül intézi a hatáskörébe tartozó ügyeket.“

Groisz Nándor tovább olvassa a szerkezet II. fejezetét. A 4-ik §. b) pontjában e szavakat: „a kegyuri jogoknak épen fentartása mellett“ köztetszéssel értelmezi Nagy Lajos. A 6. §-ban a főpásztor ő excája értelmezése szerint a kegyes alapítványokközé nem tartoznak az ajtatos alapítványok, melyek tudniillik isteni szolgálat tételére vannak hagyva; s b. Apor János indítványára betéttetik a kántortanító választása. A 12. §-ba, mely így szól: „A gyűlés napját az elnök, ki rendesen a plébános, ennek akadályoztatása esetén a főgondnok, határozza meg és hirdeti ki, s ugyanakkor tudósítja a községet a gyűlés tárgya- és céljáról is,“ többen a lelkipásztorok közül be akarták tétetni, hogy a főgondnok csak a plébános beleegyezésével híhassa össze a megyegyűlést; mi azonban többek előtt feleslegesnek tűnván fel, maradt a szerkezet. A 17. §. abban módosított, hogy az egyházközségi tanács gyűlése nem lőn minden hónap első vasárnapjához kötve. A 18.

§-ba püspök ő excellentiája ohajtotta volna beletétetni, hogy az egyházközségi tanácsnak legyen joga a botrányos életüket az evangelium ama szabálya szerint: „si peccaverit frater tuus, cor-ripe illum primum inter te et ipsum solum stb. megfoddeni; mint-hogy ezt azonban többen a politikai hatáskörbe vágni vélték, ki-maradt.

A III. fejezet az esperes-kerületi vegyes gyűlésekről általá-ban és részletesen is vitára adott alkalmat.

Püspök ő excja megjegyzi, hogy az esperes-kerületi vegyes gyűlések egy egészen új testületet képeznek, minő eddig nem volt. Az esperes a püspök szeme, azért más kormányt még mel-léje nem akar állítani.

Berzenczei László: Az esperes a püspök szeme ugyan, de jónak látom, hogy a státus-gyűlésnek is legyen egy más szeme.

Groisz Gusztáv azért is szükségesnek látja az esperes-kerületi vegyes gyűléseket, mert ezek által a katolikusok az esperes körül csoportosulván, a közérdekeltiség előmozdítatik.

Berzenczei kérdi: valljon az-e jobb, ha magunk a kath. érdekek központosítására kerületenkint testületeket alakítunk, vagy az, ha az Eötvös báró által indítványozott vegyes népne-velési egyleteket felállítjuk?

Még többen szólottak a tárgyhoz, de a végeredmény utól-jára is az lett, hogy a kérdéses fejezet is jelentékeny módosítá-sokkal és kihagyásokkal elfogadtatott és a gyűlés is esti három-negyed 10 órakor eloszlott.

VIII.

A febr. 14-ki közgyűlés délelőtti 9 órától délutáni 3/4-ig ismét zajjal és bizalmatlansággal kezdődött.

A jegyzőkönyv felolvasatván, midőn az 1. §. beiktatása feletti szavazás lőn megemlítve, világi katolikusaink érthető sza-vakkal fejezték ki, mennyire rosszul esett nekik, hogy a püspök-nek az egyházi és országos törvényekből folyó jogi és hatósági köre biztosított.

Mi előre megmondottuk, hogy a baj abban volt, miszerint világi katolikusaink az egyházi autonomia értelmét nem úgy fog-

ták föl, mint kellett volna, s hogy a püspöki hatalom érintetlenségével semmiképen nem tudtak megbarátkozni.

Az 1. §-t magok is elfogadták, sőt épen egynek közülük volt közvetítő indítványa, s mégis azt akarták a történelem lapjaira beíratni, hogy nem ők, hanem a papság biztosította az említett püspöki jogokat.

Mit jelentett ez egyebet, mint azt, hogy nem jó szívvvel egyeznek bele a huszas hizottmány munkálatának oly módosításába, mely a püspöknek egyházi törvényeken alapuló jogait nem megengatja, hanem biztosítja.

Nehogy valaki csupán elfogultságból származó vádnak tekintse állításunkat, magokat a világi urakat beszéltetjük.

Jakab Bogdán: Kivánom, hogy a jegyzőkönyvben tétessék ki, miszerint individualis szavazás által jött be az 1. §. a szerkesztetbe, s említessék meg egyszersmind a separat votumok száma, valamint az is, hogy kik szavaztak.

Groisz Nándor: Az ingerültség kikerülés kedvéért hagytuk ki, annál is inkább, mert közvetítő módosítás által dőlt el az ügy.

Jósika Lajos: Ok nélküli szöszaporítás volna. Hagyjuk a jegyzőkönyvet a hogy van.

Boér Kálmán: Meg kell említeni, hogy a püspöki jogokat a majoritás biztosította, különben később aggodalmak keletkezhetnének.

Jósika Lajos ő excája: Surlódás volt; kár jegyzőkönyvbe tenni. —

Püspök ő excája: Ha nem nyugosznak meg, tessék véleményt protocolláltatni. Sajnálom, hogy az az ártatlan 1. §. még most is ingerültséget szül; pedig nekem abban a gyűlés semmit sem adott. Ha ki hagyták volna azt a cikkelyt, nekem az sem ártott volna. Egyházi törvényekből folyó jogaimat senki el nem veheti, s úgy gondolom, méltóságtok sem akarnak attól megfosztani, mitől meg nem foszthatnak. Püspök nélkül csak nem akarnak kormányozni. Ne kövessenek azért oly modort, mely a gyűlés folytatását lehetetlenné teszi.

Jakab Bogdán: Sok egyéb tekinteten kívül excellentiában tudom tisztelni a vendégi jogot. En nem a tárgyhöz, hanem a jegyzőkönyvhöz szólottam. Ha excellentiád kívánja, nyilatkozatába belenyugszom. Azonban fentartom jogaimat arra, hogy ha a

tárgyalás folyamában valami olyan megy keresztül, melyhez meg-egyezősemet nem adhatom, óvást tehessek.

Jegyző tovább olvas.

Berzenczei László: E nem jegyzőkönyv, hanem napló.

Többen: Maradjon.

Pap János: Ha nem szabad beletenni, kivenni sem szabad belőle semmit.

Következett a szerkezet IV. fejezete.

E fejezet a státus-gyűlés alakulásáról és szervezéséről szól.

Nagyon tévedne bárki is, ha el nem ismerné, hogy a státus-gyűlés megalakulásától legtöbb függ mind egyházmegyénk ügyeinek célszertű intézésére nézve, mind pedig az eddigi tényezők befolyásának kellő aránylagossága tekintetéből.

Itt nyílik meg az út egyik vagy másik rendnek az ügykezelésben való tulnyomósítására, vagy abból kizáratására.

Azért a papság azt kívánta, hogy a szervezésnél tekintet legyen a papi és világi státus-gyűlési tagok szmának egyenlősítésére vagyis az úgynevezett paritásra.

Ezt a világiak nem akarták, s a huszas bizottmány munkálatában sem akadtunk semmi nyomára ezen igazságos és méltányos tekintet szemmeltartásának, de igen az ellenkezőnek.

Ne vegye azért senki rossz néven a papság azon eljárását, melynél fogva a paritás elvének követelése miatt némi szóvitára adott alkalmat s nem állott el könnyen meggyőződésen alapuló szilárd feltételétől.

A szöveg felolvastatván, legelőször püspök ő excellentiája nyilvánítá nézetét, kijelentvén, hogy az egész fejezettel nincs megelégedve, s nehezen hiszi, hogy arra nézve ily szerkezet mellett egység jöjjön létre. A szöveg végén megteszi észrevételeit.

Pap János: E munkálatban a világi státus jogainak minimuma van letéve, melyből engedni nem lehet. Ha mégis leszavaztatnánk, óvással leszünk kénytelenek jogainkat védelmezni.

Ráduly János: Csak tíz káptalani tagot, a püspöki szent széknak a 10 rendes káptalani tagon kívül csak hat ülnökét látja a státus-gyűlés tagjaiul felvéve: kívánja, hogy a ez. kanonokok és a szent-széki ülnökök kivétel nélkül tagokul felvétessenek, nemkülönben a püspöki lyceum kihagyott két bölcészettanára is.

TORNA István határozatlan számot nem ohajt, mert akkor egy legió címz. kanonok és szent-széki ülnök lenne tagja.

GROISZ Gusztáv: Ha a prépost ur által megnevezettek mind felvétetnének, akkor az ország-gyűlési regálistákat is fel kellene venni. Ámde akkor igen terjedelmes lenne a státus-gyűlés képviselete. Ha tehát ezek kimaradnak, akkor a papok közül is némelyek kimaradhatnak. Az egyházi és világi méltóságok és tekintélyek emeltessenek ki ugyan, de mind ne legyenek tagjai.

KOVÁCS FERENCZ hittanár szintén nagy aránytalanságot lát a világi és papi státus-gyűlési tagok közt. Tartsuk meg a paritást. Ezt követeli az igazság, méltányosság és egyetértés. A világiak azt mondják, hogy a pap maga áll egyedül, ők ezeket képviselnek. Ez nem igaz. Ha a világiak a népet képviselik, a pap az egész egyházat és így a népet is még inkább képviseli, mint ők. Az álláspont tehát ugyanaz, legyen a képviselő is ugyanazon számu. Vagy szálittassanak le a világiak, vagy emeltessék fel a papok száma is.

PÜSPÖK Ö EXCÉJA: Akarják-e a paritást?

JÓSIKA Lajos: Minő paritást? Hogy megszámláljuk egymást? Minő érdekeket akar kivinni az egyházi rend? Én a státussal szemben érdeket nem ismerek. Legyen joga, kedvezése mindenkinek más helyen: a státus-gyűlésben mindenkinek csak kötelessége van. Itt a püspöknek is csak kötelessége van, még pedig legtöbb és legnehezebb. Így van az egyházi rendnek is. Én egyházi rend nélkül státus-gyűlést nem akarok; kívánom, hogy a papság valamint a gyűlésen kívül, úgy a gyűlésben is legyen őre a vallásosságnak. Ez az ő kötelessége. De van a világi rendnek is kötelessége: őrködni az egyház és iskola ügyei felett, fölsegíteni szükségét. Miért is akarom, hogy a világi rendnek méltó befolyás engedjék az egyház világi ügyeire. A papság testület, mi magányosak vagyunk; azért kívánom, hogy nagyobb tért engedjenek nekünk.

MIKÓ Mihály: Szerettem hinni, hogy oly gyűlésben jelentem meg, melyben testület nincs, s melynek minden tagja egyforma. Kár volna felállítani az elvet, hogy itt egyházi és világi tagok vannak. Az imént beszélt főt. urat felszólítom, hogy ne itt iparkodjék majoritásban lenni, hanem az országban. Mi itt organiszálhatjuk magunkat, de az a kérdés, mit fog rá mondani a közvélemény. Paritást akar? Nagy munkára hí fel benünket, különösen

a papokat. Hol az a férfi, ki egyedül tiznek, husznak megfeleljen? Egy papra pedig ezer is jut. Ha valaha barátja is lettem volna a paritásnak, tegnap elment minden kedvem attól. Még csak egyet. Ha tanácskozni akarunk, ne tegyük fel a kérdést úgy, hogy ezt vagy azt a §-t elfogadja-e az egyházi, vagy a világi rend? Mert akkor megszűnik minden tanácskozás. Hanem akárki mily ruhát visel, beszéljen saját egyéni nézete szerint.

Barts Ferencz: A szerkezet kihagyta az elemi iskolák képviselőtét; pedig azok fontos állást foglalnak el a státus ügyei között. Jó volna tehát azoknak is helyet engedni.

Keserű Mózes: Azt hittem, hogy gyűlésünk nem lesz küldhomok az egyháziak és világiak között. Azt el is kellene kerülni. A paritás miatt heveskednek. Jelen voltam a kolozsvári tervnek készítésénél, tagja voltam a bizottmánynak is: tudom tehát, mily nézetekből indult ki mind a kettő. A káptalannak tíz rendes tagja van, ezek közül egy kolozsvári plébános. A cz. prépostok, apátok és cz. kanonokok non sunt entia per se subsistentia. A szentszéki ülnökökből még lehetne néhányat bevenni. A lyceum tanárai most 6-on, vagy 7-en vannak. Ezeket mind a tagok közé lehetne sorozni. Számtani paritást alkotni lehet a — papiroson, de a gyakorlatban nem. Nem látom át tehát miért vitatkozzunk a paritás felett.

Jakab Bogdán: Szavazzunk!

Tolnay Gábor: Ismerem a szónoklat hatalmát; de az itt sikert aratni nem fog. Olvassuk végig a munkálatot, s mondja meg a többség minden §-nál, marad-e vagy nem marad?

Berzenczei László: Nincs mit sokáig okoskodni. A püspök az egyház, az egyház a püspök. Mondja meg a püspök az egész munkálatra nézve, elfogadja-e vagy nem? s utána mondja az egyház is, azaz a papság is. Kovács professor úrnak csak azt mondom, hogy a clerus nem Magyarország s a világiak nem Ausztria. Itt tehát delegationnak helye nincs. Kétszáz hatvan pap áll kétszáz hatvanezer világgal szemben. Ez nem paritás. Méltóságtok tegnap miért nem beszéltek úgy, mint ma? Mellettünk szólnak s ellentünk votizálnak. Ebből látszik, hogy corporatio van közöttünk. A papság szembe szállt a katolikusokkal. Hát azért vagyunk mi katolikusok, hogy folytonosan paralizáljanak? Ki látott ilyen képviselőt? Amnyi, miuttha ő Felsége az ország-

gyűlésre küldeni katonáit, hogy leszavastasson minket. Mi azonban a mit itt teszünk, azért a nemzet előtt is felelősök vagyunk.

Ezen nyilatkozatok tiszta fényben állítják szemcink elé azon érzületeket, melyekkel világi testvéreink nem mondjuk rossz akaratból, hanem talán előítéletből a papság iránt viseltettek.

Mit akart a papság? Csupán azt, hogy a státus-gyűlésben épen oly számmal legyen képviselve, mint a világi státus.

Ez nem lehetett a közügynek hátrányára, sem pedig a világiak befolyásának akadályára. Azért nagyon fájlaljuk, hogy épen ezen pontban kellett összettközni s a bizalom alapját aláásni. —

Azt mondják, miért nem biznak az egyháziak a világiak jó szándékában? Mi azt mondjuk, miért nem biznak a világiak az egyháziak jó szándékában? A papság megmutatta, hogy a kath. egyház ügyeit évszázadokon keresztül mindig becsülettel s a kath. névnek dicsőségére tudta vezetni.

A zászló, melyen Jezus szent hitének elévülhetlen igazságai vannak kitörölhetlen betűkkel felírva, melyet a hitvallók törhetlen szilárdsága győzhetlenné tett s a vértanúk vére megszentelt, papi kezekben lobogott s gyűjtött maga körébe millió athletákat, kik nem az elsőség felett versengettek, hanem a szeretetben egymást megelőzni ügykeztek.

Nem akarunk mi szemrehányást tenni bárkinek is, csak a tények indokait keresve kérdezzük: alapos volt-e világi testvéreinknek azon eljárása, melynél fogva egyházmegyénk ügyeinek kezelésében a papi státusnak még csak egyenlősített képviselőt sem akartak megengedni?

E kérdést azon okból is tesszük, hogy magyarázatot nyerjen a papság eljárása s püspök ő excjának ezen tárgy érdemében elmondott s a „non possumus“-nak kifejezést adó beszéde, mely lényegileg így következik:

„Látom, hogy az ezen fejezetről tett nyilatkozatommal olyszellemet idéztem elő, minőt nem ohajtottam s előidézni nem is akartam. A világi és papi státus egymás iránt kiengesztelhetlen. Nem reméllek semmi jó eredményt. Azért akartam egyszer végig olvastatni s azután kimondani, hogy nemcsak egyes §§-ok, hanem maga az alapszerkezet olyan, hogy ha minden a szerint fog érvényesíteni, akkor a világi rend a „*jus in sacra*“-n kívül egyebet

mindent maga kezére fog keríteni. A régi kath. státus az egyházi kormányzatban nem tulajdonított magának kirekesztő jogokat. Ha tehát a kormányban osztozni akarnak, úgy intézzék a dolgot, hogy az egyház eddigi törzstagjai és tényezői ne paralizáltassanak. A parlamenti gyűlésekben az elnök igen csekély befolyással bír, mégis nekem tulajdonítják, hogy az első szavazásnál a papok elismerték a püspök egyházi jogait. Ők tudták, mi mellett szavaznak, s azt is, hogy másképp nem szavazhattak. Én hűeimnek főpásztora vagyok. Számukra a kegyelem- és szeretetnek munkálója akarok lenni. Legyek a státus-gyűlés elnöke vagy vigyenek tömlöczbe, én akkor is püspök maradok. A hatalmat, melyet világiak nem adtak, tőlem ők el sem vehetik. Ha önkényt lemondanék azokról, mik eddig a püspöki állással elválaszthatlan kapcsolatban voltak és vannak, a történelem megbélyegezne. Az acra ugyan emlékezetes lenne, de úgy a püspökre, mint a többi papokra és az egyházhoz vonzódó katolikusokra nézve megbélyegző.

Oly intézményt, mely az egyháznak hátrányára szolgál, beleegyezésemmel sohasem szentesíthetek. Ha a státus-gyűlés a paritásra tekintet nélkül szerveztetik, akkor ily szellem mellett, minő jelenleg a gyűlésben uralkodik, a papság mindig kisebbségben marad, s így azok, kik eddig az egyházi ügyeket vezették, abból egészen ki fognak záratni, miután a kisebbség véleménye nem jogérvényes. Ennélfogva nem hiszem, hogy egy pap is ily szervezet mellett a státus-gyűlésben részt kívánna venni. Nagyon fáj, hogy így kell nyilatkoznom, de egyebet nem tehetek.

Azért gondolkodjanak, nem volna-e jó bevárni a magyarországi egyházi autonomia szervezését és beállítását.

Azt mi is elfogadhatnók, s elfogadván, egy részt a tökéletes uniót eszközölnők, másrészt én is nehéz helyzetemből kibontakoznám.

Béldi Ferencz gróf kijelenti; hogy miután a tan- és nevelésügy jelen állásában reformokat tesz szükségessé, és miután az a kath. státushoz tartozik, a világiaknak több befolyást követel erre nézve, mint mennyivel eddig bírtak.

Boér Kálmán indítványozza, hogy ne tanácskozzunk, hanem minden pontnál felállással szavazzunk: marad-e vagy nem?

Groisz Gusztáv nem pártolja előbbinek véleményét. Ő excaja nyilatkozatát nem úgy érti, mintha a kérdéses pontok felett nem akarna rendszeresen tanácskozni, hanem úgy, hogy akár egyhangulag, akár szavazattöbbséggel minden §. felett döntsünk, s ő excaja annak idejében fel fogja terjeszteni külön észrevételeit és véleményét az illető felsőbb helyre.

A sok vita és kölcsönös ellenállás, mely mindkét részről nyilvánult, észt, szívet és türelmet egyformán kifárasztott, azért mindenki sürgette a szavazást.

Elnök ő excaja feltevé tehát a kérdést: marad-e a IV. fejezet 25., illetőleg 26. §-a, vagy nem.

A szavazás felállással történvén, a szöveg nagy többséggel meghagyatott, vagyis a paritás elve elejtetett.

A papság nagy része is a szöveg mellett szavazott vagy elhamarkodásból, vagy a világiakkal való békeség kedvéért, vagy mert püspök ő excaja fentartott észrevételeiben az elvet biztosítva látta.

Groisz Nándor odább olvas egészen a 26. §. n) pontjáig.

Horváth Sándor: A királyi kincstár 31 plébániának patronusa; ha egyes kegyuraknak, kik csak egy plébániát tartanak, joguk van megjelenni a gyűlésen, a méltányosság azt kívánja, hogy a kincstárnak nem egy, hanem legalább két képviselője legyen. (Helyes)

Püspök ő excája: Visszás dolog, hogy mint az r) pont felteszi, olyanok lehessenek a főtanács tagjai, kik a státus-gyűlésnek nem tagjai.

Groisz Gusztáv: A főtanács tagjait a státus-gyűlés választja meg, a státus-gyűlés főhatóság lévén, megválaszthat minden választással bíró egyént, ha az nem is tagja a gyűlésnek.

Püspök ő excája: Elfogadják? El!

Groisz Nándor folytatja az olvasást. A 28. §-ban megkülönböztetnek a kegyuri jogokat gyakorló és nagyobb jelentőségű községek, s mindenik egy-egy képviselőt küld.

Karácsony János: Erzsébetvárosban két plébánia lévén, a surlódás kikertülése végett mindenkinek külön képviselőt kell adni.

Groisz Gusztáv: Mindkettőnek egy a patronusa, és pedig

nem az örmény plébánia a latin plébániának, hanem a város mindkettőnek. Azért csak egy képviselőre lehetnek jogosítva.

Jósika Lajos b. ő excája: A kegyur csak egy szavazattal bir, akárhány plébániát tartson.

Karácsony János: Hát miért küld a gyergyó-szentmiklósi latin és örmény egyház külön-külön?

Groisz Gusztáv: Azért, mert a latinak más, és az örménynek ismét más a patronusa, vagyis a két község egymástól függetlenül maguk tartják fen magukat.

Groisz Nándor odább olvas. A 33-ik §-nál Csató József azt a módosítást indítványozza, hogy a papság képviselője az esperes-kertületi papság közül választassék. Elfogadtatik. Lönhárt Ferencz ugyanazt sürgeti a világiak részére is; de Jósika Lajos azon okból, mert a papság testület s csak önmagát képviseli, a világiak pedig képviselik az egész megyét, ellene van. Simon Elek is, mert mindenütt nem lehet intelligens embert kapni. Berzenczoi László Lönhárt indítványa mellett szól, mert különben a gyűlés localizáltatik, s ha Kolozsvárra hívják össze, kolozsvárit, ha Vásárhelyre, mind vásárhelyit fognak választani. Mások megint ellene szólnak; mert akkor a községek is saját kebelökből volnának kénytelenek követeket küldeni, mi némely helyen nehéz volna; maradt tehát a szerkezet. A 41. §-ból kitöröltetik augustus hó, maradván csak annyi, hogy a státus-gyűlés rendszeren a nyári iskolai szünetidő alatt lesz megtartandó. A huszas bizottmány 45. §. új vitatkozás tárgya volt. Az ugyanis így hangzott: „A püspök, vagy káptalani helynök akadályoztatása esetében a gyűlés saját kebeléből választ egy egyházi személyt elnöknek.” —

Püspök ő excája: Miért válaszszon a gyűlés? Hát a püspök vagy káptalani helyettes nem nevezhet ki valakit maga helyett? sőt minck is kellene helyettest kinevezni?

Groisz Gusztáv: Megtörténhetik például, hogy a püspök összehívja a gyűlést, s a gyűlés össze is gyűl, de a püspök megbetegszik és nem elnökölhet, akkor csak a gyűlésnek kell választani.

Ráduly János: Nevezzen a püspök helyettest. Elfogadják.

Püspök ő excája: Miért kelljen a püspöknek egyházi személyt nevezni maga helyett?

Mikó Mihály: Mi nem akarunk mást, csak vegyes egyházi gyűlést. Abban pedig az elnöknek mindig egyházinak kell lenni; különben, mint Berzencei mondotta, felüti akárki egy helyen a zászlót s maga körébe gyűjti az embereket, hogy határozzanak egyházzal és iskoláról. Azt semmikép sem akarhatjuk, hogy egyházi gyűlést világi vezessen. (Helyes)

Jósika Lajos b. ő excája: Miért van excellentiádnak ellenére, hogy egyházi személyt választson?

Püspök ő excája: Azért, mert a püspöki jogot ez is megszorítja.

Többen: Szavazzunk, egyházi legyen-e vagy világi? Mind azt mondják, egyházi. Ennél fogva a szerkezet 46. §. kimaradt s a 38, most 39. §. ekkép módosított: „A státus-gyűlés elnöke mindenkor a megyés-püspök, széktüresség esetében a káptalani helynök; ha pedig azok bármily okból akadályozva volnának, magok helyett ők neveznek ki elnököt az egyházi rendből.” A 48. §-ba beteszik e szót: önálló, hogy t. i. csak az önálló indítványt kell gyűlés előtt legalább 24 órával az elnökhöz bejelenteni. A 49. §-ban Barts Ferencz szeretné kifejeztetni a határozathozatalra szüksége tagok minimumát. Maradt a szerkezet. A teremben roppant hőség lévén a gyűlés fél egytől egy óráig felfüggesztett.

IX.

Szükség volt egy kis szünetre, mert igen nehéz fejezetet kellett megfontolásra venni.

A hatodik fejezet tudniillik azon tárgyakról szól, melyek a státus-gyűlés hatásköréhez tartoznak.

Ki azt tudja, hogy egyházi, tanügyi és vagyon ügyeink kezelése eddigelé mily csekély mértékben tartozott hozzánk, s mily nagy mértékben intéztetett a kormány befolyásával, az nem csodálkozik azon nehézségek felett is, melyek a kezelés alkotmányos lábra állításánál felmerülnek.

Három kényes sziklán kellett átmenni: először ne vetkeztessük ki a püspököt saját állásával örökölt és törvényesen gyakorolt jogaiból; másodszor ne soroljunk olyas valamit a státus-gyűlés kizárólagos hatásköréhez, miben a kormánynak is az országos törvények erejénél fogva némi beleszólása van; harmadszor

szabatosan jelöljük ki a határvonalakat, melyek közt a státus-gyűlésnek forognia kell, s melyeken túl semmiesetre sem terjeszkedhetik.

Ezen pontok megjelölésében a gyakorlati combinációjában az erdélyi viszonyok közt egy legtelhetségesebb elme is remélkelhetett volna. S mégis a huszas bizottmány munkálatában e kérdések oly határozottsággal és bátorsággal vannak megoldva, mintha a legkönnyebbek közé tartoznának. Álljon itt egy pár pont az 53. §-ból:

c) A státus-gyűlés rendelkezése alá tartozó iskolai, egyházi és alapítványi vagyon kezelésére nézve az irányelveket megállapítja s az egyházi főtanácsnak útasításba adja.

d) Az alapvagyon szerzéséről, eladásáról, átváltoztatásáról végérvényesen határoz.

e) Átveszi az összes oktatás- és nevelésügyet.

f) Az erdélyi katolikus tan- és nevelési ügy felett önállólag intézkedik; a tanintézetekre és nevelőházakra nézve a tan- és nevelési rendszert megállapítja, ebből folyólag a kath. elemi tanodák, képezdék, reál- és közép- vagy főtanodák ügyei és érdekei felett öröködik és intézkedik, és pedig mind anyagi szűkségeik fedezésére nézve, mind szellemi haladásuk és felvirágzásuk előmozdításának tekintetéből.

g) általában a státus-gyűlés rendelkezése alá tartozó iskolai, egyházi és alapítványi vagyont, valamint az iskola és nevelés ügyét érdeklő minden elvileges és lényeges intézkedések csak a státus-gyűlés jóváhagyásával történhetnek.

h) a kegyuri ügyekben előforduló nehézségeket elintézi stb.

Az egyházi autonomiának ily nagy mérvű értelmezése s hatáskörének ily széles alapu kiterjesztése, továbbá az önálló intézkedések oly nyomós hangsúlyozása, minőt az 53. §. magán hord, elméletileg ugyan szépen és korunk szabad eszméinek tulajdonságosan is megfelelőleg van keresztül vive; de először gyakorlati alkalmazása annál nehezebb, mivel azon vagyon, melyet magunk akarunk ezután kezelni, nem áll oly tiszta tömegben előttünk, hogy csak belé kelljen markolni, s a jövedelem felett rendelkezni; másodsor a tan- és nevelési ügynek tökéletes felsőbb-ségi joggal való intézése nem egyéb, mint ugrás egyik szél-

sőségből a másikba, mely által az iskolának az egyháztól ha nem is elszakítása, de eddigi befolyásának nagy csökkentése szándékoltatik.

Bizonyosan ezen gondolatok vonultak át püspök ő exczájának is agyán, midőn a szöveg felolvasása után határozottan nyilatkoztató, hogy ezen §. a püspököt a sekrestyén kívül minden egyébtől megfosztja, s azért ha ily szerkezettel elfogadtatnék, püspöki köteletségének tartja ellene ünnepélyes óvást tenni. Kérdi tehát: el akarják-e azt így fogadni, vagy nem?

E kérdésben és a megelőző nyilatkozatban volt valami, mi a kedélyekre rendkívüli hatást gyakorolt s varázs erővel idézte ajkainkra a „nem“-et szemben egynehány túlzottabb természetű világának „igen“ feleletével.

A perc, melyben ezen ellenkező feleletek elhangzottak, nagyszerű volt.

Mindenki a dolog tisztázására lelkének egész hevével, elméjének szikráival sietett közrehatni.

Veszely Károly m.-vásárhelyi esperes-plebános kizárva látja azon püspöki joghatóságot, melyet az 1. §-ban biztosítottunk. A státus-gyűlés souveraini jogott arrogál magának az által, hogy minden felett végérvényesen akar határozni. Megszakítja ezen §. által a Magyarországgal való viszonyt, mely az unio érvényesítése által Erdélyre nézve létre jött. Azt iudítványozza — s indítványát jegyzőkönyvre is véteti — hogy az életbe lépendő magyarországi főtauácsot fogadjuk el fellebbezési forum gyanánt azon dolgokban, melyekben egyesség nem eszközölhető.

Ez által az unio is fenn fog tartatni. A szőnyegen forgó tárgy igen fontos. A nézetek elütők. Egy bizottmány lenne küldendő, mely oly formán módosítaná a fenforgó §-t, hogy ő excája is elfogadhatná a püspöki jogok csorbitása nélkül.

Lőnhárt Ferencz pápai praelatus: Ez a punctum saliens. Nincs meghatározva tisztán, mit akar engedni e tárgyban az egyház, és mit követelnek a világiak. Első az, hogy tisztába jöjünk a dologgal. Veszelyt pártolom a kiküldendő bizottmányra nézve, mely kölcsönös felvilágosítást adjon. Nagyon fájna lelkemnek, ha credmény nélkül kellene haza távoznunk. Ellenkezőleg áldom az isteni gondviselést, ha egymással megegyezhetünk.

Barts Ferencz kanonok: Az 53. §-ban kétféle természetű

dolgokat különböztet meg. Olyanokat, melyeket eddig a kath. commissio mint a kormány közege kezelt. — Ezekben volt szava a püspöknek is. Ezen szó a státus-gyűlésben is megmarad, mert a püspök a státus-gyűlés elnöke. Ne legyünk e tekintetben szűkeköltek. Jobb, ha ezen ügyeket ezután tiszta kath. testület kezeli, mint olyan, melynek nem katolikusok is voltak tagjai. Más dolgok foglaltatnak ezen §-ban, melyek az erdélyi püspöknek, mint ilyennek még a magyarországi püspököktől is eltérő jogaihoz tartoztak, mint p. o. a tanárok kinevezése. Választásának ki tehát azon ügyek, melyeket eddig a kath. commissio kezelt, s ezek szállíttassanak át a kath. státus-gyűlésre; azoknak tisztázására nézve pedig, melyek a püspökök mint ilyenhez különösen tartoztak, neveztessek ki a Veszely Károly által indítványozott bizottmány.

Groisz Gusztáv: A bizottmány kiküldése által nagyon késleltetnők már is hosszúra nyult tanácskozásainkat. Jobbnak látom azért, ha közös eszmecsere által rögtön elintézzük a szóban forgó ügyet. Én részemről az 53. §-ban nem ismerem fel sem a püspök jogainak megsértését, sem a Magyarországtól való elszakadást. A püspöki jogok biztosítva vannak itt is az első § által. Magyarországgal pedig éppen szorosabban egyesülünk, a mennyiben a magyarországi püspöki kar munkálataiban is a státus-gyűlés hatásköréhez éppen ugyanazon tárgyak soroltatnak, melyek a huszas bizottmány munkálataiban.

Különben a státus-gyűlés püspök nélkül semmit sem tesz, sőt ha tenni akarna, sem áll módjában. A püspök látja el Erdélyben tanárokkal tanintézeteinket. Ennél fogva, ha a státus-gyűlés a püspökkel szakítana vagy tőle eltérőleg intézkednék, a tanács nevelés-ügy nagy rövidséget szenvedne, sőt a tanítás és nevelés lehetlenné is lenne. Ennél fogva én nemcsak nem nehéznek, sőt könnyűnek tartom az említett §-ban foglaltak feletti kiegyezkedést.

Püspök ő excéja: Magyarországon a paritás elve szerint van minden összeállítva. Ezen alapon én is elfogadnám a kérdéses §-t, de a huszas bizottmány munkálata úgy van készítve, hogy előfordulhat azon eset, midőn az évenként mindig más helyen megtartandó státus-gyűlésen megjelenők számának csak negyed részét fogják tenni a papok.

Kedves Tamás szavazást sürget, mintbogy haza felé intik a sürgős teendőik.

Csató József az igazság és méltányosság tekintetéből indítványozza, hogy az 53. §. elejére ezen szavak után: „a státus-gyűlés“ illesztessék be a következő toldalék: „vonatkozva az 1. §-ban a püspököknek fentartott hatósági körre a püspökökkel egyetértőleg.“

Jakab Bogdán ellenmondást lát abban, hogy a státus-gyűlés a püspökökkel, ki a státus-gyűlésben mint elnök be van foglalva, egyetértőleg intézkedjék.

Berzenczei László füresának találja, hogy a püspök elnök is legyen, s a mellett külön hatalommal is hirjon. Ekkora hatalommal még ő Felsége sem bir. A veto most nem megy.

Nagy Imre csik-somlyói gymn. igazgató a materialismust, atheismust, indifferentismust, s korunk más uralkodó hibáit fel- említvén, ezeket a vallás-erkölcsi nevelés teréről le akarja szorítani. Ezt csak jó felügyelet s a tanszemélyek helyes választása által tehetni. — A püspököknek a tanításra és nevelésre joga van. E jogok meg vannak törve, ha a püspök kezeit megkötjük, vagy épen megengedjük, hogy más kéz nyuljon be ezen dolgok elintézésébe. Nyugodjék meg azért a státus-gyűlés abban, hogy ezen §. módosíttassék, s e végre egy bizottmány kiküldessék.

Horváth János sajnálja, hogy a papok azt hiszik, miszerint csak ők tudnak tanítani és nevelni. Hol van vallás-erkölcsösebb nép, mint Angliában? (zúgás és ellenmondás.) A papok tanítsák a vallást, de ne követeljenek magoknak a tudományokban is elsőséget.

Püspök ő excája komoly s a sajnálat és fájdalom vegyes érzésének kinyomatát magán hordó hangon szól: Látom, hogy sokan e gyűlés tagjai közül az egyház elveit félre látszanak tenni, s oly térre csapnak át, melyen a modern korszellem emberei forognak. Ezt hagyjuk el. Ne vitatkozzunk ily szellemben, hanem menjünk tovább.

Több oldalról zajos kiáltások: szavazzunk! titkos szavazás! névszerinti szavazás! . .

Püspök felteszi a kérdést: marad-e az 53. §. vagy nem?

A szavazás névszerinti felszólítással történvén, a szöveg 42 szavazattal 35 ellenében elvettetett, — 9 nem szavazott.

Most e két indítvány felett kellett dönten: bizottmány küldessék-e ki, vagy a Csató József fennemlített módosítványa elfogadtassék?

Torma István nem helyesli a bizottmány kiküldését. Kik módosítást akarnak, adják be írásba. Egyébiránt úgy látja, hogy a clerus és világiak közt nagy a differentia. A clerus püspöki hatalmat akar, nem kormányzást. Tiszteli és üdvözli a püspököt mint egyházi kormányzót, de oly hatalmat, milyennel Istenen kívül senki sem bír, neki tulajdonítani és engedni nem akar. Ő jó kath. nevű családból származott, s mint ilyen önkénytesen is fogja mindig pártolni a püspöki és papi hatalmat és jogokat a kellő határok közt.

Apostol Alajos: A tanúgyről lévén szó, nem csoda, ha ingerültek vagyunk. Ez a legfontosabb mindazon ügyek között, melyek a státus-gyűlés hatáskörébe tartoznak. Joga van ahoz mind a papságnak, mind a szülőknek, s adja Isten, hogy mind a két fél buzgósággal teljesítse e jogából folyó kötelességét. Meg kell azonban kettőt különböztetnünk, a tanredszert és a tanítás valláserkölcsei oldalát. Az előbbi a közös ügy, az utóbbi egyedül a püspökhöz tartozik.

Ugron Lázár jegyzőkönyvbe kívánja vétetni, hogy a többség által elvetett szöveg ellen a kisebbség óvást jelent be.

Groisz Gusztáv nem pártolja előbb szólót addig, míg nem látja a módosítványt, mely olyan lehet, hogy az óvást szükségtelessé teszi.

Kardos Ignác a püspök felügyelői jogát kívánja biztosíttatni.

Barts Ferencz az 53. §. f) pontját, mely így hangzik: „az erdélyi katolikus tan- és nevelési ügy felett önállólólag intézkedik,“ következőleg vélné kibővíthetőnek: az erdélyi katolikus tan- és nevelési ügy felett tekintettel az első § szabványaira (a püspöki joghatóság biztosításáról) önállólólag intézkedik.

Lönhárt Ferencz: Az 53. §-ban a különféle alapokról, alapítványokról, iskolákról, tanrendszerről van szó. Ezekben kellene meghatározni a püspök és a státus-gyűlés hatáskörét. Az alapokat illetőleg van fekvő jószág és pénzalap. A fekvő jószágot majd a cath. commissio, majd a püspök kezelte. Abban tehát nehézséget nem látok, hogy most a státus kezelje. A pénzalapokat

48 előtt a cath. commissio, melynek a püspök is tagja volt, tartotta felügyelete alatt. Az idegen politikai hatóságok magoknak követelték volt; de az áldottemléktől Kovács Miklós tiltakozott az ellen, Hajnald Lajos ő excéja pedig kivívta azokra nézve közvetlen befolyását, és státus nem léteben egy maga intézkedett. Most pedig a kath. státus jogai helyreállítván, nem látok abban nehézséget, hogy a pénzalapok kezelése hatáskörébe tartozzék. Az alapítványokra, vagyis ösztöndíjakra nézve a német ministerium azt rendelte, hogy a püspök tudta nélkül ki ne osztassanak; azonban akkor nem volt státus, hanem egyedül a püspök tudott örködni fölöttök. Most a státus jogai helyre állítván, azokra is meg kell engedni befolyását, úgy azonban, hogy az alapítók szándéka tiszteletben tartván, azoknak osztassanak ki, kiknek joguk van hozzá, természetesen a melyek a püspökre vannak bízva, annak kezelése alatt maradván ezutánra is. Az elemi iskolákat illetőleg, hol a község választotta a tanítót, ott válaszsza ezután is a község a püspök megerősítése mellett, hol pedig a püspök nevezte ki, nevezze ki ezután is. A gymn. tanárok kinevezésében úgy lehetne intézkedni, hogy állomásuk rendszerezése után vagy a püspök praesentatioja után a státus-gyűlés, vagy annak előterjesztésére a püspök nevezné ki őket. A tanrendszer meghatározásában tartanók magunkat Magyarországhoz. Mi ott nem ártalmas, nekünk sem lesz hátrányunkra.

Berzenczei László: Püspök ő excájának joga van ki nevezni kanonokat, plébánost, esperest, gymn. tanárt, elemi iskolai tanítót; ő excellentiája elnöke a státus-gyűlésnek, fele a státus-gyűlésnek, mindene az egyháznak. . . Én sokat jártam a világon, mert mint tudva van, hogy a német mondja, vogelfrei voltam; azonban még fejedelemnél sem láttam ekkora hatalmat. Nagy Imre úrnak akarok felelni. Monstrumokról beszélt, melyektől fél. Én is nevezhetek egyet, melytől az egész gyűlés félhet: és ez a cultusministerium. Ha a tisztelendő majoritás mindent a püspök kezébe központosít, félhetni, hogy eljön az a monstrum és nemcsak a jus circa, hanem a jus in sacrat is elviszi, mit úgy hiszem nem szeretnének. Jó volna tehát minket mindenből ki nem rekeszteni. Most tanácsot kérünk a püspöktől. Engedjen, mert holnap, holnapután sem tőle, sem mástól nem kérünk.

A mint látszik, a vita ismét sikamlós térre ért, azért többen azt a tárgyhöz visszavezetni ügyekezvén, a tett módosítványokat még egyszer felolvastatni kérék. Csató és Barts módosítványait egymásután felolvassák.

Mikó Mihály Csató módosítványát nem pártolja, mivel abban némi anomaliát lát, minthogy a püspök, mint elnök, úgy is egyetért a státus-gyűléssel.

Berzenczei László elfogadja Barts módosítványát.

Többen a Csatóé mellett nyilatkoznak.

Ugron Lázár óvást tesz, ha nem a Barts módosítványa fogadtatik el.

Torma István, Kedves Tamás Bartsét fogadják el.

A termet mindegyre növekedő zaj töltötte be.

Végre a felállással végbe ment szavazás Csató módosítványa részére döntött s az 53 §. legelső sora így állítatott meg: A státus-gyűlés vonatkozva az 1. §-ban a püspöknek fenntartott hatósági körre a püspökkel egyetértőleg s. a. t.

Most Groisz Gusztáv emelt szót, kijelentvén, hogy miután nem a Barts Ferencz módosítványa fogadtatott el, a ki-sebbséggel együtt óvást tesz, annál is inkább, minthogy ezen §-nak a Csató módosítványával annyira ki van véve éle, hogy a státus-gyűlés a püspök akaratja nélkül semmit sem tehet, s így az erdélyi státus annyit sem nyert, mint a magyarországi, ha nem oda tértünk vissza, a hol voltunk.

Ennyi ellenhatás és merev ellenszegülés hatása alatt mind szellemileg, mint testileg kifáradva a főpásztor, nem csodálkozom, hogy az elnökségtől való felmentetését kérte a gyűléstől.

A felmentés nem történt ugyan meg, de a gyűlés délután háromnegyed 4 órakor hullámzó érzületek közt oszlott el.

X.

Délután fél 7 órakor ismét együtt voltunk

Gyertya-fény ömlött el a teremben s némi ünnepélyes színezetet kölcsönzött a hosszú asztal körül ülő gyülekezetnek.

Féltünk, hogy püspök ő excja kimertültsége miatt ki fog

maradni, azonban nemsokára arczán a komolyság kinyomatával megjelent.

Groisz Nándor olvassa a VII. fejezetet az erdélyi püspökmegyei rom. kath. státus közvagyonáról.

Püspök ő excája: Az egyház státus-vagyont nem ismer, hanem igen egyházi vagyont; azért azt kellene tenni: az erdélyi püspökmegyei rom kath. egyház közvagyonáról.

Jakab Bogdán: A státusban mindenki benne van.

Berzenczei László: Az 53. §. óta minden vagyon ő excellentiájáé. (Zugás.)

Püspök ő excája: Az egész anyaszentegyházban mindent az a czim: egyház. Különben azt sem bánom, ha e kifejezés: státus meg is marad.

Imets Jákó: E mondatból: „A tanulmányi alap, hová tartozik a kolozsmonostori uradalom és a kolozsvári rom. kath. nyomda is,“ az „is“ maradjon ki. (Elfogadtatik.) Ide kell még sorozni az Erzsébet-kórházat is.

Egy hang: Az a kolozsvári plébániáé.

Bocskor Mihály: Ha jól emlékszem, az úgynevezett „németek kórháza“ a státusé. A státus vagyonához kell számítani az iskolai és nevelői házakot is.

Groisz Gusztáv: Minden egyes házat és birtokot nem lehetett előszámolni; az igen hosszadalmas lett volna.

Többen: Marad a szerkezet.

Groisz Nándor jegyző olvassa a VIII. fejezetet az „egyházi főtanács“-ról.

Püspök ő excája: Az egész fejezetben nincs semmi említés a főtanács összeköttetéséről a püspökkel. Eddig pedig meg volt az összeköttetés. A catholica commissio semmit sem intézett el a püspök tudta nélkül. A főtanács egyházi és iskolai ügyeket fog kezelni. Ezeket pedig a püspök nélkül el nem intézheti.

Ráduly János: A practicuma hogy van? Kivel és miről fog a főtanács közlekedni? A felek hová folyamodjanak? A főtanács minő úton fog a felekkel közlekedni?

Berzenczei László: Nem szólok hozzá, mert az 53. §. mindent elvett.

Püspök ő excája: én csak reflexiókat teszek. A gyűléstől függ reflexioimat tekintetbe venni.

Groisz Nándor odább olvas egészen a 65. §-ig.

Püspök ő excája: E §-ban, mely a főtanács összeállításáról szól, a paritás nincs megtartva.

Ráduly János: E főtanács elnöke legyen a püspök.

Ferenczi József: Tartassék meg a paritás.

Hubácsék Ádám: Az előadó legyen egyházi.

Kardos Ignác: Nagy anomalia, hogy a státus-gyűlés elnöke ne legyen egyszersmind a főtanács elnöke, s hogy miután a 26. §-ban az egyházi rend örökös kisebbségben hagyatott, itt legalább ne legyen kellő arányban képviselve.

Imets Jakó: Püspök ő excája tervezetének utolsó cikkelye kifejezi az egyházi főtanács és a püspöki hatóság közötti viszonyt

Jósika Lajos b. ő excája: Mert a tervezet szerint a főtanács székhelye Kolozsvár, ott pedig míg a világi rendből elegendő számmal lehet találni olyanokat, kik fizetés nélkül elvállalják az egyházi tanácsosságot, de az egyházi rendből nem: azért nincsenek az egyháziak külön említve. Különbön a státus-gyűlésre van bízva, mennyi egyházi és mennyi világi tagot válasszon.

Ráduly János: Ha nincs Kolozsvártt elég személyzet, van más helyen; azért meg lehet tartani a paritást.

Bocskor Mihály: Ubi episcopus, ibi ecclesia. Én sem vagyok a mellett, hogy az egyházi főtanács helye Kolozsvár legyen. A paritást azonban nem pártolhatom; mert a clerusnak most is tulnyomó befolyása van a gyűlésen.

Ferenczi József: Mikor paritást követelünk, nem követelünk tulnyomó befolyást. Minek hányják föl mindig csak azt, hogy a clerus tulnyomó akar lenni.

Bocskor Mihály szólni akar; de nagy zajjal kiabálják: Eláll, eláll!

Éltes Károly: Az 53. § szakasztotta kettőfelé a gyűlést, melynek módosítása mellett nem szavaztam. A két fél vitatkozásában tehát részem sincs. Ennél fogva bizalommal szólhatok. Ha azon cikkely által sértve érzi magát a kisebbség, tere meg van, melyen orvoslást kereshet. A jegyzőkönyvben szabad megtenni óvását. Ama cikkely azonban nem elég ok arra, hogy visszatarthatózkodják minden további tanácskozástól. Még fontos ügyek fog-

nak előjönni, melyekhez a közjó érdekében mindnyájunknak hozzá kell szólni. A mi az én nézetemet a 65. §-re nézve illeti, minthogy az egyházi tanács felelős a státus-gyűlésnek, nem vélem megegyeztetetőknek, hogy a püspök elnöke legyen az egyházi tanácsnak; azt azonban jónak látnám beiktatni e cikkelybe, hogy a püspöknek bármily pereczben s alkalommal joga legyen a főtanács működéseit ellenőrizni, és pedig azon okból; mert a főtanács sok fontos ügyet kezel, melyekben ha egyszer nagy hiba követtetik el, nehézség azon hibát később a státus-gyűlésnek helyreűtnei. (Nagy zaj)

Püspök öccsája: Az nem elegendő; mert az ügyek rendes kezeléséből nem lehet kihagyni a püspöki hatóságot.

Benedicti Albert nagy zaj között valamit mondott, mit azonban nem érthettünk meg, és csak Mikó Mihály alábbi szavai-ból következtetjük, hogy az eddig felszólalt papoknak valami rendreűtasítás félét akart adni.

Borzenczei László: A majoritásnak gyengédnek kell lenni. Én az 53. §. után semmiről sem tudok semmit.

Mikó Mihály: A heves vitatkozást és zajt természetesnek találom; azonban a rendreűtasítás egyedül az elnök hatásköréhez tartozik.

Bocskor Mihály: Én nem akartam senkit sérteni. Nyilatkozatomat félreértették.

Éltes Károly: A tisztelt világi urakat szándékomban sem volt sérteni. Midőn azonban sajnálattal kell tapasztalnom elidegenedéseket azon okból, mert azt vélik, hogy a clerus véleménye egészen püspökjétől függvén, vele tanácskozni nem lehet, bátor vagyok kijelenteni, hogy a püspök nekem csak oly püspököm, mint a kath. híveknek. Ne véljék tehát, hogy a püspök kényszerítette volna a papságot azon nézetekre, melyeket nagyobb része elfogadott. A papságnak szűlői, testvérei, rokonai, barátai a világiak közt vannak. Ellenséges indulatról tehát szó sincs. Ez az én érzelmem, s e szerint szólottam mindig a nélkül, hogy sérteni lett volna szándékom.

A vitatkozás hevében sokan személyeskedésre mentek át, mit talán a túlfeszített ingerűlttség rohamos kitörése okozott.

De sokat nem az indulatok hatalma ragadott, hanem a megfontoltság és előrelátás vonzott a szóváltásra.

A szóban forgó egyházi igazgató-tanács a státus-gyűlés sark-

pontja. Azon fordul meg az egész ügykezelés. Az adminisztrálja az egyházi, iskolai és alapítványi vagyont. Az érvényesíti az évenként tartandó nagy gyűlés határozatait. Az igazgatja a tan- és nevelés-ügyet. Az utalványozza az illető alapokból a fizetéseket. Szóval az intézkedik mindazon ügyekre nézve, melyek az erdélyi püspökmegyei rom. katolikus státus törvényes autonómiájára vonatkoznak.

És egy ily nevezetes testület szervezésénél a huszas bizottmány először nem tartotta szem előtt azt, hogy tagjai papok és világiak egyenlő számmal legyenek; másodsor kizárta a püspököt nemcsak az elnökségből, hanem még a jogerővel bíró részvételből is, csupán annyit engedvén meg, hogy mikor tetszik, megjelenhetik a heti gyűléseken.

Ennél több befolyása van a püspöknek a catholica commissio mellett, mert ez az ő megkérdezése nélkül nem szokott intézkedni.

Azon viszonyt kellett tehát mindenesetre meghatározni, melyben a püspök és az egyházi főtanács egymással állanak.

De épen ez idézett elő harezot a tanácskozás folyamában.

A világi katolikusok nem voltak hajlandók elfogadni oly módosítványt, mely az egyházi főtanácsra nézve némi megszorítást okozna a püspökkel szemben.

A papság pedig azt nem akarta, hogy az egyházi főtanács a püspöktől egészen független legyen, sőt nála még nagyobb hatalmat képezzen.

Innen támadt a nagy úr, mely a papi és világi státust egymástól elválasztotta s küzdelmet idézett elő.

A kérdés az által lön keresztülvágya, hogy Imets Fülöp Jákó püspök ő excéja tervezetének utolsó czikkelyét a huszas bizottmány munkálatának 65. §-a után boiktatandónak indítványozá. Érintett § így szól: „A megyés püspöknek az egyházakra, iskolákra, alapítványokra, növeldekre eddig gyakorolt befolyása és hatásköre érintetlen és sértetlen fentartatván, hivatali viszonya ezen egyházi főtanácshoz az által nyer gyakorlati kifejezést, hogy a) az egyházmegyéből egyházi, iskolai és alapítványi ügyekben felterjesztendő kérvények, jelentések és bármely más hivatalos iratok czentül is hozzá intéztetnek; b) általa véleménye kísérete mellett tárgyalás végett az egyházi főtanácshoz áttétetnek; c)

minden egyenesen az egyházi főtanácsához menesztett fontosabb tárgy elintézés előtt vele hivatalosan közöltetik, rendelvények véleménye és ajállata tekintetbe vételével hozatnak és d) a főtanács határozmányai az illetők értesítése végett hozzá átiratnak; e) a püspök intézkedései ellen föllebbező folyamodványokat a főtanács nem fogad el.“

Jósika Lajos b. ő excája: E czikkelyt teljességgel el nem fogadhatom, s ha a többség elfogadja, előre is óvást teszek ellene.

Groisz Gusztáv: Én is kénytelen leszek ellenvéleményt adni a jegyzőkönyvbe. A státus-gyűlés hatáskörébe vágó ügyekben eddig a kormányzék függetlenül intézkedett, a püspök véleményét ugyan némelykor kikérte, a nélkül azonban, hogy határozataiban ahhoz lett volna kötve; mert hisz azok mindig a főkormányzék nevében kéltek, s ha valakinek kifogása volt ellenük, nem a püspökhöz, hanem az udvari korlátnoksághoz s illetőleg a ministeriumhoz appellált. De hogy a püspök intézkedései ellen panaszkodni nem lehetne, annak én soha semmi nyomát nem láttam.

Püspök ő excája: Az egyház törvényei szerint a püspök intézkedései ellen nem valamely világi forumnál, hanem csak a romai széknél lehet panaszkodni. A főtanács nem lehet appellatorium foruma a püspöknek; mert akkor a püspök alája volna rendelve alattvalóinak. Én az ügyet szavazatra bocsátom. Ha elfogadják, jó; ha pedig nem, nekem is szabad tiltakoznom.

Horváth János: Névszerinti szavazást kérek.

Keserű Mózes: Kivántam volna betenni a püspök elnökségét, hogy két forum ne legyen; de mivel nem fogadják el, nem szavazok.

Csató József: Aze) pontot módosítás nélkül nem fogadom el.

Többen szavazást sürgetnek.

Püspök ő excája fölteszi tehát a kérdést: elfogadják-e az indítványozott §-t vagy nem?

A szavazás névszerinti felszólítással történvén 42 mellette 36 ellene van; 8-an nem szavaznak.

Jósika Lajos b. ő excája: Óvásomat bejelentem s holnap írásban benyújtom. A kisebbség egyhangulag pártolja Jósika Lajos b. ő excája óvását.

Groisz Nándor jegyző odább olvas egészen a huszas bizottmány munkálatának 69-ik, s az elfogadott szerkezethez

70-ik §-áig, mely így szólott: „Az egyházi főtanács állandó székhelye Kolozsvár, hol a státus valamelyik házában számára rendes hivatali helyiség berendezendő.

Többen: Kolozsvárt nem fogadjuk el.

Ráduly János: Módosítsuk így: egyelőre Kolozsvár.

Torma István: Capacitalni nem lehet, azért röviden beszélve azt mondom, maradjon Kolozsvár.

Ferenczi József: Maradjon ki az „állandó” szó. A státusgyűlés egyszer mindenkorra nem kötheti magát egy városhoz.

Groisz Gusztáv: Mit vétett Kolozsvár az erdélyi katolika egyháznak? Azt-e, hogy polgárainak nagy része folytonosan hű maradt őseink vallásához? Azt-e, hogy most is legtöbb katolikust számlál kebelében? Azt-e, hogy kebelében vannak a katolikusok legfőbb iskolái? Azt-e, hogy Erdély fiatalságát neveli? Azt-e, hogy önöknek nagyobb része Kolozsvárnak köszöni tanulmányait és művelődését? Azt-e, hogy a kath. státus vagyonának legnagyobb része határain fekszik? Ha mi oly szerencsétlen tervezetet hoztunk ide, hogy a többség kedvét meg nem nyerte; ha mi ott és itt kifejtett fáradozásaink által, melyet a kath. ügy érdekében tettünk, önök nem tetszését vontuk magunkra: Kolozsvár bűnhődjék-e érte? Éu részemről Kolozsvárhoz hűtelen lenni nem akarok. Jellemző lenne, ha Kolozsvár ellen is szavazni kellene.

Apor János: A főtanács székhelye csak is ideiglenesen legyen Kolozsvár.

Ugron Lázár: Kolozsvárt legalább van hely költség nélkül.

Berzenczei László: Eddig mind azt énekelték: Enyed a világ közepe. Azonban a 66. §. óta minden megváltozott. Most én is azt mondom: K.-Fehérvár a világ közepe. Itt van a püspök, itt a státus, tehát a főtanácsnak is itt kell lenni.

A többség mind erősebben kívánta, hogy az állandó szó helyett ideiglenes tétessék, s az elfogadott szövegben mégis — nem tudjuk mi módon — csak az állandó van kihagyva.

Groisz Nándor jegyző végig olvassa a szerkezet utolsó fejezetét is, mely változtatás nélkül elfogadtatván, a részletes vita is befejeztetett.

Püspök ő excéja: Itt hiányzik még valami. Erdély Magyarország politikailag s hierarchiailag is része. E szerkezet pedig

elkülönzi Erdélyt Magyarországtól. Mibe, úgy hiszem, közlünk senki örömet beleegyezni nem fog. Tegyük tehát bele azon kijelentést, hogy ha a körülmények engedik, a kettő összekapcsolásába a státus-gyűlés beleegyezik. Ennek azon practicus eredménye lenne, hogy ha lesznek ügyek, melyekben tovább kell folyamodnunk, Magyarországon forumat találunk. Azon főtanács, mely Magyarország kath. érdekei fölött örködni fog, Erdélyt is szárnyai alá fogja fogadni.

Mikó Mihály: Tisztelettel hajlok meg excellentiád véleménye előtt. Valamint mindig a politikai unio mellett küzdöttem, úgy nem vagyok ellensége az egyházi összeköttetésnek is. Azonban ma még csak tervben létezik az egyházi főtanács Magyarországon; tehát időelőtti volna kimondani, hogy alája rendeljük magunkat. Midőn meg lesz alakulva az egyházi autonomia s be lesz állítva Magyarországon is azon antonomicus egyházi főtanács, örömmel csatlakozom.

Berzenczei László: A gyűlésnek, mint vélem, vége van. Mi, a nép képviselői nem vettünk semmiben részt. Minden a mi nézetünk ellen történt. Azért nem szeretnénk a nép nevében föliratokat készíttetni.

Csató József Mikó Mihály nézetét pártolja. Midőn Magyarország katolikusai magukat szervezték, csatlakozni fogunk.

Simon Elek: Mi az erdélyi püspökséget szerveztük. Ha Magyarország magát szervezi, csatlakozni fogunk. Berzenczei László nézetét nem osztom. A gyűlés törvényesen járt el teendőiben. Bizottmányt küldött ki, s annak munkálatát ha a többség módosította is, valamint ő excájának, úgy a kisebbségnek is joga van véleményét felsőbb helyre juttatni. Ezt meg is tesszük; mert életkérdésről van szó. A többi nem tőlünk függ.

Groisz Gusztáv: Abban nem látok sérelmet, hogy kisebbségben maradtunk, s nem is azért akarok óvást tenni, hanem azért, mert azon kérdésektől, melyekben eltértünk egymástól, az autonomiának, melyet mindig ohajtottam, létele függ.

Püspök ő excája: Szeretném egy záradék-cikkben kifejezni Magyarországgal való összeköttetésünk iránti ohajtásunkat.

Groisz Gusztáv: Szabályban nem tehetjük, mert Magyarország még szervezve nincs, hanem a jegyzőkönyvben mint ohajtást megenlíthetni.

Püspök ő excája: E szerint a tanácskozásoknak végén volnánk. Ohajtásom mindig az volt, hogy békeséget és egyetértést hozzak, és semmiesetre sem egyenlenséget. Midőn püspöki széket elfoglaltam, akkor is a béke szavával köszöntöttem be, s azon szóhoz iparkodtam mindig hű maradni. Azonban többször meg kellett győződnöm, hogy a szeretet nem mindig képes a békét és egyetértést fentartani, s hogy mély igazság rejlik a zsoltáros ama szavaiban: *justitia et pax osculae sunt; veritas de terra orta est, justitia de coelo prospexit*.“ A tartós, a szilárd béke az igazságon alapul. Az igazságért azonban küzdeni kell; nem mintha elismerni nem akarnák, hanem mert nehezen látják be. Azért némelykor ki az igazságért küzd, a békét egyelőre kénytelen feláldozni; de csak azért, hogy annál erősebb alapot szerezzen neki. Fájt nekem, hogy mindenben egyet nem értettünk mindnyájan. Fájt, mikor láttam, hogy el kellett szakadozni. Még akkor sem tudtam örüvendeni, mikor ohajtásom teljesedett. Ott is fájt, hogy látnom kellett a vélemények megoszlását. Fontalják meg azért azon tisztelt urak, kik az egyháziakkal egyet nem értettek, helyzetemet. Mint püspök felelősséggel tartozom Istennek, az anyaszentegyháznak s minden kath. hívőnek. Nagyravágyó és önző nem vagyok. Ez távol volt tőlem mindig. Egvedül meggyőződésemet követtem abban, a mit tettem. S ezt önök is megvárták tőlem. Kell, hogy a püspök szilárd férfi legyen s ne engedje magát minden kis szélről hányattatni. Ha ingatag volna, hivei minő bizalommal keresnének benne támaszt? Ha némelyekben visszatetsző voltam, emlékezzenek meg állásomról s elnézők leendnek. Szántszándékkal nem akartam senkiben kedvetlen érzelmeket kelteni. Örömet volnék nem száz, hanem százezer katolikus közepett, ha azok nem a mai világ divatos véleményeibe, hanem az anyaszentegyház elveibe volnának beavtva. Azok megértenék a pásztor szavát s a pásztor is megértené azoknak hangját. Én a vélemény-különbséget nem a bizalmatlanságnak tulajdonítom, hanem a mai világ divatos gondolkodás-módjának. Ez az oka, hogy érthetlen a pásztor szava. Az Üdvözítő mondotta tanítványainak: „A világba küldöttelek titeket, de nem vagytok e világból valók.“ — Küzdelemre voltak küldve az apostolok a világba s küzdeni kell utódaiknak is. Azok küzdenek is a nélkül, hogy vissza-

rettennének a nehézségtől. Küzdenek a világgal s a világ velök. Azért van az ellenkezés; azért van, hogy egyet nem érthettünk. Azonban eljön az idő, midőn könnyebb lesz a kiegyezkedés. En örömet megosztom hatalmam azon részét, melyet megosztani lehet. Mindenütt beleegyeztem, hol tehettem. Hajlíthatlanságról nem vádolhatnak engem. Hol azonban lelkiismeretemmel ellentétbe jöttem volna, ott használtam azon szabadságot, hogy meggyőződésemet nyilváníthassam. Örvendek, hogy hosszú fáradság után ily szerencsés eredményre juthattunk. A mi észrevételeim vannak, azokat meg fogom tenni, mint hivatalom kívánja. Nem írok semmit, mit mindenkinek tudtára ne adhatnék. Köszönöm a kitartó békétűrést. Engedje az ég, hogy legyen üdvös gyümölcse. Engedje az Úr Isten, hogy anyaszentegyházunk, mely oly roppant pusztulás után másfél század óta oly szépen gyarapodott, a több munkás kéz ápolása alatt még szebb eredményeket mutathasson föl. A mindenható Úr Isten áldja meg mindnyájokat! Holnap 9 órakor, ha méltóztatnak eljönni, hitelesítjük a jegyzőkönyvet, felolvassuk a feliratokat, s kiknek észrevételeik vannak, szivesek lesznek megtenni.

E szavak után ő excája a gyűlés dörgő éljenzései között belső termeibe vonult, a gyűlés tagjai pedig Jósika Lajos b. ő excája vezetése alatt testületileg tiszteletöket tették.

XI.

Miután a febr. 14-ki utolsó közgyűlésen tanácskozásaink befejeztettek, szükségesnek tartjuk közölni a többség által elfogadott tervezetet úgy, mint következik:

Az erdélyi püspökmegyei romai katolikus státus szervezete,

**mint azt a státus ez évi febr. 13., 14. és 15-iki
közgyűléseinek többsége elfogadta.**

Előszó.

Az egyházat mindenhol és mindenütt jogosan megilleti az önkormányzat. Erdélyben az a köztörvény által is biztosítva lévén, a változott politikai kormányrendszerből keletkező egyházközi

viszonyok szülkegessé tevők a régibb kath. státus kifejlesztését és megállapítását, minek folytán a következők állítatnak meg:

I. FEJEZET.

A szervezetnek alapvonalai.

1. §. Az erdélyi megyés püspöknek az egyházi és országos törvényekből folyó jogi és hatósági köre az e szabályokban foglalt határozatok által nem érintetik, és teljes érvényében fentartatik.

2. §. Az erdélyi püspökmegyei rom. katolikus státus az öt törvényesen megillető autonómiája folytán önállólag és függetlenül intézi a hatáskörébe tartozó ügyeket.

3. §. Ezen egyházi autonómiát gyakorolja a) az egyházi községekben a község tagjaiból alakult gyűlés és a gyűlésben választott egyház-községi tanács; b) az esperesi kerületekben az egyes községek papjaiból, képviselőiből, s némely hivatalosokból alakuló kerületi vegyes gyűlés; c) az egész egyházmegyére nézve az esperes-kerületi és más képviselőkből, valamint a választás alá nem eső papi és világi tagokból álló státus-gyűlés, és az állandó egyházmegyei főtanács.

II. FEJEZET.

Az egyház-községi autonómiaról s annak hatásköréről.

4. § Minden plébániában az egyház és iskola ügyeit ugyanazon egyház-községnek arra jogosult tagjai intézik és gondozzák: a) együttesen az egyház-községi gyűlésben, — b) állandóan az egyház-községi tanácsban, a helybeli lelkipásztornak mint reudes elnöknek vezérlete alatt, s a kegyuri jogoknak épen fentartása mellett. —

A fiókegyházak — hacsak külön érdekek és tekintetek mást nem kívánnak — önkormányzati tekintetben is az anyaközséghez csatoltatnak.

5. §. Az egyház-községekben minden kath. családfő, ki önálló házat tart és semmi bélyegző és botránykoztató cselekedettel keresztény katolikus jellemét be nem szennyezte, az egyház-községi gyűlésnek tagja, s mint ilyen szavazattal bír az előforduló egyház-községi ügyek elintézésében.

6. §. Az egyház-községi gyűlés (megye-gyűlés) hatásköre kiterjed a községi templom- és iskolára, ezeknek vagyonára, a

községben létező egyes alapítványokra, az egyház-községi tanács tagjainak és az esperes-kerületi-gyűlésre, illetőleg a státus-gyűlésre küldendő képviselőknek, továbbá a kántortanítónak megválasztására, végre a lelkész választására is az arra jogosult községekben.

7. §. Az egyház-községi gyűlés rendszeren minden évben egyszer összehívandó, hogy az azon évben lefolyt egyházi ügyek állásáról, az egyház és iskola sürgősebb szükségéről értesítések és ezek iránti intézkedéseit megtehesse.

8. §. Midőn a megyés-püspök az évi státus-gyűlést kihirdeti, minden egyes plébániában egyház-községi gyűlést tartatik avégből, hogy az esperes-kerületi gyűlésre és illetőleg a státus-gyűlésre képviselőit megválasztza.

9. §. A hány ezer lélekből áll a községi gyűlés, annyi választót küld a kerületi gyűlésbe; ha pedig ezernél kevesebb tagból állana a községi gyűlés, akkor is küld egy képviselőt. — A kerületi gyűlésbe küldendő tagok választása szótöbbséggel történik.

10. §. Ezen gyűlésben a választáson kívül értekezik a község a státus-gyűlés elé terjesztendő kívánatairól és kérelmeiről.

11. §. Ha időközben az egyház-községnek valamely fontosabb ügye foreg kérdésben, és a plébános, főgondnok vagy egyház-tanács jónak látják, rendkívüli közgyűlést hívathat össze.

12. §. A gyűlés napját az elnök, a ki rendszeren a plébános, ennek akadályoztatása esetén a főgondnok — határozza meg és hirdeti ki, s ugyanakkor tudósítja a községet a gyűlés tárgya- és céljáról is.

13. §. Az egyház-községi gyűlésen (megye-gyűlésen) kívül az egyház-községet minden parochiában állandóul képviseli az egyház-községi tanács, mely áll: a) a főgondnokból, b) az algondnokból, c) a kisebb községekben hat, a nagyobbakban tizenkét egyház-községi tanácsosból, — kik a községi gyűlésben szavazattöbbséggel választatnak. Ezek közül a fő- és algondnok a püspökmegyei főhatóság megerősítése alá tartoznak.

14. §. Ezen hivatalokra oly helybeli községtagok választ-hatók, kik értkoruak, keresztény jámbor életet élnek, s mint ilyenek egyházi s iskolai tartozásaiknak eleget tesznek

15. §. A megválasztott egyházközségi tanács és algond-

nok működése 3 évig tart, a főgondnok hivatala állandó leendő és csak halál, lemondás, vagy felmentés által szűnik meg. Az egyház-községi tanácsosok mellé egy-két póttag is választandó a végből, hogy halálozás- vagy más okbólü üresedés esetén az üresség azonnal betölthetessék. Ha ily póttagok előlegesen megválasztva nem lennének, az üresség az előbbi választás alkalmakor a belépettek után legtöbb szavazatot nyert tag által fog pótoltatni. Három év múlva a lelépő tagok újból megválasztathatnak.

16. §. Ezen egyházközségi tanácsnak is elnöke a helybeli rendes lelkipásztor, s ha az gátolva volna, a községi főgondnok. Jegyzőt a tanács maga kebeléből választ.

17. §. Ezen egyházközségi tanács minden hóban egyszer ülést tart, és ezenkívül mindannyiszor, valahányszor az egyház-község érdekei kívánják. Az ülést a plébános hívja össze, vagy akadályoztatása esetében a főgondnok.

18. §. Az egyház-községi tanács hatásköre a kath. templomi, kegyes alapítványi, kegyes intézeti és iskolai vagyounra és a tanügyre terjed, s mindezt kezeli és ellenőrzi a tanhatósági és kegyuri jogoknak épen tartásával.

19. §. Az egyház-községi gyűlés és tanács üléseiről a tanács kebeléből választott jegyző külön jegyzőkönyvet vezet, s ez minden oly ügyben, mely a tenálló szabályok szerint püspöki elintézés, vagy jóváhagyást kíván, a püspöki hatósághoz fölterjesztetik.

20. §. A mely egyházközség. autonomiai jogából kifolyólag magát az egyházmegyei főhatóság beleegyezése hozzájárultával már szervezte, annak szervezete ezen szabály által nem érintetik.

III. FEJEZET.

Az esperes-kerületi vegyes gyűlésekről.

21. §. Az esperesi kerületek képezik az egyházkorináyzatnak közbelső fokozatu testületét, mely a hatása körébe eső ügyeket intézi; ennek tagjai: a) a kerület lelkipásztorai és más a kerületben hivataloskodó megyei áldozárok; b) a kerületben létező középtanoda és növelde igazgatója és a középtanoda egy képviselője; c) a világi rendből állásuknál fogva: a kerületben lakó legfőbb kath. hivatalnok és olyan egyes patrónasok, kik

papot és egyházat tartanak; d) választás útján a községeknek választott képviselői; e) a kerületi főgondnok és két algondnok.

22. §. A kerületi gyűlés teendői: a) egy állandó kerületi főgondnokot a kerületben lakó azon hivekből, kik vallási buzgóságuk, szellemi műveltségük, vagyoni állásuk, s mindezeken alapuló tekintetekenél fogva kiválólag képesek az egyház és iskola ügyeit előmozdítani, szótöbbséggel megválaszt, és megerősítés végett a püspöki hatósághoz felterjeszt — hasonló eljárást követvén a kerületi két algondnok megválasztásában is; b) megválasztja a státus-gyűlésre küldendő papi és világi képviselőket — a papi képviselőt a papok a rendes esperesi elnöklelet alatt; a világi képviselőt a főgondnok elnöklelet alatt csak a világiak választják szótöbbséggel; c) az egyház-községi tanácsok részéről hozzá be terjesztett ügyeket elintézi, tehát határoz azokban, ha pedig az ügy hatáskörét felülmulja, azt az illető felsőbb hatósághoz véleménye kíséretében felterjeszti; d) a kerületben levő községi iskolák ügyeit ellenőrzi, és e részben a szükséges intézkedéseket megteszi; e) az esperesi kerületet, vagy annak több községeit illető közös vagyont kezelteti, czélszerű jövedelmezése felett őrködik, és a kezelésről szóló számadásokat megvizsgálja.

23. §. E gyűlésnek elnöke a kerületi esperes, vagy akadályoztatása esetében az alesperes, mindkettőnek akadályoztatása esetében a kerületi főgondnok.

24. §. A kerületi gyűlés minden évben rendesen egyszer, szükség esetében többször is az elnök által egybehívandó.

25. §. A gyűlés isteni tisztelet tartása után összetul, jegyzőt és az elnök mellé két szavazatszedőt választ.

IV. FEJEZET.

A státus-gyűlés alakulása és szervezése.

26. §. A státus-gyűlés az erdélyi püspök elnöklelet alatt vegyesen alakul az egyházi és világi rendből, — tagjai:

I. Az egyházi rendből:

a) a székesegyházi káptalan 10 rendes tagja; b) a püspöki szent széknak a káptalani 10 rendes tagon kívüli 6 ülnöke, ki-
ket a püspök e czélből meghív; c) tizenhat kerületi esperes,

akadályoztatásuk esetében, vagy ha már más minőségben a státus-gyűlés tagjai lennének, az illető kerületi jegyző; d) a k.-fehérvári püspöki lyceum hittani karának négy rendes tanára; e) az erdélyi püspöki megyében szerzetes házakat bíró rendek tartományi főnökei, kik akadályoztatásuk esetében a rendnek valamely tagja által helyettesíthetetik magukat; f) a n.-szebeni árvaház és minden rom. kath. növeldek igazgatói; g) a lelkeszséggel foglalkozó papság 26 képviselője.

II. a világi rendből:

h) az erdélyi püspöki megyéhez tartozó rom. kath. főtisztok, úgymint: főispányok, főkirálybírák, főkapitányok és a szab. kir. városok polgármesterei; i) a 16 espereskerületi világi főgondnok; k) a 16 espereskerületből 44 világi képviselő; l) a nagyobb községek egy-egy képviselője, valamint általában azon egyházi községek képviselői, melyek kegyuri joggal bírnak; ilyen képviselő lesz 42.

III. egyházi vagy világi minőségre való tekintet nélkül:

m) a több plébániában kegyuri jogot gyakorló kir. kincstár két képviselője; n) a magán kegyurak, ha r. kath. vallásuak és kimutatják azt, hogy a kegyurasággal járó egész kötelezettségeket teljesítik és ennek folytán a kegyurak sorába közgyűlési határozat folytán felvételtek; o) a főgymnasiumok igazgatói; p) a főgymnasiumok és algymnasiumok mindenikéből a tanári kar egy-egy képviselője; végre q) az állandó egyházi főtanács tagjai, ha nem volnának már a nélkül is a státus-gyűlés rendes tagjai.

27. §. Az előbbeni §. g) pontja alatt említett 26 papi képviselő a 16 espereskerület között a plébániák száma szerint következő arányban oszlik fel: a székesegyházi, a bányavidéki, a szeben-fogarasi, az erzsébetvárosi, a hunyadi, a küküllői és az aranyos-tordai espereskerületek papsága egyenként egy, — a barczaság-sepsi-miklósvári, az al-csiki, fel-csiki, gyergyói, kézdiorbái, kolos-dobokai, marosi és a szolnoki esperes-kerületek papsága egyenként két, — végre az udvarhelyi esperes-kerület papsága három képviselőt küld.

28. §. A 26-ik §. k) pontja alatt említett 44 világi képviselő

az esperes-kerületek között oly arányban oszlik fel, hogy minden esperes-kerületre legalább egy, — a népesebb esperesi kerületekre pedig a hivek száma szerint körülbelül minden hat-ezer lélekre essék egy képviselő; ennél fogva a) a székes-egyházi kerület küld egy világi képviselőt, b) a bányavidéki kettőt, c) a barcaság-sepsi-miklósvári kettőt, d) a szeben-fogarasi egyet e) az alszik-kászoni ötöt, f) a fel-csiki ötöt, g) az erzsébetvárosi egyet, h) a gyergyói ötöt, i) a hunyadi egyet, k) a kézdi-orbai hatot, l) a kolos-dobokai hármat, m) a küküllői egyet, n) a marosi hármat, o) a szolnoki kettőt, p) az aranyos-tordai egyet, végre q) az udvarhelyi ötöt.

29. §. A 26-ik §. l) pontja alatt említett 42 képviselőt a nagyobb községek és a jelenleg kegyuri jogot gyakorló egyházi községek kegyuri minőségükben és illetőleg nagyobb jelentőségök-nél fogva küldik a státus-gyűlésre, még pedig úgy, hogy minden ilyen község egy képviselőt küld, befolyván ezenkívül — mint község — az esperes-kerületi gyűlésben az esperes-kerület részéről küldendő képviselő választásába is. Ilyen községek és pedig kegyuri minőségük-nél fogva jogosultak: Baróth, Brassó, (Barcaság-sepsi-miklósvári esperes-kerületi községek.); Kozmás, N. Kászón, Cs.-Szentgyörgy, Csik-Szentimre, Cs.-Szentkirály, Cs.-Szentmárton, Cs.-Szentsimon, és Cs.-Tusnád (al-csik-kászoni esperes-kerületi községek); Csicsó, Delne, N.-Bojdogasszony, Cs.-Rákos, Cs.-Somlyó, Cs.-Szentdomokos és Cs.-Szentmiklós (fel-csiki esperes-kerületi községek); Erzsébetváros sz. kir. város örmény és latin szertartású két községe — miután mindkét községnek ugyanazon kegyura van — Ditró, Szárhegy, Gy.-Ujfalu, Alfalu, Gy.-Szentmiklós, (a latin és örmény szertartású egyház külön külön), (gyergyói esperes-kerületi községek); Altörja, Gelence, Lemhény, Polyán és K.-Szentlélek, (kézdi-orbai esperes-kerületi községek); Kolozs-vár szab. kir. város, Jobbágytelke, és Hodos (marosi esperes-kerületi községek); Szamosújvár szab. kir. város örmény szertartású községe, Kadicsfalva, Lövéte, Oláhfalva (szentegyházas), Oláhfalva (kápolnás), Szentlélek, és Zetelaka, (udvarhelyi esperes-kerületi községek); nagyobb jelentőségök-nél fogva jogosultak: Nagy-Szeben, M.-Vásárhely és Udvarhely községek. — Minden anyaegyházhoz hozzáértvén az oda tartozó léányegyházakat is, melyek az anyaegyházzal együtt lesznek ugyanazon képviselő által képviselve.

30. §. A kir. kincstár képviselőit (26. §. m) betűl) az erdélyi püspöki megyéhez tartozó rom. katolikusok sorából ő fel-sége magyar kormánya nevezi ki.

31. §. A státus-gyűlés azon tagjai, kik hivataluknál vagy állásuknál fogva vannak a megjelenésre jogosítva, a gyűlés ál-landó tagjai maradnak mindaddig, míg azon hivatalban vagy állásban vannak, mely őket a közgyűlés tagjaivá tette.

32. §. A képviselők, tartozzanak bármely osztályhoz, há-rom évre választatnak.

33. §. A papság képviselője az esperes-kerületi papság közül választandó.

34. §. A státus-gyűlésre az esperes-kerületek vagy köz-vetlen képviselettel bíró községek részéről (26. §. k) és l) pont) képviselőnek megválasztható a világi rendből való minden rom. katolikus férfiú, ki az erdélyi püspöki megyéhez tartozik, ha élte 24. évét betöltötte, önálló polgári állással, becsületes és erkölcsös jellemmel bír.

Kizáratnak mindazok, kik csőd alá jutottak és a csőd meg-szüntetésével nem nyilvánítottak ártatlanoknak, továbbá kik nye-reségvágyból, vagy a közerkölcsiség ellen elkövetett bűntényért vagy vétségért elítéltek.

35. §. A fő- és altanodák képviselőiket (26. §. p) betűje) a teljes tanári gyűlésben, melyet a státus-gyűlés kihirdetése után az igazgató hív egybe, a megjelentek szavazattöbbségével választ-ják meg a tanári karból.

36. §. A státus-gyűlésre megválasztott képviselők magok iga-zolásául a választási jegyzőkönyv egy másolatával mint megbí-zólevéllel látandók el.

37. §. Megszűnik tagja lenni a státus-gyűlésnek: a) a ki a rom. kath. anyaszentegyház kebeléből kilépik, b) ki a tag-ságra való igényéről önkényt lemond, c) ki oly állapotba esik, melynél fogva a 34. §. második kikezdése szerint a státus-gyű-lésen helyet nem foglalhat, d) a hivatalánál vagy állásánál fogva jogosult tag, ha ezen hivatala vagy állása megszűnik, e) a kegyur (magános vagy község) ha a kegyuri jogból folyó kötelmeit nem-teljesíti, f) a választott képviselő azon tlésszak lejártá után, melyre választva volt, hacsak újból meg nem választatik.

A jelen §. c) és e) eseteiben a közgyűlésből kizárás csak a státus-gyűlés határozata folytán történhetik. —

38. §. Státus-gyűlés minden évben rendesen egyszer tartandó, az elnök azonban jogosítva van rendkívüli gyűlést is egybehívni, ha a felforgó tárgy sürgőssége és fontossága megkívánja.

39. §. Ezen státus-gyűlés elnöke mindenkor a megyés-püspök, székesfőispán esetében a káptalani helynök; — ha pedig azok bár mi okból akadályozva volnának, magok helyett ők neveznek ki elnököt az egyházi rendből.

40. §. A státus-gyűlés rendesen az iskolai nyári szünet alatt lesz megtartandó; — a gyűlés helyét és napját az egybehívó elnök határozza ugyan meg, de mégis amennyire csak lehetséges, a státus-gyűlés minden évben más eszperesi kerületben lesz megtartandó.

41. §. A státus-gyűlést az elnök egy körlevél által hívja egybe, mely a képviselő választásoknak maga rendje szerinti eszközölhetése, illetőleg a szükséges előkészületek megtehetése végett legalább 6 héttel a gyűlés napja előtt szétküldendő. Ezen meghívó-levél kijelöli a státus-gyűlés helyét, idejét és a tárgyalás alá veendő nevezetesebb ügyeket. Ezen körlevél a hivataluknál fogva megjelenésre jogosult tagoknak saját kezükhez, a képviseltetésre jogosult testületeknek pedig saját elnökeik- vagy főnökeik kezéhez küldendő meg.

42. §. A státus-gyűlés mindenkor isteni tisztelet tartásával nyitattik meg.

43. §. Eljövén a státus-gyűlés megtartására kitűzött idő, az elnök a státus-gyűlést a kitűzött helyen és időben megnyitja, a minnek megtörténtével a státus-gyűlés tagjainak igazolása eszközöltetik vagy a státus-gyűlés kebelében, vagy kiküldendő bizottság előtt, — az igazolás megtörténtével a státus-gyűlés alakulnak nyilváníttatik.

44. §. Az alakult gyűlés mindennek előtt megválasztja a két jegyzőt, egyet az egyházi, másikat a világi rendből; ezen választás történhetik felkiáltás útján is, ha azonban tiz tag titkos szavazást kívánna, a választásnak titkosan kell megtörténni.

45. §. A jegyzők három évi tllésszakra választatnak meg.

46. §. Az elnök kitűzi a tanácskozás tárgyait, vezeti az egész tanácskozást és vitatkozást, erre nézve felügyel arra, hogy a

vitatkozás az illem határai között folyjon, a tárgyalás alatt lévő ügytől el ne csapongjon, és általában az e szabályokban meghatározott korlátokat át ne hágja. — Ebből kifolyólag fel van jogosítva az ezen elvek ellen vétő tagokat rendre útasítani.

47. §. A kitűzött tárgyhoz minden közgyűlési tag csak kétszer szólhat, csupán csak személyes megjegyzésre engedtetik meg egy harmadik felszólalás.

48. § Minden státus-gyűlési tagnak joga van a státus-gyűlésen indítványt tenni, köteles azonban az önálló indítványt a gyűlés előtt legalább 24 órával az elnökhöz bejelenteni, ki is azt a gyűlés elébe terjeszti, de csak azon esetben, ha az indítványt még legalább tíz tag aláírta. Az indítvány tárgyalásának idejét és sorát a státus-gyűlés állítja meg.

49. §. A státus-gyűlési határozatok rendszeren a jelenlévő tagok szavazata többségével hozatnak, a szavazatok egyenlősége esetén azon vélemény emeltetik határozattá, melyhez az elnök járult, — titkos szavazás esetében az elnök ily hatálylyal nem bír.

Kivételnek ezen szabály alól az alapvagyon szerzéséről, eladásáról, átváltozásáról vagy megterheléséről szóló határozatok, melyek csakis úgy érvényesek, ha a jelen lévő tagok két harmadának szavazatával hozatnak.

50. §. Joga van úgy egyes tagoknak, mint többeknek egyesítve, a hozott határozat ellen ellenvéleményt beadni és jegyzőkönyvbe iktattatni, ha azt magok igazolása tekintetéből szükségesnek találják.

51. §. A státus-gyűlés minden üléséről jegyzőkönyv vezetetik, mely mindig a következő napi ülésen hitelesítetik; az utolsó napi státus-gyűlésről vezetett jegyzőkönyv pedig, vagy a státus-gyűlés végén, vagy e végre kiküldött bizottság által hitelesítetik.

52. §. A státus-gyűlés határozatait, feliratait és minden kiadványozásait az elnök, ki a státus-gyűlésen elnökölt, és a két jegyző írják alá.

VI. FEJEZET.

A státus-gyűlés tárgyai.

53. §. A státus-gyűlés vonatkozva az 1. §-ben a püspökök fentartott hatósági körre, a püspökkel egyetértőleg a) megállítja

évenként a költségvetést, melynek tervét az egyházi főtanács köteles elkészíteni és a státus-gyűlés elébe terjeszteni; b) a lejárt évről számadások felett végérvényesen határoz; — evégre minden évi státus-gyűlésben a jövő évi számadások előleges megvizsgálására és jelentéstételre egy bizottmányt küld ki, melybe azonban választmányi tag nem választható. E bizottmány a számadásokat és kezelési könyveket időszakonként megvizsgálja, azokat egymással egybe hasonlítja s ebbeli munkálata eredményét az egyházi főtanács útján a státus-gyűlésnek bemutatja; c) a státus-gyűlés rendelkezése alá tartozó iskolai, egyházi és alapítványi vagyont kezelésére nézve az irányelveket megállapítja és az egyházi főtanácsnak utasításba adja, — ezen vagyont azonban csak rendeltetésének megfelelő célokra fordíthatja; d) az alapvagyon szerzéséről, eladásáról, átváltoztatásáról vagy megterheléséről végérvényesen határoz (49. §.); e) átveszi az összes oktatás és nevelés ügyét; f) az erdélyi kath. tan- és nevelési ügy felett önállóan intézkedik; a tanintézetekre és nevelőházakra nézve a tan- és nevelési rendszert megállítja, ebből folyólag a kath. tanodák, képezdék, reál és közép vagy főtanodák ügyei és érdekei felett őrökdi és intézkedik és pedig mind anyagi szükségseik fedezésére, mind szellemi haladásuk és felvirágzásuk előmozdításának tekintetéből; g) általában a státus-gyűlés rendelkezése alá tartozó iskolai, egyházi és alapítványi vagyont, valamint az iskola és nevelés ügyét érdeklő minden elvileges és lényeges intézkedések csak a státus-gyűlés jóváhagyásával történhetnek; h) a kegyuri ügyekben előforduló nehézségeket elintézi; i) képviseli az egyház és állam közötti jogviszonyt; k) a státus-gyűlés választja az egyházi főtanácsot és ennek elnökét, és a keblti tisztviselők közül az előadót és titoknokot; l) végre a státus gyűlésnek fentartatik mindazon jogok érvényesíthetése és közölni, mely hazai törvényeink vagy szokásainknál fogva a státust megilleteti.

54. §. A státus-gyűlés hatásköréhez nem tartozik: a) a kath. hit- és erkölcsstan, b) az egyházi kormányzat szervezete, c) az egyházi szertartás, d) az egyházi közfegyelem tárgyai, e) a papi intézetek belserveszete, f) az egyházi javadalmakra vonatkozó tulajdonjog korlátozása.

55. §. A státus-gyűlésnek ezenkívül joga van: a) az egyházi

főtanácsnak elébe terjesztett jegyzőkönyveit átvizsgálni, és az abba foglalt határozatokat megbírálni; b) a mennyiben czélszerűnek és szükségesnek látja az egyházi főtanács határozatait egyes ügyekben, a mennyiben még végrehajtva nem lennének, megváltoztatni, és az illető ügyben akár véglegesen határozni, akár azt újbóli tárgyalás végett az egyházi főtanácsnak visszaadni, az utóbbi esetben egy úttal irányadó utasítással látva el az egyházi főtanácsot.

56. §. A státus-gyűlésnek feladata továbbá az ügykezelés egyes ágairól, folyamáról és állapotáról, továbbá az iskolai és nevelési ügyre vonatkozó minden ügyekről a végre a maga kebeléből kiküldött külön bizottságok által is magának alapos felvilágosítást és meggyőződést szerezni.

VII. FEJEZET.

Az erdélyi püspökmegyei rom. kath. státus közvag- gyona.

57. §. Az erdélyi püspökmegyei r. k. státus közvaggyona, mely a közgyűl és rendelkezése alatt áll, a következő: 1) a tanulmányi alap, hová tartozik a kolozsmonostori uradalom és a kolozsvári rom. kath. lyceumi nyomda, 2) az ösztöndíj-alap, 3) a vallás-alap, 4) a N.-Szebeni Teréz-árvaházi alap, 5) az elemi tanítók fizetési alapja, 6) az elemi tanítók nyugdíjalapja. Ezenkívül minden oly egyházi, iskolai vagy alapítványi vagyon, vagy alap, mely ezentul a státus-gyűlés rendelkezése alá jőne.

VIII. FEJEZET.

Az egyházi főtanács.

58. §. Az egyházi főtanács a státus-gyűlés jogait annak nevében és megbízásából a gyűlés útásítása és ezen alapszabály határozmányai értelmében gyakorolja; ezen hivatásából kifolyólag végrehajtja a gyűlés határozatait, kezeli a rom. kath. státus közvagyonát, kezeli és igazgatja az iskola és nevelés ügyét, valamint általában intézkedik mindazon ügyekre nézve, melyek az erdélyi püspökmegyei r. kath. státus törvényes autonómiájára vonatkoznak.

59. §. Jelesen az egyházi főtanács: a) megválasztja és beál-

lítja a státus-gyűlés választása alá nem tartozó tisztviselőit (53. §. k) pont) úgyszintén el is bocsáthatja azokat, b) gyakorolja a választásalapot megillető kegyuri jognál fogva az abból dotált egyházakban a lelkes felajárási jogot, c) az alapítványokat és ösztöndíjakat adományozza vagy visszavonja; e részben azonban az alapító szándéka és rendelete szerint köteles eljárni; d) az iskola- és nevelés-ügy állásáról magának hivatalos tudomást szerez és felügyel arra, hogy az a célnak megfelelőleg kezeltesse, és a státus-gyűlés erre vonatkozó határozmányai pontosan teljesítsenek, megszünteti az e részben netalán tapasztalt hiányokat, visszaéléseket vagy hanyagságokat; e) az alapokból tenni kellett fizetéseket útalványozza, e részben azonban a státus-gyűlés által megállított költségvetésen túl nem mehet; de ha még is rendkívüli, előre nem látott esetek oly kiadások megtételét szükségelnék, melyeket az alapra vagy a státus közérdekére különben háromló kár miatt halasztani nem lehet, ez esetekben a költségvetés határán túl is saját felelősségére útalványozhat ugyan, de köteles ezen eljárást a legközelebbi státus-gyűlésen igazolni; f) felügyel a katolikus státus jogaira és az ezek érvényesítésére, megőrzésére vagy megvédésére szükséges intézkedéseket megteszi; g) az ingó és ingatlan vagyon állásáról magának időszakonként jelentést tétel és annak fentartásáról és gyarapításáról gondoskodik, h) összeállítja a státus-gyűlés elébe terjesztendő évi költségvetést és megvizsgálja a lejárt évi számadásokat s ezekre nézve a státus-gyűlésnek ajálatot teszi.

60. §. Az egyházi főtanács hatásköréhez tartozik: a kebli tisztviselőket számadásra és eshetőleg feleletre vonni.

61. §. Az egyházi főtanácsot ezen szabályokon kívül még a státus-gyűléstől esetről esetre kapott utasítások is kötelezik.

62. §. A költségvetés készítésénél a számbavett biztosan remélhető jövedelem minimuma szolgál alapul.

63. §. A költségvetés minden alapra nézve (57. §.) külön készítetik meg.

64. §. A költségvetésben a költségi szükségletek egyes rovatai szerint állíttatnak meg átalán összegek: a) személyzeti rendszeres fizetésekre, b) kezelési folyó költségekre, c) az alap természete és rendeltése szerint lelkeszek, egyházak, növeldek vagy iskolák szükségleteire, d) a szükséges építésekre és igazításokra.

65. §. Az egyházi főtanács áll: a) a státus-gyűlés által a világi rendből választott elnökből, b) a státus-gyűlés által az egyházi és világi rendből vegyesen szavazat-többséggel titkoson választott 12 rendes és ugyanannyi póttagból, c) a kebli tisztviselők közül az egyházi főtanács előadójából.

A többi tisztviselők, u. m. a titkár, pénztárnok, ügyvéd és számvevő az egyházi főtanács rendeletéből kötelesek ugyan az ülésekben megjelenni, de csak tanácskozási szavazattal bírnak. A püspököknek joga van az egyházi főtanács üléseiben bármikor részt venni.

66. §. A megyés-püspököknek az egyházakra, iskolákra, alapítványokra, növeldekre eddig gyakorolt befolyása és hatásköre érintetlen és sértetlen fentartatván, hivatali viszonya ezen egyházi főtanácshoz az által nyer gyakorlati kifejezést, hogy: a) az egyházmegyéből egyházi, iskolai, és alapítványi ügyekben felterjesztendő kérvények, jelentések és bármi más hivatalos iratok ezentul és hozzá intéztetnek; b) általa véleménye kísérete mellett tárgyalás végett az egyházi főtanácshoz áttétetnek; c) minden egyenesen az egyházi főtanácshoz menesztett fontosabb tárgy elintézés előtt vele hivatalosan közöltetik, rendelvények véleménye és ajállata tekintetbe vételével hozatnak és d) a főtanács határozmányai az illetők értesítése végett hozzá átiratnak; e) a püspök intézkedései ellen fellebbező folyamodványokat a főtanács nem fogad el.

67. §. Egyházi főtanácsai tagnak (65. §. b) betűje) megválasztható az egyházi rendből minden püspökmegyei felszentelt pap, és a világi rendből minden rom. kath. férfiú, ki a jelen szabály 33-ik, illetőleg 34-ik §-ában megírt kellékekkel bír, ha különben nem is volna a közgyűlés tagja; az egyházi főtanácsba történt beválasztása által azonban közgyűlési tagságot nyer (26. §. q.) betűje). Póttagokul rendesen az egyházi főtanács székhelyén kívül lakók lesznek e végre megválasztandók, hogy az egyházi főtanács székhelyén megfordulások alkalmával az ülésben részt vehessenek.

68. §. Az egyházi főtanács tagjai az elnököt és előadót ide nem értve, két ülősszakra, vagyis hat évre választatnak, de az egyházi főtanács megújíthatása végett, minden ülősszak végével hat rendes és ugyanannyi póttag kilép, kik addig is, mig szolgálati idejük szerint lépenduek ki, sorshúzás által lesznek e végre kijelölendők. — A kilépő tagok azonban újból megválaszthatók.

69. §. Időközben elhalálozott, vagy kilépett tagok helyébe a státus-gyűlés hasonlólag szabad választás útján másokat választ a 67-ik §-ben megállított időre.

70. §. Az egyházi főtanács székhelye Kolozsvár, hol a státus valamelyik házában számára rendes hivatali helyiség berendezendő. —

IX. FEJEZET.

Az egyházi főtanács ügykezeléséről.

71. §. Minden ügy, mely nem tartozik a rendes kezelési vagyis folyó ügyek közé, tanács-ülésben tárgyalatik és határozatik el.

72. §. Az egyházi főtanács üléseiben a tárgyak előadását az előadó, akadályoztatása esetében a titkár végzi, ki ez esetben hasonlólag döntő szavazattal bír.

73. §. Az egyházi főtanács rendszeren hetenként egyszer tart gyűlést, azonkívül az elnök az egyházi főtanácsot mindannyiszor egybehívja, valahányszor a czélszerűség vagy a szükség kívánja.

74. §. Az egyházi főtanács üléseiben minden tagnak egyenlő szavazati joga van és a határozatra nézve csak a szám szerinti többség dönt, — a szavazatok egyenlősége esetében azon vélemény emeltetik határozattá, melyhez az elnök járult.

75. §. Hogy az egyházi főtanács érvényes határozatot hozhasson, szükséges, hogy az elnökön és előadón kívül, döntő szavazattal bíró legalább öt tag jelen legyen. A mennyiben ezen szám a rendes tagokból ki nem telnék, az a póttagokból lesz kiegészítendő az elnök meghívása szerint, — mely esetben a meghívott póttagok döntő szavazattal bírnak, — ez eseten kívül a póttagoknak csak tanácskozási szavazatuk van.

76. §. Az egyházi főtanács határozatai azonnal teljesedésbe is vétetnek, természetesen ide nem értve azon ügyeket, a melyek feletti végérvényes elhatározás a közgyűlést illeti (53. §.), mivel ezen esetekben az egyházi főtanács csak véleményes ajánlatot teszen a státus-gyűléshez.

77. §. Az egyházi főtanács üléseiről rendes jegyzőkönyvet vezet a titkár, mely jegyzőkönyv mindig az ülés végével vagy a következő ülésben hitelesítetik.

78. §. Az egyházi főtanács a maga ügykezeléséről és működéséről a státus-gyűlés előtt ad számot és jegyzőkönyveit a státus-gyűlés elé terjeszti.

79. §. Az ügynevezett folyó ügyeket az egyházi főtanács elnöke az előadóval egyetértőleg ülésen kívül is elintézheti, és az egyházi főtanács nevében kiadványozhatja.

80. §. Az egyházi főtanács kiadványozásait a főtanács irodája végzi.

81. §. Minden kiadványozás az elnök és titkár aláírásával történik. —

82. §. Az egyházi főtanács hivatalos kiadványozásainál hivatalos pecsétet használ, melynek közepén Szent Mihály arkangyal mint az erdélyi püspökmegye védszentének képe lesz bevésve, és körülötte ezen körirat: „az erdélyi püspökmegyei romai katolikus státus egyházi főtanácsa.”

83. §. Az egyházi főtanács a netalán felmerülő jövedelemfelesleg gyűmölcsöztetésére nézve addig — míg a státus-gyűlés eziránt véglegesen intézkedik — az eddig fenállott szabályokat köteles követni.

84. §. Az irodai személyzet szervezését és beállítását ideiglenesen az egyházi főtanács intézi el, a szervezet és fizetések végleges rendezése a státus-gyűlés hatáskörébe tartozik

X. FEJEZET.

Elnökség és a kebli tisztviselőkről.

85. §. Az elnök aláírja az elnöksége alatt tartott ülések jegyzőkönyveit.

86. §. Az elnöknek kötelessége időnként véletlen pénztári vizsgálatokat eszközölni és e végre bizottságot kiküldeni, a mely azután jelentését a választmány elébe terjeszti.

87. §. Az egyházi főtanács előadójának teendői közé tartozik az egész ügykezelés vezetése, — ebből folyólag az egyházi főtanács üléssiben az egyes tárgyakat előadja, a folyó ügyeket az elnökkel egyetértőleg elintézi, a kiadványozásokat megkészteti és átvizsgálja, és az egész hivatali személyzet eljárása felett őrködik. —

88. §. A titkár az ügykezelésnél az előadónak segítségére

van, az előadó akadályoztatása esetében teendőit végezni, az egyházi főtanács üléseinek jegyzőkönyveit vezeti és kiadványozásait aláírja. —

89. §. A pénztárnok, ki különben csak teljes biztosítékkal bíró egyén lehet, személyes felelősség mellett kezeli a pénztárt és viszi a pénztár számadásait, a választmány útlványa és illetőleg megrendelése nélkül semmit kiadni nem szabad, kötelessége nemcsak a bevételekről és kiadásokról számolni, hanem arról is folytonosan értesíteni a választmányt, ha oly összegek, melyeknek a pénztárba be kellett folyniok, be nem jöttek; bevételeit mindig ellennyugta, kiadásait útlvány és nyugta által bizonyítja.

90. §. A pénztárvizsgáló bizottságnak a pénztárnok köteles minden vonakodás nélkül, akármely perczben, a vizsgálat alá tartozó pénzeket és számadásokat előmutatni és minden megkívántató felvilágosítást adni.

91. §. A pénztárnok köteles rendes naplót vezetni, és annak egy másolatát minden hónap végével — rendes számadását pedig minden év végével — a választmányhoz beadni.

92. §. A pénztár az egyházi főtanács helyiségében az a végre teljes biztossággal bérrendezendő pénztári hivatalban fog állani, és azon kívül pénzt tartani nem szabad, valamint másfelől a hivatali pénztárban idegen pénzt tartani is tilos az ottan találandó idegen pénz letartóztatása terhe alatt.

93. §. Az egyházi főtanács kötelessége gondoskodni arról, hogy a főpénztár kellő ellenőrzés és ellenzár alatt álljon.

94. §. A számvevő a beérkezett számadásokat, illetőleg pénztári naplókat megvizsgálja és arról jelentését az egyházi főtanácsnak és illetőleg a közgyűlés által kiküldött bizottságnak (55. §. a) pont) megteszi.

95. §. Az ügyvéd az egyházi főtanács vagy a státus-gyűlés rendelete folytán folytatja a püspöki egyházmegyei rom. kathol. státus peres ügyeit és tanácsot ad jogi kérdésekben.

96. §. Minden tisztviselő számára, az egyházi főtanács ajálata folytán, a státus-gyűlés által külön részletes utasítás is fog kiadatni.

Ezen szervezeti szabályok képezik fájdalom-szülöttét azon fokozatosan szenvedélyesebbé váló vitatkozásoknak, melyek egy kis előítéletből kiinduló kezdetnek következetes ugyan, de az ügyre nézve hátrányos folyamatját és kimenetelét tették

A tárgyalás menetében tartott beszédek mutatják, hogy világi testvéreink sem általában, sem részletesen nincsenek megelégedve az eredménnyel.

Engedjék meg nekünk azt, hogy ezen elégedetlenséget csupán azon körülménynek tulajdonítsuk, hogy nem vihették ki mind azt, mit akartak.

E lélektani jelenetből származó állapot azonban nem fog semmi alappal birni, mihelyest az ész komoly reflexioi mellett vesszük figyelembe a tényállást.

Az elégedetlenségnek akkor lenne helye, ha a világi státus azt mondhatná magáról, hogy a gy.-fehérvári gyűlés reá nézve semmi befolyást nem engedett, semmi jogokat nem szerzett, s hogy a tanító-egyház maga számára mindent fentartott.

Azonban ez nem így történt.

A világiak, igaz, hogy nem nyertek meg mindent, de megnyertek annyit, mennyi egy ily nagyszerű egyházi mozgalom kezdetlegességét tekintve igényeiket bizonyosan kielégítheti. Sőt mi ki merjük mondani, s be is bizonyítjuk, hogy több oka van a papi státusnak kifogásokat tenni az elfogadott szervezeti szabályok ellen, mint a világiaknak.

E szabályzatok ugyanis úgy vannak összeállítva, hogy egészen elkülönítik a világi státus működését a papi státus működésétől a helyett, hogy egyesítenék; megosztják az erőket a helyett, hogy tömörítenék.

Az egész tervezeten mindenütt egy élv vonul keresztül: a világiaknak a papokkal szemben túlsulyra emelése, és ez is oly merevséggel, hogy ha némely pontok meg nem változtattak volna, maholnap a papoknak kellett volna panaszkodni a miatt, mi miatt a világiak panaszkodtak, hogy tudniillik az egyházi ügyekbe való szólástól kizárattak.

Egy pár helyet idézünk.

Az egyház-községi gyűlések úgy vannak összeállítva, hogy nemcsak minden iskolai és közvagyonai ügyet önállólag intézhetnek, hanem szabad terök van arra is, hogy — ha épen

akarnak — bármikor föllépjenek a helybeli plébános intézkedései ellen, minthogy az illető főgondnoknak a 12. § szerint nem nehéz ez esetben oly időpontot találni, midőn a plébános akadályozva lévén, maga tart gyűlést, s tetszése szerinti határozatokat hozathat a jelenlevőkkel.

Az esperes-kerületi gyűlések ugyan ily alapon vannak szervezve, s ugyan ily ellenzéki föllépésre nyílik tér a 23. § szerint az esperes ellenében. Máskülönben is egy oly testület van itt szervezve, mely a mellett, hogy a kerületben egy különálló kormányhatalmat gyakorol, oly ügyeket soroz terjedelmes hatásköréhez, melyek eddig az esperesi hivatal- vagy az egyházmegyei főhatósághoz tartoztak.

A nagy státus-gyűlés szervezetében még kirívóbb a világiaknak túlnyomósítása és a szétkülönzés felé hajló szellem.

A papságot mindenütt minoritásra szorították, mi egy maga részökről elég nyereséménynek tekinthető. Az esperes-kerületi papi képviselő csak ugyanazon esperes-kerületből választható, a világi képviselőt pedig lehet bármely kerületből választani.

A státus-gyűlés hatásköréhez tartozó ügyeket akkora buzgalommal tömegesítették össze, hogy a jogszerezés iránti mohó vágy első rohamában megfélemedtek arról, miszerint az 53. § d), e), f), g), h) és l) pontjai nemcsak mindent elvesznek a tanító-egyházról; nemcsak a püspököt fosztják meg törvényes befolyásaitól, hanem az egyházi törvényekbe és az uralkodó felségjogaiba is ütköznek s országos intézkedésekkel is ellenkeznek.

A vagy tulajdoníthatja-e, és miképen magának a státus-gyűlés azon jogot, hogy az alapvagyon szerzéséről, eladásáról, átváltoztatásáról vagy megterheléséről végérvényes határozatot hozzon, holott a fejedelem magának tartotta fen a legfelsőbb kegyuri és főfelügyelői jogot? Marad-e a püspöknek valami, ha a státus-gyűlés az összes tan- és nevelési ügyet átveszi; ha a tanintézetek- és nevelőházakra nézve a tan- és nevelési rendszert megállítja; ha a kath. elemi tanodák, képezdék, reál- és közép- vagy főtanodák ügyei és érdekei felett örökös és intézkedik? Megengedhető-e a kánonok értelmében, hogy a kegyuri ügyekben előforduló nehézségek világiak által intéztesse el? Megengedheti-e az apostoli király, hogy püspök a státus-gyűlés által választassék?

Az egyházi főtanács szervezésében sem mutatkozik semmi együttartási szellem. A püspök csaknem egészen ki van tiltva belőle. Tagjait világiak teszik s csak a státus-gyűlés tetszésétől fog függni, hogy szemszűrásból egy pár pap is beválasztassék. Azonkívül e főtanács nem képezi kifolyását a státus-gyűlésnek, mint ezt ő Felsége legfelsőbb rendelete kívánja, a mennyiben olyanok is lehetnek tagjai, kik nem tagjai a státus-gyűlésnek. Sőt a székhelyre nézve is, mennyiben Kolozsvár tüzetett ilyenül ki, egészen elkülöníti magát a püspöktől.

Az 1-ső, 53-ik és 66-ik §§-ok ugyan nagy nehezen betétek a szöveg merev ellentétességének enyhítésére, de a mellett, hogy a kisebbség a tanácskozás folyamában óvást jelentett be ezen pótlások ellen, ezek nem is nyújtnak oly biztosítékot, mely a szervezet többi részeinek hatalmas erejével szemben megnyugtató lehetne.

Mégis a papságot vádolják, hogy püspöke mellett erősen állott, a püspöket, hogy a huszas bizottmány munkálatában változtatásokat eszközölt.

Pedig inkább örvideniök kellene világi katolikusainknak, hogy egy ily szervezetet állapíthattak meg, s nem ellene, hanem mellette kellett volna kérelmezniök a cultus-ministeriumnál.

A papságnak nem ott van hibája, hogy befolyt a tervezet megváltoztatására, hanem ott, hogy elejtette a paritás elvét s több oly részletet engedett változtatlanul keresztülmenni, melyek szintén módosítást igényeltek volna.

Egy körülmény szolgálhat csak a papság mentségéül, hogy tudniillik nem ismerván a világi urak szándékait és terveit, nem is tudta magát azokra nézve tájékozni, — és hogy daczára azon ellenhatásnak, melyet minden legkisebb tárgy szönyegre hozatalánál tapasztalnia kellett, még sem akart a világiakkal szakítani s a heves megtámadások viszonzásával még nagyobb ingerültséget okozni.

Ezen elfogadott terv egyébiránt csak egy tükör gyanánt fog szolgálni, melyben tisztán kivehetők lesznek azon elvek, melyek a papi és világi státus egyházi autonómiáinkat illető felfogásának és gondolkodásmódjának különbözőségét megjelelik. Egy rakás anyag-gyűjtemény ez, mely még rendezést, kibővítést és finomítást igényel, hogy a fölállítandó épület tökéletességének föltétele lehessen. —

Erre lesz is mind idő, mind alkalom.

A státus-gyűlés megtette maga részéről a lépést s előterjesztette azon módokat, melyek szerint az egyházi autonómiát megalapítandónak véli.

De ő Felsége legfelsőbb rendeletében az áll, hogy az összes érdeklettekkel egyetértőleg a magyar kormánynak is be kell folyni a módok meghatározásába.

Most tehát a kormány, illetőleg a magyar cultus-ministernek van a sor, hogy hozzászóljon az erdélyi státus-gyűlés munkálatahoz s megtegye maga részéről is a véleményezést.

Mikor a kormánynak ezen véleménye köztudomásu lesz: akkor a kettőnek összeegyeztetése fogja adni azon végeredményt, mely egyházi autonómiánk bevezetett ténye gyanán fog tekintetni.

XII.

A szervezeti alapszabályok megállapítása után az ez időszaki státus-gyűlés tanácskozásai befejeztettek s püspök ő excája búcsu-beszédét is épen a legérdekesebb pillanatban elmondván, kiki haza térésről gondolkodott.

A febr. 15-iki, vagyis utolsó közgyűlésnek csak az az egy feladat jutott, hogy a jegyzőkönyv véglegesen hitelesítessék s némely határozatok utólagosan fogasíttassanak.

Ezek csak kiegészítő és befejező mozzanatok ugyan, mindazonáltal nem lehet e nap nagy jelentőségét sem megtagadni.

Nyolcz óra után a papságot látjuk együtt ülni azon hosszú asztal mellett, melynél a megelőző napokon az elmék oly heves harczot vívtak egymással.

A nehéz elnöki széken püspök ő excája foglalt helyet komoly arcvonásokkal.

Érdekes volt e képen legeltetni szemeinket. A patriarchák őskora tért vissza elménkbe.

A püspök mint egy ősz patriarcha körül mi mint egy család tagjai sorakoztunk.

Es e sorakozásban valami sajátos kinyomatát lehetne szemlélni a szívek egy érzelmének.

A mennyire nagy horderővel bírtak azon kérdések, melyek

a megelőző napokban szönyegen forgottak, annyira helyeselte minden pap a főpásztornak ezen kérdések megoldására irányult eljárását és meggyőződését.

Ezt maga a főpásztor is fölismerte s lelkének ezen fölismerésből származó tiszta örömeivel szólott hozzánk.

Elmondá, mily jól esett szívének, hogy miután a világiakkal szerencsétlen összetűkezésnek kellett történni, a papság iránta a heves vitatkozásokban törhetlen ragaszkodást tanúsított s úgy a püspök egyházi jogi álláspontját, mint általában a kath. egyház örök elveiből folyó jogokat mind végig védelmezte. Intett, hogy őrizkedjünk s a hívő nyáját is őrizzük az elhatalmasodó tévszellem káros befolyásától. Tartsuk meg rendíthetlenül az egyház iránti hűséget; pártoljuk a kath. irodalmi törekvéseket, melyek az egyházi érzést fentartják, inkább szentelvén filléreinket oly vállalatokra, melyek egyházunk és hazánk szent érdekeit védelmezik, mint olyanokra, melyek azoknak romlásán dolgoznak. Végül mindenkit felszólított, hogy használják föl a találkozás ezen alkalmát arra, hogy magán ügyeiket is neki előterjeszszék s vele mint gyermekek az atyával bizalmasan értekezzenek.

E hatásos beszéd folyama alatt leginkább lehetett észlelni azon erzületet, melylyel a papság püspökjének ezen státus-gyűlésben kifejtett erélyét és nézeteit egészen magaeává tette és helyeselte.

Nem is mulasztjuk el e helyen kijelenteni, hogy a papság soha egy ügyben sem egyezett meg egymással és a püspökkel annyira, mint a státus-gyűlést illető mozzanatok irányára nézve az adott körülmények közt. Ezt Csató József sz.-udvarhelyi esperes-plébános is általános helyeslés mellett nyilváníta, midőn püspök ő excája elmondott beszédjére válaszolván, kifejezé, hogy ő excájának a lefolyt gyűlések alatt tanúsított sziklaszilárdságából magunk is szilárdságot és anyaszentegyházunkhoz való ragaszkodást tanultuk; hogy azon elveket, melyeket a világi katholikuskok ellentétes magatartásával szemben fölállított és védelmezett, mi is magunkénak valljuk, s hogy ezen elvek megállapítása és figyelembe vétele nélkül az egyházi autonomia szervezését lehetetlennek tartjuk. Mi eltávoztunk ugyan innen ismét vissza nyájainkhoz Erdély minden részeibe, de e meggyőződést és a főpásztor iránti szeretetet és ragaszkodást magunkkal viszztünk, s bár

hol legyünk, imáinkkal szüntelen az ég urához fogunk fordulni, hogy ő excájának ezen nemes törekvéseire áldását adni, becses életét pedig teljes erőben a legkésőbb korig nyújtani kegyeskedjék.

Ez alatt az idő is haladt, s a világi urak is, kik még Fehérvárról nem távoztak el, kezdetek összegyűlni.

Tíz óra tájban a két jegyző is megérkezvén, a gyűlés ő excája által megnyitott. Tárgyai ezek voltak:

1-ör Groisz Nándor felolvassa a megelőző nap gyűléseinek jegyzőkönyvét, mely néhány pontban kiigazítván, hitelesítetik.

2-or ugyancsak Groisz N. olvassa a státus-gyűlés többsége által elfogadott tervjavaslat 1-ső, 53-ik és 66-ik §§. ellen készített kisebbségi óvás szövegét, mely így következik:

Ő cs. apostoli királyi Felsége mult évi aug. hó 19-én kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy az erd. kir. főkormányzéknel fenálló úgynevezett catholica commissio megszüntetésével, az eddig annak hatásköréhez tartozó ügyek az erd. rom. kath. státusnak 1866-ban január 10-én Kolozavárrt tartott gyűlése jegyzőkönyvében körülirt szerkezetű gyűlésnek és az annak kebeléből választandó bizottmány-nak befolyásával kezeltesse és intéztesse azon módoszatok szerint, melyeket ő Felségének magyar kormánya az összes érdekeltekkel egyetértőleg legfelsőbb kegyuri és főfelügyelői jogainak csorbitása nélkül fog megállapítani, és legfelsőbb elhatározás alá terjeszteni. —

Ezen legfelsőbb kir. elhatározás nyomán 1867. sept. 12. 896. eln. sz. a. kelt vallás- és közoktatás-ügyi ministeri felezőlítés következtében erd. püspök mintgu Fogarasy Mihály ur az erd. rom. kath. státus-gyűlést az 1868-ik évi jan. 5-ik napjára Károly-Fehérvárra összehívta, és miután ezen napra a tél zordonsága miatt a kath. státus egybe nem gyűlhetett, annak gyűlését idei február 9-ére elnapolta.

A csak most irt napon az erd. rom. kath. státus gyűlése K.-Fehérváron ünnepélyesen megnyitván, miután a gyűlés megalakult, a tanácskozás könnyítése végett a megválasztott alelnök elnöksége alatt egy 20 tagból álló bizottmány küldetett ki avégett, hogy az erd. püspökmegyei rom. kath. státusnak a jelenkor kívánalmához idomítandó szervezetéről tervet dolgozzon.

Ezen bizottmány munkáját bevégezvén, ennek alapján idei febr. 12, 13 és 14-ik napjain a tanácskozások folytak, a nélkül azonban, hogy ezek meggyőződésünk szerint a kath. státus önállósága biztosítását előmozdították volna.

Mert a fentisztelt ministeri leirattal a püspök ő nmltga csak a státus-gyűlés egybehívására és az abban hozandó javallatok-, illetőleg jegyzőkönyvnek saját véleménye kíséretében felterjeaztására hivatván fel, ezen a püspök ő nmltgának a státus-gyűléssel szemben felmerülő egyoldalú érdekelttségéből kifejlődhető kellemetlen, a püspöki méltóságot is érinthető vitatkozásoknak elejét venni ohajtozó ministeri legjobb szándék ellenére saját maga tervezetét, mint püspöki programot a gyűlés tagjai között kiosztotta s mindjárt a legelső gyűlésben azon határozott nyilatkozatot tette, hogy jogaiból minden megválogatása nélkül ezek forrásának semmit nem enged s még hozzászólást sem tűr el oly kérdésekhez, melyek az egyház és püspök jogait érinthetnék; mely nyilatkozatok folytán az egész tanácskozás rendjén kiltnt, hogy a státus-gyűlésen túlnyomó számmal jelenlevő t. egyházi férfiak többsége oly tervezetet kíván létre hozni, mely a kath. státus-gyűlést mint testületet az időszerinti püspök mellett csak tanácskozási szavazattal kívánja felruházni, mind a mellett, hogy a kirekesztőleg egyházi ügyek a bizottmányi munkálat 54-ik §-ban a státus-gyűlés hatásköréhez nem tartozóknak a legnyilvánosabban kijelentették, és mind a mellett, hogy az egyetértés lehető fenntartása tekintetéből mindjárt a tanácskozás megkezdésekor, miután a gyűlésnek egyházi tagjai a bizottmány munkálatának 1-ső §-át névszerinti szavazás után 42 szavazattal (ezek közt két világi) 39 szavazat (ezek közt egy egyházi) ellen különben elvetette, ugyanazon pont elejébe igtatott s a megállapodás szerint most már az 1-ső §-ban az erdélyi megyés-püspöknek az egyházi és országos törvényekből folyó jogi és hatósági köre az e szabályokban foglalt határozatok által nem érintetteknek és teljes érvényben fentartottaknak nyilvánítottak.

Leginkább megdöbbsentett a dolog ezen állásában minket a szervezeti javaslat 53-ik §-a feletti tanácskozás, és az ezen §-ra nézve kirekesztőleg az egyházi rendhez tartozó többségben lévő tagok hozzájárultával — még pedig 42 szavazattal 35 ellen — 9 nem szavazván (ezek közt 8 egyházi és 1 világi férfi) hozott

határozat, mely szerint annak eleje következőleg módosított: „a státus-gyűlés, vonatkozva az 1-ső §-ban a püspököknek fentartott hatósági körre a püspökkel egyetértőleg a) megállítja sat. Ezen módosítás ártatlan módosításnak tűnhetik fel azok előtt, kik a tanácskozásban részt nem vettek; de mi, kik eleitől fogva tanúi voltunk a különben igen tisztelt egyházi rend részéről jelenlévő többség azon törekvésének, hogy a kormány által gyakorolt hatóság teljesen megszüntessék ugyan, de ezen hatóság csak akként ruháztassék át a kath. státus-gyűlésre, hogy ez mindent csak a püspök, ki különben is mint elnök a leglényegesebb befolyást gyakorolja a státus-gyűlésben, egyetértésével intézhessen, s ezen egyetértés a vitatkozás rendjén annyira beleegyezésnek magyaráztatott, hogy a miben a püspök egyet nem ért s a mibe bele nem egyezik, az, ha a gyűlés minden tagja vagy többsége szavazata által is hozatott, a határozat érvényre nem juttathatik.

Mi, kik tanúi voltunk püspök úr ő nmltga azon nyilatkozatának, hogy a püspöki hatalom dogma, de hogy határa hol végződik, körülírni nem hallottuk.

Mi, kik tanúi voltunk püspök úr ő nmltga azon nyilatkozatának, hogy a kánoni törvények a világiaknak semmi jogot nem adnak, annnyival inkább nyugtalanítónak tartjuk, mivel ez úton még annyi befolyása sem marad fen a világi elemnek, a mennyit a világi katolikusokból és az időszerinti püspökből alakult kath. commissióban, melyben a püspöknek csak egy szavazata volt, gyakorolt, s a világiak és gyermekeik közé s az alapítványok felibe egy hatalom állíttathatik, mely azt követelhetné, hogy a gyermekeink körüli intézkedésekre a vallási mellett minden egyéb irányban is több joga van, mint az atyáknak és az alapítóknak.

Ezen törekvés annnyival feltünőbb, mivel a magyarországi főmltgu püspöki kar által ez irányban készített tervezet 79. §. csaknem szó szerint az itteni tervezet 53, 54. §-ait foglalja magában, anélkül, hogy azon, csak a püspöki kar által a világiak minden hozzájárulása nélkül készített tervezetben az időszerinti megyés-püspökök vagy primas ő herczegsége beleegyezése fentartatott volna, a mik tehát az időszerinti püspököknek isteni küldetésből folyó jogait nem csorbíthatják.

Aggodalmainkat továbbá még inkább neveli azon §, mely a 20-as bizottmány tervezete 65. §-a után a felterjesztendő szer-

vezet 66. §. gyanánt felvétellett és a mely következőleg hangzik: „a megyés-püspököknek az egyházakra, iskolákra, alapítványokra, növeldekre eddig gyakorolt befolyása és hatásköre sértetlen és érintetlen fentartatván, hivatali viszonya ezen egyházi főtanácshoz az által nyer gyakorlati kifejezést, hogy a) az egyházmegyéből egyházi, iskolai és alapítványi ügyekben felterjesztendő kérvények, jelentések és bármi más hivatalos iratok ezentúl is hozzá intéz-
tetnek; b) általa, véleménye kísérete mellett, tárgyalás végett az egyházi főtanácshoz áttétetnek; c) minden egyenesen az egyházi főtanácshoz menesztett fontosabb tárgy elintézés előtt vele hivatalosan közöltetik, a rendelvények véleménye és ajállata tekintetbe vételével hozatnak és d) ezen egyházi főtanács intézményei az illetők értesítése végett hozzá átiratnak; e) a püspök intézkedései ellen fellebbező folyamodványokat az egyházi főtanács el nem fogad.“

Ezen § szerint ugyan is csak annyiban engedtetik az egyházi főtanácsnak szabad mozgás, a mennyiben annak az időszereinti püspök tért engedni akar s akkor is csakis véleményének és ajállatának tekintetbe vételével hozhat minden fontos tárgyban határozatot, s az intézkedések csakis püspöki úton juttathatnak rendeltetésök helyére, ezenkívül az e) alatti pontban a püspök intézkedései annyira sérthetetleneknek állittatnak meg, hogy ezek ellen még folyamodásokat sem fogadhat el az egyházi főtanács; mindezekből kitűnik, hogy a hazai törvényeinkben gyökerezett és a fennebb tisztelt legfelsőbb királyi elhatározás által visszaállított autonmiával felruházott kath státus mind maga, mind egyházi főtanácsa, a nélkül, hogy körébe tartozó dolgokat illetőleg önállóságra jutna, még sokkal inkább megszorítani czéloztatik, mint az eddig létezett cath. commissio, mit bizonyára sem ő Felsege az apostoli Király, sem magy. kir. kormánya nem akart, és a mibe a cath. státus soha bele nem egyezhetnék.

Egyébiránt itt is felhozni kötelességünknek ismerjünk, miként ezen 66. § névszerinti szózatolás útján jött létre, még pedig 42 szavazattal 37 ellen, hét tag nem szavazván, és hogy a 42 szavazat kirekesztőleg egyházi, a 37 szavazat kirekesztőleg világi, a nemszavazók közt 5 egyházi és két világi férfi fordul elő.

Végre kinyilatkoztatjuk, mikép mi a kath. státus autonóm állását a 20-as bizottmány szabályzati tervezete által látjuk leg-

inkább biztosítottak s az I. fejezet 1-ső §-a ellen is, mely a közelkedés tekintetéből jött létre, ennek meghiusulása után, óvni vagyunk kénytelenek ama nem körvonalazott püspöki jogokra nézve, melyek állítólag a kánonok szerint a világiaknak semmi jogot nem engednek; — és most meg vagyunk győződve, miként a 20-as bizottmány munkálata által az egyház, illetőleg a püspök hatásköréhez tartozók legtávolabbról sincsenek korlátozva, a miért is a kath. státus szervezését ezen 20-as bizottmányi tervezetben foglaltak megerősítése által kérjük megállíttatni és életbe léptetni.

Károly-Fehérvárt februárius 14-én, 1868.

Mély figyelemmel hallgatuk az erős hangon tartott felolvasást.

Szomoru emlékü memorándumát képezi ez okmány az 1868. febr. 9-iki státus-gyűlésen előidézett meghasonlásnak, de egyszersmind teljes fényben fogja a történelem ítélő széke előtt azt is kideríteni, vajjon a papi vagy világi státus részéről követetett-e el a hiba, mely miatt az egyházi önkormányzat szervezésében nézeteink nem találkoztván, két különböző irányu úton kellett elindulnunk, hogy ne mondjam, egymással egészen ellenkeznünk?

Nem szokásom nagy szavakat mondani, vagy okadatolatlan állításokkal kizozni az olvasó okfűrkésző esztét, még kevésbbé részrehajlásból folyó ráfogásokkal népszerűltetni az ellenfelet.

Egyedül a tárgyilagosságot tartom szem előtt, s ezen tárgyilagosságból ítélje meg a közönség is azt, miért nem lehetett a papi státus egy nézeten a világi státussal?

Mit akartak a világiak, azt nem tudjuk; de mit nem akartak, azt az óvásból tudjuk.

Óvást tesznek először a szervezetbe szótöbbséggel beiktatott első §. ellen, mely így hangzik: „az erdélyi megyés-püspöknek az egyházi és országos törvényekből folyó jogi és hatósági köre az e szabályokban foglalt határozatok által nem érintetik és teljes érvényben fentartatik.” Nem akarják tehát, hogy a püspöknek azon jogi és hatósági köre, mely az egyházi törvényekből foly, s a melyet az országos szó hozzáadása által ugvis már szándékosan kibővítettek, teljes érvényben fentartassék.

Óvást tesznek másodszor az 53. §-nak azon kibővítése ellen, melyben ki van fejezve, hogy a státus-gyűlés hatásköréhez tartozó ügyek a püspökkel egyetértőleg intéztessenek. Nem akarják

tehát, hogy a püspökkel az iskolai, egyházi és alapítványi vagy on kezelésére vonatkozó irányelvek megállapításában egyetértse-
nek; nem akarják, hogy az összes oktatás és nevelés ügyébe, a
tanintézetekre és nevelőházakra nézve a tan- és nevelési rendszer
megállapításába, a kath. elemi tanodák, képezdék, reál-, közép-
és főtanodák ügyeinek intézésébe beleszólása legyen; nem akar-
ják általában, hogy az iskola és nevelés ügyét érdeklő elvileges
kérdések és lényeges intézkedések, valamint a kegyuri ügyek-
ben előforduló nehézségek kiegyenlítése a püspökkel egyetér-
tőleg történjék.

Óvást tesznek harmadszor az egyházi főtanácsnak a püs-
pökséghez való viszonyáról szóló 66. §. ellen, mely így követ-
kezik: „A megyéspüspöknek az egyházakra, iskolákra, alapít-
ványokra, növeldekre eddig gyakorolt befolyása és hatásköre
érintetlen és sértetlen fentartatván, hivatali viszonya ezen egyházi
főtanácshoz azáltal nyer gyakorlati kifejezést, hogy a) az egy-
házmegyből egyházi, iskolai és alapítványi ügyekben felterjesz-
tendő kérvények, jelentések és bárini más hivatalos iratok ezen-
tul is hozzá intéztetnek; b) általa véleménye kísérete mellett
tárgyalás végett az egyházi főtanácshoz áttétetnek; c) minden
egyenesen az egyházi főtanácshoz menesztett fontosabb tárgy el-
intézés előtt vele hivatalosan közöltetik, rendelvények véleménye
és ajállata tekintetbe vételével hozatnak; d) a főtanács határoz-
mányai az illetők értesítése végett hozzá átiratnak; e) a püspök
intézkedései ellen felebbező folyamodványokat a főtanács nem
fogad el.“

Nem akarják tehát, hogy a püspöknek azon egyszerűen s a
kath. státus autonomiájának semmit sem ártó jogai is fennmarad-
janak, miszerint az iskolai, egyházi és alapítványi ügyekben fel-
terjesztendő kérvények az ő közvetítése folytán jussanak az
egyházi főtanácshoz, s az egyházi főtanács kiadványai és rendel-
vényei általa jussanak az illetőkhöz; nem akarják hogy a fonto-
sabb tárgyak elintézés előtt vele hivatalosan közöltessenek, de
azt akarják, hogy a püspöknek az ő törvényes hatásköréhez tartozó
ügyekben tett intézkedései ellen a főtanácshoz felebbezni lehessen.

Tegyük fel most a kérdéseket: oka-e a püspök, hogy
ily szellem mellett a világiak nézetéhez nem járulhatott? oka-
e a papság, hogy a püspöknek az egyházi törvényekből folyó

jogait általában véve védelmezvén, a világiakkal egyet nem értethetett? hogy a püspöknek az iskolára és nevelésre eddig gyakorlott befolyását meg akarván menteni, az 53 §-ban az „egyetértőleg“ ártatlan kifejezését betétetni kívánta?

Oka-e végre a papság, hogy az egyházi főtanácsnak a püspök fölé emeltetését a 66. § beiktatása által megakadályozni ügykezett s e miatt a világiak neheztelését vonta magára?

Meglehet, hogy valaki nem fogja helyeselni a kérdéseknek ily merev föltevését, s kárhoztatni fogja a papságot, hogy nem tanúsított több szabadelvűséget; de mi erre azt mondjuk, hogy a tényállás tiszta felfejtése, s a történetek kellő okadatolása tekintéből szükséges volt a dolgot némileg élére állítani, s hogy a szabadelvűségnek igen nehéz volt jelét adni ott, hol egy ősi intézmény nem annyira módosíthatni, mint alapjában megingattatni szándékoltatott.

3-or Veszely Károly papi jegyző olvassa az ő Felségéhez intézendő üdvözlő és köszönő fölirat szövegét.

4-er ugyancsak Veszely Károly által felolvastatott a báró Eötvös József vallási és közoktatásügyi miniszterhez intézendő fölirat szövege, melyben köszönetét fejezi ki a státus-gyűlés a miniszter urnak azon szíves fáradozmaiért és közbenjárásáért, melynél fogva ő Felségétől az erdélyi kath. státus számára kieszközölte azon tért, melyen az egyházi autonomia megkezdésére lépést tehetünk; egyszersmind kéri a miniszter urat, hogy az ő Felségéhez intézett és mellékelte föliratot ő Felségének kézbesíteni méltóztassék.

A harmadik vagyis IX. Pius pápa ő Szentségéhez küldendő hódolati fölirat elkészítésével és elküldésével püspök ő excája bízott meg, ki a megbízást szívesen el is vállalta.

Most a gyűlés egy negyedórára a jegyzőkönyv elkészítése végett felfüggesztetett, mely Groisz Nándor által elkészítvén és a folytatólagos gyűlés előtt felolvastatván, véglegesen hitelesítetett is.

Ez története azon gyűlésnek, mely az erdélyi egyháztörténelemben nevezetes lapot fog elfoglalni, s mely ha nem is végződött valami fényes eredménnyel, de mindenesetre eszközölt any-

nyit, hogy megismerhettük világi testvéreinknek gondolkodásmódját az egyházi önkormányzatról, s tájékozhatjuk magunkat azon irányra nézve, melyben a további mozzanatok és lépések intézendők.

Világi testvéreinkre nézve is alkalmul szolgálhatott arra, hogy az egyház szerkezetét tüzetesebb tanulmányozás tárgyává tegyék s meggyőződjenek arról, hogy a kath. anyaszentegyház oly intézmény, melyet nem könnyen lehet lényeges változtatás alá vetni, s következőleg nem ezen, hanem más alapokon kell az autonomia szervezését megkezdeni.

Püspök ö excája felterjeszti mind a gyűlés által szótöbbséggel elfogadott munkálatot, mind a kisebbség különvéleményét, mind pedig saját észrevételeit és véleményét.

Adja az Isten, hogy a magyar cultusminister által ő Felsége elébe jutandó felterjesztésre oly válaszeleiratot nyerhessünk, mely a megoszlott nézetek daczára is képessé tegyen minket egyházi autonomiánknak oly megalapítására, hogy mind világi testvéreink igényei a kellő határok közt és mértékben ki legyenek elégítve, mind pedig a püspökségnek a kath. egyház olévülhetlen elveiből folyó jogai és hatásköre megmentve.

